

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Poškozený a oběť trestného činu

(An injured person and a victim of crime)

Konzultant: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Zpracovatel: Mgr. Ivana Schönová

Duben 2014

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny byly řádně citovány a práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Českém Krumlově dne 29.4.2014

Mgr. Ivana Schönová

Poděkování

Velice ráda bych poděkovala panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za jeho pomoc a ochotu při konzultacích a za jeho přínosné podněty při zpracování této rigorózní práce.

OBSAH:

Úvod	5
I. Poškozený	7
I.1 Definice poškozeného	7
I.2 Adhezní řízení	11
I.3 Práva poškozeného	13
I.4 Návrh na přiznání náhrady škody	13
I.5 Další práva poškozeného	16
I.6 Rozhodnutí soudu o nároku poškozeného v hlavním líčení		24
I.7 Zmocněnec a společný zmocněnec	39
I.8 Trestní stíhání se souhlasem poškozeného	47
I.9 Zajištění nároku poškozeného	52
I.10 Poškozený a opravné prostředky	56
I.11 Zvláštní způsoby řízení a poškozený	65
II. Oběť	72
II.1 Pojem oběti	72
II.2 Zvlášť zranitelná oběť	75
II.3 Základní zásady zákona o obětech trestných činů	78
II.4 Práva obětí trestných činů	81
II.5 Právo na peněžitou pomoc	92
II.6 Předběžná opatření	104
II.6.1 Obecná úprava	104
II.6.2 Druhy předběžných opatření	106
Závěr	111
Resumé	114
Abstrakt	117
Seznam zkratk	119
Seznam použitých a souvisejících pramenů	120
Seznam klíčových slov	124

ÚVOD

Tématem této rigorózní práce je poškozený a oběť trestného činu. Mnozí z nás se již sami stali, popř. se setkali s někým, kdo se proti své vůli stal aktérem trestného činu. Velká většina osob, které se dostaly do pozice poškozeného, si zpětně stěžuje na přístup orgánů činných v trestním řízení, mají pocit, že přístup k nim nebyl dost šetrný.

Toto téma mne zaujalo i vzhledem k tomu, že se přibližně před rokem začal projednávat návrh nového zákona – zákona o obětech trestných činů. Problematika se tak stala předmětem diskuzí široké veřejnosti. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů taktéž značně novelizoval trestní řád a zavedl nová práva poškozeného jako strany trestního řízení a nový institut předběžných opatření.

V posledních letech je znatelný trend posilování práv poškozeného a oběti trestného činu. Jedná se o přirozený vývoj, který reaguje na potřebu zlepšit postavení poškozeného vůči obviněnému, kterému je právní úpravou zajištěno v široké míře právo na spravedlivý proces. Poškozený byl naopak velice dlouho v rámci trestního řízení chápán pouze jako nositel důkazu.

Dalším důvodem pro hlubší studium a zaměření na toto téma je i skutečnost, že jsem se stala dobrovolníkem Bílého kruhu bezpečí, který je organizací nabízející pomoc obětem trestných činů. Jako odborník z oboru práva jsem se tak rozhodla, že je nutné, abych se problematikou poškozeného a oběti začala zabývat mnohem podrobněji, abych případným klientům (nejen Bílého kruhu bezpečí) měla co nabídnout a alespoň trochu pomohla ulehčit jejich složitou a často velice bolestivou situaci, do které se dostali v souvislosti s trestným činem.

Co nabízí současná právní úprava poškozenému? Co nabízí oběti trestného činu? Je uvedená úprava dostačující, reaguje na změny ve společnosti a na povinnost České republiky uvést právní úpravu do souladu s předpisy Evropské unie? Jaká práva mají poškození a oběti podle trestního řádu a je úprava práv obsažena i v jiných právních předpisech?

Na tyto a další otázky se pokusím odpovědět v mé rigorózní práci nazvané „Poškozený a oběť trestného činu.“

Celá práce je tematicky rozdělena na dvě části. První část se věnuje poškozenému, druhá část obětem trestných činů. V části věnující se postavení poškozeného jsem se v první kapitole zaměřila na definici poškozeného, následuje přiblížení adhezního řízení. V kapitole 1.3, 1.4 a 1.5 nastiňuji práva poškozeného, zaměřila jsem se zejména na právo poškozeného podat návrh na přiznání nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, přičemž další práva poškozeného v dalších stádiích trestního řízení jsou rozebrána v kapitole 1.5. Jakým způsobem může soud rozhodnout o nároku poškozeného v hlavním líčení vysvětluje kapitola 1.6. Následuje kapitola, která pojednává o zmocněnci a společném zmocněnci poškozeného. Dalšími důležitými kapitolami je kapitola 1.7 Trestní stíhání se souhlasem poškozeného a 1.8 Zajištění nároku poškozeného. Kapitola 1.9 nabízí čtenáři seznámení se s opravnými prostředky, k jejichž podání je poškozený oprávněn, a také předesílá nedokonalosti postavení poškozeného, zejména pokud jde o nemožnost poškozeného podat odvolání a odpor. Kapitola Zvláštní řízení a poškozený podává obraz o významném postavení poškozeného v rámci odklonů trestního řízení.

Druhá část práce se věnuje obětem trestných činů, vymezuje pojem oběti, zvláště zranitelné oběti, kapitola II.3 se zabývá základními zásadami zákona o obětech trestných činů. Další kapitoly se zaměřují na práva oběti a na právo na peněžitou pomoc. Kapitoly II.6, II.6.1 a II.6.2 obsahují nový institut – předběžná opatření, která jsem se pokusila přiblížit.

I. POŠKOZENÝ

I.1 Definice poškozeného

Poškozený je v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu definován jako ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Ublížení na zdraví vymezuje trestní řád v ustanovení § 122, kdy se jedná o takový stav, který záleží v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, jež porušením normálních tělesných funkcí znesnadňuje nikoliv jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného, a který vyžaduje lékařské ošetření. V případě majetkové škody se hradí skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk)¹. Nemajetkovou újmou se i pro účely trestního řádu rozumí *příkoří, které se projevuje jinde (např. v osobní sféře) než na majetku*.² Bezdůvodně se obohatí zejména ten, kdo získá majetkový prospěch buď plněním bez právního důvodu, nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, popř. protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám.³ Škoda, nemajetková újma i bezdůvodné obohacení musí být způsobeny trestným činem.

Trestní řád zároveň obsahuje negativní vymezení poškozeného, kdy se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele (tj. nebyla zaviněna pachatelem) nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem (tj. není následkem trestného činu). Poměrně široké vymezení poškozeného je dále limitováno ustanovením § 310a trestního řádu, dle kterého práva poškozeného pro účely narovnání nepřísluší osobě, na kterou pouze přešel nárok na náhradu škody nebo na

¹ Viz. ustanovení § 2952 NOZ.

² Hendrych, D. a kol.: Právní slovník. Praha: C.H.Beck: 3. vydání, 2009, str. 440.

³ Viz. ustanovení § 2991 odst. 1 NOZ.

vydání bezdůvodného obohacení. Poškozený je stranou trestního řízení⁴ a velice často v trestním řízení vystupuje jako svědek. *Pojem poškozený je termínem procesním, který užívá trestní řád pro jeden ze subjektů trestního řízení, jenž je označen trestním řádem za stranu (srov. § 12 odst. 6). Definice poškozeného dopadá na osoby fyzické i právnické.*⁵

Rozlišujeme dvě skupiny poškozených. První skupinu tvoří poškození, kteří mohou žádat náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení v souladu s ustanovením § 43 odst. 3 trestního řádu, tj. poškození, kteří svůj návrh uplatnili procesně relevantním způsobem. Do druhé skupiny patří ostatní poškození, tj. poškození, kteří jsou oprávněni vykonávat pouze procesní práva uvedená v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu.

První skupina má rozšířená práva oproti skupině druhé, kdy určitá práva mohou vykonávat pouze poškození, kteří uplatnili nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení dle § 43 odst. 3 trestního řádu, např. mohou podat návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného, mohou podat odvolání pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, proto, že takový výrok nebyl učiněn, pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, při splnění stanovených podmínek mají právo na náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatnění jejich nároku, včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce. Poškozený první skupiny je subjektem adhezního řízení.

Poškozený dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu je oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, která byla poškozenému způsobena trestným činem, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Práva

⁴ Viz. ustanovení § 12 odst. 6 TŘ.

⁵ Šámal a kol.: Trestní řád I., II., III. Komentář. Praha: C.H.Beck: 7. vydání, 2013, str. 209.

poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný.

Z povahy věci vyplývá, že poškozeného můžeme (vedle státního zástupce) zařadit ke stranám, které v procesu stojí na straně obžaloby. Poškozený je však stranou zcela samostatnou a nezávislou na ostatních stranách trestního řízení, zejména na státním zástupci. I když zájmy poškozeného a státního zástupce jsou do jisté míry totožné, mohou se v konkrétním případě i velmi lišit. Mezi poškozeným a státním zástupcem může například dojít k rozporům týkajícím se skutkových okolností (například zda byl útok vyprovokovaný či nikoliv, jaká byla míra účasti poškozeného na vzniku škody, jaký byl rozsah škody způsobené trestným činem apod.).⁶

Postavení poškozeného jsou orgány činné v trestním řízení povinny respektovat, když jednou ze základních zásad trestního řízení je také zásada zajištění práv poškozeného zakotvená v ustanovení § 2 odst. 15 trestního řádu. V každém období řízení má poškozený právo, aby byl poučen vhodným způsobem a srozumitelně o svých právech a aby mu bylo umožněno plné uplatnění těchto práv. Poškozený by měl dosáhnout uspokojení svých nároků. Celé trestní řízení musí být vedeno s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti. Současný trend posilování postavení poškozeného a rozšiřování jeho práv je patrný také z toho, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSVM“) vedle trestního řádu výslovně jako jednu ze základních zásad trestního řízení ve věcech mladistvých upravuje zásadu zajištění práv poškozeného. Ustanovení § 3 odst. 7 ZSVM stanoví, že řízení podle tohoto zákona musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění. Zákonodárce takovou úpravou jasně deklaruje, že je účelem trestního řízení nejen ochrana společnosti před pácháním trestných činů a potrestání pachatele, ale že stejně důležité je také věnovat dostatečnou pozornost poškozeným, jako nedobrovolným aktérům trestných činů. Tendence rozšiřování práv

⁶ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 276, 277.

poškozeného je na místě, když lze shrnout, že ani současná úprava práv poškozeného a oběti není dosud dostatečná a některé oblasti úpravy stále čekají na změnu.

Význam postavení poškozeného v trestním řízení je umocněn i tím, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny postupovat v souladu se zásadou zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností a se zásadou vyhledávací, tedy *„tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinností přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu⁷.“*

⁷ Viz. ustanovení § 2 odst. 5 TŘ.

I.2 Adhezní řízení

Poškozený uplatňuje svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení v adhezním řízení. *„Adhezní řízení je součástí trestního řízení a projednává se v něm uplatněný nárok poškozeného na náhradu škody způsobené spácháním trestného činu. Adhezní řízení ovšem netvoří žádnou samostatnou, časově, formálně či jinak oddělenou část trestního řízení, ale splývá s ním, zejména ve stadiu dokazování. Subjektem adhezního řízení, o jehož nároku na náhradu škody se rozhoduje, není každý poškozený, ale jen ten, který včas a řádně uplatnil nárok na náhradu škody proti obviněnému (§ 43 odst. 3 trestního řádu). Adhezní řízení vykazuje řadu zvláštností, kterými se odlišuje od trestního řízení: není vedeno z úřední povinnosti, ale je podmíněno návrhem poškozeného (neplatí zde zásada oficiality), soud je vázán návrhem poškozeného, nemůže jej překročit, ale nemůže nárok poškozeného ani částečně zamítnout, soud rozhoduje podle hmotněprávních předpisů jiných než trestních (zejména podle občanského zákoníku a obchodního zákoníku, zákoníku práce), ale procesním postupem podle trestního řádu.“⁸*

Pojem subjektu adhezního řízení je pojmem užším než obecný pojem poškozeného. Subjektem adhezního řízení je pouze poškozený, který v soulasu s ustanovením § 43 odst. 3 trestního řádu uplatnit svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Poškozeným dle ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu však může být i poškozený, kterému již byla škoda nebo nemajetková škoda uhrazena nebo kterému bylo vydáno bezdůvodné obohacení.

„Jeho složitost (rozuměj adhezního řízení) vyplývá především ze skutečnosti, že o účasti poškozeného a o jeho nároku na náhradu škody, která mu byla způsobena trestným činem, se sice rozhoduje ve formě trestního řízení, tj. podle trestního řádu, ale samotné postavení určité osoby jako poškozeného a

⁸ Hendrych, Tomáš a kol.: Právní slovník. Praha: C.H.Beck: 3. Vydání, 2009, str. 4.

existence jeho nároku na náhradu škody se opírá o mimotrestní hmotněprávní normy, zejména o předpisy občanského práva, obchodního práva a pracovního práva. Význam adhezního řízení spočívá zejména v tom, že poškozenému umožňuje souběžně s rozhodnutím o vině a trestu dosáhnout rychlejšího rozhodnutí o uplatněném nároku na náhradu škody, které je pak exekučním titulem (v občanském soudním řízení by totiž soud musel vyčkat pravomocného výsledku trestního řízení ohledně téhož nároku – srov. § 83 občanského soudního řádu), adhezní řízení nevyžaduje od poškozeného zvýšené výdaje spojené s vedením civilního sporu (soudní poplatek, náklady právního zastoupení), poškozený zde na rozdíl od civilního řízení není zatížen důkazním břemenem a konečně včasným a řádným uplatněním nároku v adhezním řízení může poškozený zabránit jeho promlčení.“⁹

Poškozený může uplatnit v rámci trestního řízení svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, nemusí tak být odkázán na řízení civilní. Adhezní řízení může být pro poškozeného výhodnější už z toho důvodu, že není zatíženo nutností uhradit pro zahájení řízení soudní poplatek, dále není na rozdíl od civilního řízení stanovena povinnost nahradit náklady řízení pro případ, že žalobce – poškozený by ve sporu nebyl úspěšný. Adhezní řízení může být pro poškozeného značně levnější. Dalším důvodem, proč nárok uplatnit přímo v rámci trestního řízení je skutečnost, že v civilním řízení nese žalobce povinnost tvrzení a povinnost důkazní a s ní spojené unesení důkazního břemene.

⁹ Púry, František: Poznámky k adheznímu řízení po novele trestního řádu, Trestněprávní revue 6/2002, str. 161.

I.3 Práva poškozeného

Trestní řád přiznává poškozenému právo uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, dále může činit návrhy na doplnění dokazování, má právo nahlížet do spisu, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu, může se k věci vyjádřit před skončením řízení.

V následujících dvou kapitolách se zaměřím na jednotlivá práva poškozeného, jednak na právo poškozeného podat návrh na přiznání nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, jednak na další práva poškozeného, která jsou mu přiznána v různých stadiích trestního řízení.

I.4 Návrh na přiznání náhrady škody

Předpokladem přiznání nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení je návrh poškozeného. Takový návrh musí být uplatněn nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, popř. do vydání trestního příkazu. Není možné navrácení lhůty k uplatnění nároku, a to ani podle analogie podle § 61 trestního řádu. V případě sjednání dohody o vině a trestu musí poškozený takový návrh učinit nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu.

Trestní řád vymezuje náležitosti návrhu. Z návrhu musí být vedle obecných náležitostí patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje, z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Poškozený je povinen doložit důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného

obohacení. O těchto skutečnostech jsou orgány činné v trestním řízení povinny poškozeného poučit, případně ho poučí, jak návrh doplnit, a poskytnou mu přiměřenou lhůtu, kterou mu zároveň určí. Soud není povinen poškozeného o doplnění poučit, pokud nebyl ve spise předložen dostatečný podklad pro rozhodnutí o nároku poškozeného a brání – li poučení důležité důvody. Mezi důležité důvody, pro které nemusí soud sdělit poškozenému, jak má podklady doplnit, patří zejména potřeba vyhlášení rozsudku nebo vydání trestního příkazu bez zbytečných průtahů. Návrh musí být uplatněn vůči určitému obviněnému. Poškozený může návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení učinit jakoukoliv formou, kterou mu přiznává trestní řád v ustanovení § 59 odst. 1. Návrh poškozeného lze učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky, telegraficky, telefaxem nebo dálkopisem.

Návrh nemůže poškozený podat, pokud bylo o nároku již rozhodnuto v občanskoprávním řízení nebo v jiném podobném řízení. Soud je návrhem poškozeného vázán a nemůže přiznat poškozenému více, než co uplatnil¹⁰. Stejně tak může soud poškozenému přiznat úrok z prodlení pouze tehdy, pokud poškozený úrok z prodlení uplatnil v návrhu. *Rozhodující je výše nároku uplatněná podle § 43 odst. 3 a případně upřesněná v průběhu hlavního líčení (až do doby, než se senát odebere k závěrečné poradě – srov. R II/1962, s. 32 a 33, resp. než samosoudce vydá trestní příkaz). Na druhé straně je třeba oprávněný nárok poškozeného snížit o již uhrazenou část škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Návrhem poškozeného je soud vázán i co do osoby, vůči níž je uplatněn nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Proto povinnost k náhradě škody, nemajetkové újmy nebo k vydání bezdůvodného obohacení nelze uložit tomu obžalovanému, proti*

¹⁰ Viz. např. č. 35/1980 Sb.rozh.: “Pri rozhodovaní o nároku na náhradu škody v trestnom konaní je súd viazaný návrhom poškodeného (prípadne prokurátora) potiaľ, že nemôže priznať poškodenému viac, ako svojím návrhom požadoval. Ak je súd toho názoru, že poškodenému patrí vzhľadom na výsledky dokazovania viac ako svojím návrhom uplatnil, má podľa § 46 Tr. por. poškodeného o jeho práve poučiť a môže mu zvýšenú náhradu škody priznať vtedy, ak poškodený svoj návrh podľa poučenia modifikuje, kým sa súd odoberie na záverečnú poradu.”

kterému poškozený neuplatnil návrh podle § 43 odst. 3, a to ani tehdy, když se jako spolupachatel podílel na způsobení škody nebo nemajetkové újmy nebo na získání bezdůvodného obohacení (R 45/1993-II.) a odpovídá-li za ně případně i společně a nerozdílně s tím, proti němuž byl nárok uplatněn¹¹.

Ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu jasně vymezuje, že může poškozený žádat náhradu škody nebo nemajetkové újmy pouze v penězích. Neuplatní se tak možnost nahrazení škody uvedením po předešlého stavu, kterou umožňuje občanský zákoník v ustanovení § 2951. Podle této úpravy se škoda nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Pouze není-li to dobře možné, anebo žádá-li o to poškozený, hradí se škoda v penězích. V rámci adhezního řízení bude poškozenému vždy přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích.

¹¹ Šámal a kol: Trestní řád I., II., III. Komentář. Praha: C.H.Beck: 7. Vydání, 2013. Str. 2848.

I.5 Další práva poškozeného

Konkretizaci práva poškozeného nahlížet do spisu upravuje ustanovení § 65 trestního řádu. Poškozený a jeho zmocněnec mají vedle obviněného, zúčastněné osoby a jejich obhájce nebo zmocněnce dle tohoto ustanovení právo nahlížet do spisů, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Poškozený ani jiné osoby nesmějí nahlížet do protokolu o hlasování a do osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2 trestního řádu¹². Stejně právo má zákonný zástupce poškozeného, jestliže byl poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena. Výše uvedeným osobám je možné odepřít nahlížení do spisu a s tím spojená práva pouze ze závažných důvodů. Odepřít nahlížení do spisu může v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán. Pokud právo nahlížet do spisu odepřel policejní orgán, může se osoba, které bylo nahlížení odepřeno, domáhat u státního zástupce, aby urychleně přezkoumal závažnost důvodů. Pro poškozeného i všechny osoby, které jsou oprávněny nahlédnout do spisu, platí, že je nutno učinit opatření, aby byla zachována tajnost utajovaných informací a údajů, na které se vztahuje státem uložená nebo uznaná povinnost mlčenlivosti, dále je nutné učinit opatření, aby nebyly zpřístupněny údaje, se kterými se mohou seznamovat jenom orgány činné v trestním řízení a úředníci Probační a mediační služby činní v dané věci.

¹² § 55 odst. 2 TR: Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření. Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, zruší stupeň utajení těchto informací, připojí uvedené údaje k trestnímu spisu a podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují; to neplatí, je-li utajována totožnost a podoba osob uvedených v § 102a.

Je-li poškozený zároveň obětí trestného činu dle zákona o obětech trestných činů (dále jen „ZOTČ“, bližší vymezení pojmu oběť viz. kapitola II.1), má dále právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o dopadu trestného činu na jeho dosavadní život. Takové prohlášení může být učiněno písemně nebo ústně, záleží na poškozeném, jakou formu zvolí. Písemné prohlášení bude v řízení před soudem provedeno jako listinný důkaz.

Trestní řád dává poškozenému možnost, aby se vzdal svých procesních práv, která mu trestní řád přiznává. Může se vzdát pouze svých práv procesní povahy, nemůže se vzdát práv, která mu přiznává hmotné právo. Poškozený se může vzdát procesních práv jako celku, nikoliv jen zčásti. Vzdání se procesních práv pouze zčásti trestní řád nepředpokládá. Pokud by se poškozený vzdal svých procesních práv jen zčásti, musel by ho příslušný orgán činný v trestním řízení poučit o nemožnosti pouze částečného vzdání se procesních práv. Orgán činný v trestním řízení by nadále postupoval, jako by ke vzdání se procesních práv nedošlo. Vzdání se procesních práv musí poškozený učinit výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení, který vede řízení v dané době. Lze připustit i zpětvzetí prohlášení o vzdání se procesních práv.

Orgány činné v trestním řízení mají povinnost poučit poškozeného o jeho právech a umožnit mu plnou možnost jejich uplatnění. Poškozeného musí orgány poučit o tom, že může dojít ke sjednání dohody o vině a trestu a zejména o tom, že nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení musí být uplatněn nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu¹³. Trestní řád při sjednávání dohody o vině a trestu přiznává poškozenému výsadní postavení, kdy ukládá státnímu zástupci, aby při sjednávání dohody o vině a trestu dbal také na zájmy poškozeného. Poškozený má právo se vyjádřit k rozsahu a

¹³ Dohodu o vině a trestu upravuje ustanovení § 175a TŘ. Dohodu je možné sjednat za předpokladu, že výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují závěr, že se stal skutek, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný. V tomto případě může státní zástupce zahájit jednání o dohodě o vině a trestu na návrh obviněného. Jednání může být zahájeno i bez návrhu obviněného. Dohodu o vině a trestu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému.

způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Jestliže poškozený není přítomen při sjednávání dohody o vině a trestu a uplatnil nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, státní zástupce se může s obviněným dohodnout za poškozeného o rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení až do výše uplatněného nároku. Náležitosti dohody o vině a trestu upravuje ustanovení § 175a odst. 6 trestního řádu. Dohoda o vině trestu obsahuje označení státního zástupce, obviněného, poškozeného, který byl přítomen při sjednávání dohody o vině a trestu a který souhlasí s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, datum a místo sepsání, popis skutku, označení trestného činu, prohlášení obviněného, že spáchal skutek, dohodnutý druh, výměru a způsob výkonu trestu. Dohoda o vině a trestu musí také obsahovat rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, pokud bylo dohodnuto. Dohoda o vině a trestu obsahuje podpis státního zástupce, obviněného a obhájce a podpis poškozeného. Opis sjednané dohody o vině a trestu se doručuje též poškozenému, který uplatnil svůj nárok dle § 43 odst. 3 trestního řádu. Státní zástupce upozorní soud na skutečnost, že při sjednávání dohody o vině a trestu případně nedošlo ke sjednání dohody o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Má-li poškozený zároveň postavení oběti dle ZOTČ, jsou orgány činné v trestním řízení povinny ho poučit i o jeho právech dle tohoto zákona.

Poškozený má právo žádat, aby mu byly sděleny informace o nebezpečném obviněném a odsouzeném¹⁴. Toto právo je obecně přiznáno svědkovi, kterému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného na svobodě.

Příslušný orgán poskytne svědkovi informace o:

- Propuštění nebo uprchnutí obviněného z vazby
- Propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody
- Přerušování výkonu trestu odnětí svobody

¹⁴ Ustanovení § 103a TŘ.

- Propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu ústavního ochranného léčení
- Změně formy ochranného léčení z ústavní na ambulantní
- Propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu zabezpečovací detence
- Změně zabezpečovací detence na ochranné léčení
- Jakékoliv vydání obviněného nebo odsouzeného do cizího státu nebo jeho předání do jiného členského státu Evropské unie v rámci mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních.

Orgán činný v trestním řízení, Probační a mediační služba, věznice, zdravotnické zařízení, v němž odsouzený vykonává ústavní ochranné léčení, nebo ústav pro výkon zabezpečovací detence mohou i bez žádosti svědka o propuštění nebo uprchnutí obviněného nebo odsouzeného informovat policejní orgán, jestliže je důvodná obava, že svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě. Policejní orgán, který rozhodl nebo rozhodoval v dané trestní věci, přijme potřebná opatření k zajištění bezpečí svědka, včetně jeho vyrozumění o propuštění nebo uprchnutí. Postup při podání žádosti a její vyřizování upravuje ZOTČ a použije se tedy přiměřeně.

Soudy jsou povinny do rozsudku, kterým se rozhoduje o vině, zahrnout také výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení, pokud byl nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení včas uplatněn v souladu s ustanovením § 43 odst. 3 trestního řádu (viz. kapitola I.4). V odůvodnění rozsudku musí soudy také uvést, jak přihlédly k případné snaze pachatele nahradit škodu. Poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, se doručuje opis rozsudku, a to i když byl při vyhlášení rozsudku přítomen. Poškozenému nebo zúčastněné osobě, kteří mají zákonného zástupce nebo zmocněnce, se doručuje opis rozsudku pouze tomuto zákonnému zástupci nebo zmocněnci.

Poškozenému trestní řád přiznává dále právo podat žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce. Poškozený může státního zástupce požádat v průběhu trestního řízení o odstranění průtahů v řízení nebo závad v postupu policejního orgánu. Pro podání žádosti není určena žádná lhůta. Policejní orgán je povinen žádost ihned předložit státnímu zástupci. Státní zástupce žádost neprodleně vyřídí. Poškozený má právo, aby byl o výsledku přezkoumání vyrozuměn. V případě průtahů v řízení nebo závad v postupu státního zástupce může poškozený podat žádost o přezkoumání, o které rozhoduje státní zástupce bezprostředně vyššího státního zastupitelství.

Poškozený má právo podat trestní oznámení. Pokud o to poškozený požádá, orgány činné v trestním řízení jsou povinny ho vyrozumět do jednoho měsíce po podání trestního oznámení o učiněných opatřeních. Poškozenému musí být doručeno usnesení o odložení věci dle ustanovení § 159a trestního řádu, pokud je poškozený znám. Proti usnesení o odložení věci je poškozený oprávněn podat stížnost. Jestliže o to poškozený orgán činný v trestním řízení požádá, musí být opis usnesení o zahájení trestního stíhání doručen také jemu, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známé. Při skončení vyšetřování má poškozený, který podal návrh dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu, právo na prostudování spisu a případný návrh na doplnění policejního spisu. Poškozený má toho právo za předpokladu, že je jeho pobyt nebo sídlo známé. Má právo být upozorněn na možnost prostudovat spis nejméně tři dny předem. Lhůta tří dní může být zkrácena pouze se souhlasem poškozeného. Pokud poškozený nevyužije svého práva k prostudování spisu, postupuje policejní orgán jako by k prostudování došlo pouze za předpokladu, že byl poškozený řádně upozorněn na možnost prostudovat spis. Poškozený má dále právo podat stížnost proti usnesení státního zástupce o zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 172 odst. 1 a odst. 2 trestního řádu. Stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání má odkladný účinek.

Státní zástupce vyrozumí poškozeného o podání obžaloby, jsou-li jeho pobyt nebo sídlo známé. Při konání zkráceného přípravného řízení je třeba opis záznamu protokolu o výsledku obviněného doručit také poškozenému. Při konání zkráceného přípravného řízení umožňuje trestní řád státnímu zástupci, aby rozhodl o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání¹⁵. Jedním z předpokladů, aby státní zástupce mohl tohoto institutu využít, je náhrada škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Zákonodárce tak dává jasně najevo, že jednou ze základních zásad trestního řízení je zásada zajištění práv poškozeného. Podezřelý musí nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu, pokud byla způsobena, popř. musí s poškozeným uzavřít dohodu o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo musí učinit jiná opatření k náhradě škody nebo nemajetkové újmy. Podezřelý musí také vydat bezdůvodné obohacení, které činem získal, popř. uzavřít s poškozeným dohodu o vydání bezdůvodného obohacení nebo učinit jiná opatření k jeho vydání. V rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání se podezřelému uloží, aby poškozenému nahradil škodu dle uzavřené dohody, nebo aby vydal podle uzavřené dohody bezdůvodné obohacení. Poškozený má právo proti tomuto rozhodnutí podat stížnost, která má odkladný účinek. Nahrazení škody nebo nemajetkové újmy, popř. vydání bezdůvodného obohacení je navíc jednou z podmínek k tomu, aby státní zástupce rozhodl o svědčení podezřelého. Proti usnesení státního zástupce o osvědčení podezřelého může poškozený podat stížnost, která má odkladný účinek. Pokud podezřelý nesplní svou povinnost nahradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, může státní zástupce rozhodnout, a to již během zkušební doby, že se podezřelý neosvědčil, popř. může prodloužit zkušební dobu podezřelého.

V řízení před soudem poškozený jako strana trestního řízení může vznášet kdykoliv v průběhu hlavního líčení, ve veřejném zasedání nebo při jiném

¹⁵ Podmíněné odložení návrhu na potrestání upravuje ustanovení § 179g TR. V rozhodnutí o podmíněném odložení se stanoví zkušební doba na šest měsíců až na pět let. Zkušební doba začíná právní mocí rozhodnutí o podmíněném odložení.

úkonu námitky proti způsobu provádění úkonu. Soud může po předběžném projednání obžaloby podmíněně zastavit trestní stíhání nebo rozhodnout o schválení narovnání, proti těmto rozhodnutím může poškozený podat stížnost, která má odkladný účinek.

Při přípravě hlavního líčení musí soud doručit obžalobu také poškozenému, jestliže jsou jeho pobyt nebo sídlo známé. Pokud poškozený dosud nepodal návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, upozorní ho soud na možnost podat tento návrh a poučí ho, že návrh je třeba učinit nejpozději před zahájením dokazování. Datum konání hlavního líčení stanoví předseda senátu tak, aby byla poškozenému zachována třídní lhůta. O hlavním líčení se vyrozumí také poškozený. Pokud má zmocněnce, vyrozumí se také on. Ve vyrozumění o hlavním líčení je třeba poškozeného upozornit, že pokud se nedostaví k hlavnímu líčení, rozhodne soud o jeho nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení na podkladě jeho návrhu, který je již obsažen ve spisu nebo návrhu, který bude soudu doručen před zahájením dokazování.

I v případě vyloučení veřejnosti u hlavního líčení má poškozený právo, aby mohl být přítomen jeho důvěrník (viz. kapitola II.4). Poškozený, zúčastněná osoba a jejich zmocněnec má právo být osobně přítomen u hlavního líčení. Omezit účast poškozeného u hlavního líčení lze jen na nezbytnou dobu, pokud je to potřeba k objasnění věci. Hlavním důvodem pro omezení účasti poškozeného je skutečnost, že má vypovídat jako svědek. Poškozený a zúčastněná osoba mají být vyslechnuti ihned po zahájení dokazování, po výslechu obžalovaného. Po jejich výslechu je soud seznámí s obsahem výpovědi obžalovaného. Po přednesení obžaloby státním zástupcem se předseda senátu zeptá poškozeného, zda navrhuje, aby byla obžalovanému uložena povinnost nahradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, a v jakém rozsahu. Návrh poškozeného, který se nedostavil k hlavnímu líčení, předseda senátu přečte ze spisu. V rámci výslechu obžalovaného soud vyslechne obžalovaného také k návrhu

poškozeného. Jestliže má poškozený u hlavního líčení vypovídat jako svědek, může žádat, aby nebyl obžalovaný v průběhu jeho výslechu přítomen. Soud v takovém případě obžalovaného vykáže z jednací síně.

Během hlavního líčení může poškozený, který je obětí trestného činu dle ZOTČ, učinit prohlášení o dopadu trestného činu na jeho dosavadní život. Toto právo má poškozený i tehdy, pokud takové prohlášení již učinil písemně. Předseda senátu musí umožnit poškozenému, aby prohlášení učinil, a to nejpozději v závěrečné řeči. Soud může ústní prohlášení poškozeného přerušit pouze tehdy, pokud by se zřejmě odchyloval z jeho rámce. Poškozený a jeho zmocněnec jsou společně se státním zástupcem, obviněným, jeho obhájcem a zákonným zástupcem a zúčastněnou osobou oprávněni klást vyslýchaným otázky se souhlasem předsedy senátu. Předseda senátu umožní těmto osobám klást otázky, zpravidla poté, co sám ukončil dotazy a otázky nemají ani členové senátu. Po provedení všech důkazů mají strany právo činit návrhy na doplnění dokazování.

Poškozený má dále právo závěrečné řeči. Trestní řád stanovil pořadí závěrečných řečí. Po závěrečné řeči státního zástupce následuje závěrečná řeč poškozeného, zúčastněné osoby, obhájce obžalovaného a obžalovaného. Pokud má poškozený zmocněnce, náleží závěrečná řeč zmocněnci. Poškozený má právo podat stížnost proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o schválení narovnání, které vydá soud za hlavního líčení. Tato stížnost má odkladný účinek.

I.6 Rozhodnutí soudu o nároku poškozeného v hlavním líčení

Soud v hlavním líčení může rozhodnout o návrhu poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení některým z následujících způsobů:

- Nárok poškozenému přizná v plném rozsahu – ustanovení § 228 trestního řádu
- Poškozeného odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem – ustanovení § 229 odst. 1 trestního řádu
- Nárok poškozenému přizná pouze z části dle § 228 odst. 1 trestního řádu a se zbytkem jeho nároku ho dle § 229 trestního řádu odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem
- Poškozeného odkáže s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem dle ustanovení § 229 odst. 3 trestního řádu, pokud obžalovaného soud obžaloby zproští.

K zamítnutí návrhu poškozeného není soud oprávněn. Jestliže nejsou splněny podmínky pro přiznání nároku poškozeného, soud rozhodne dle ustanovení § 229 trestního řádu. V adhezním řízení nemůže být uzavřen ani schválen smír ani schválena samotná dohoda o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Rozhodnutí o nároku poškozeného tvoří součást rozsudku a samostatný výrok, když do rozsudku, kterým soud rozhodne o otázce viny, je povinen pojmout také výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, jestliže poškozený uplatnil svůj nárok¹⁶. O uplatněném nároku soud rozhoduje vždy

¹⁶ Ustanovení § 121 TŘ.

rozsudkem, není možné, aby o něm rozhodl samostatným usnesením, nemůže o něm rozhodnout mimo hlavní líčení.

Obecnými předpoklady k postupu soudu dle ustanovení § 228 nebo 229 trestního řádu jsou následující skutečnosti:

- návrh poškozeného (viz. kapitola I.4), který byl uplatněn řádně a včas, soud tedy nemůže postupovat z úřední povinnosti, tedy ex officio.
- Nejedná se o osobu, které nepřísluší práva poškozeného a soud nerozhodl usnesením o tom, že tuto osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští¹⁷ dle ustanovení § 206 odst. 3, popř. 4 trestního řádu. Usnesení o nepřipuštění poškozeného k hlavnímu líčení nebrání tomu, aby byl nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení uplatněn před příslušným orgánem. Soud může rozhodnout o nepřipuštění poškozeného pouze v případě, kdy mu právo poškozeného zřejmě nepřísluší. *Skutečnost, zda půjde o tento případ, bude záležet na konkrétních okolnostech projednávané trestní věci, tj. zejména na vymezení skutku, který je předmětem trestního stíhání, včetně způsobu jeho spáchání, dále na vymezení následků, formy a míry zavinění obžalovaného, na právním důvodu, z něhož určitá osoba dovozuje svá práva poškozeného, na postavení této osoby, na jejím vztahu k žalovanému skutku a k obžalovanému, a na tom, jaká práva uplatňuje atd. Při rozhodování podle § 206 odst. 3, 4 musí být už v této fázi hlavního líčení zřejmé, že práva poškozeného nenáleží takové osobě; při pouhých pochybnostech je nutno ji jako poškozeného připustit k hlavnímu líčení. Tak například jestliže obžalovanému státní zástupce v obžalobě klade za vinu, že výtržnickým jednáním kromě výslovně jmenovaných osob fyzicky napadl i osoby další, jejichž jména nejsou uvedena v obžalobě, a práva poškozeného uplatňuje některá z těchto dalších výslovně*

¹⁷ Č. 18/2004 Sb.rozh.tr.: „Samotné uplatnění nároku na náhradu škody, která byla způsobena trestným činem, v občanskoprávním či jiném řízení nebrání uplatnění stejného nároku v adhezním řízení. Pokud však soud zjistí v rámci postupu podle § 206 odst. 2 TŘ, že již bylo vydáno na podkladě takového nároku v občanskoprávním či jiném řízení rozhodnutí o povinnosti obviněného nahradit způsobenou škodu a toto rozhodnutí existuje, ať je či není pravomocné, rozhodne, že poškozený nemůže v hlavním líčení uplatňovat nárok na náhradu škody (§ 44 odst. 3, § 206 odst. 3, 4 TŘ).“

nejmenovaných osob, bude nutno připustit ji jako poškozeného k hlavnímu líčení, protože před provedením dokazování není ještě zřejmé, zda patří do okruhu osob fyzicky napadených obžalovaným v rámci stíhaného skutku. Pochybnosti v tomto směru se mohou týkat též např. otázky, zda je nárok již promlčen, zda škoda nebo nemajetková újma byla v celém rozsahu uhrazena, resp. zda bylo vydáno bezdůvodné obohacení v celém rozsahu apod.¹⁸

- Poškozený nevzal zpět svůj návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení
- Soudem nebylo rozhodnuto dle ustanovení § 221 o vrácení věci státnímu zástupci, dle § 222 o postoupení věci, dle § 223 o zastavení trestního stíhání, dle § 223a o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o schválení narovnání, nebo dle § 224 trestního řádu o přerušení trestního stíhání.
- Poškozený se nevzdal svých procesních práv dle ustanovení § 43 odst. 5 trestního řádu.

Dle ustanovení § 228 trestního řádu soud v odsuzujícím rozsudku uloží obžalovanému povinnost nahradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení zcela nebo částečně, jsou-li k tomu splněny ještě následující podmínky:

- a) Soud odsuzuje obžalovaného
- b) Trestný čin, pro který je obžalovaný odsouzen, způsobil jinému (poškozenému) majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu, nebo se jím obžalovaný na úkor poškozeného bezdůvodně obohatil
- c) Příčinná souvislost mezi škodou, nemajetkovou újmu, bezdůvodným obohacením a skutkem, který je trestným činem
- d) O nároku lze rozhodnout v adhezním řízení
- e) Byla prokázána výše nároku a odpovědnost obžalovaného za škodu, nemajetkovou újmu nebo bezdůvodné obohacení, a nárok poškozeného má podklad v hmotněprávních předpisech, které upravují náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodné obohacení.

¹⁸ Šámal a kol.: Trestní řád I., II., III., Komentář. Praha: C.H.Beck: 7. Vydání, 2013 str. 2591, 2592.

- f) Absence zákonné překážky (např. promlčení)
- g) Výše škody nebo nemajetkové újmy nebo rozsah bezdůvodného obohacení jsou součástí popisu skutku
- h) Škoda nebo nemajetková újma nebyla dosud v tomto rozsahu nahrazena a bezdůvodné obohacení nebylo v tomto rozsahu vydáno.

Ad. a) Soud rozhodl rozsudkem, jímž byl obžalovaný uznán vinným trestným činem, bez ohledu na uložený druh trestu nebo jeho výměru. Povahu odsuzujícího rozsudku má i trestní příkaz. Může se jednat i o podmíněné upuštění od potrestání, pokud byl obžalovaný uznán vinným.

Ad. b) Škoda nebo nemajetková újma musí být způsobena trestným činem, za který byl obžalovaný odsouzen. Stejně tak se pachatel musí bezdůvodně obohatit právě tímto trestným činem. Škoda, nemajetková újma nebo bezdůvodné obohacení musí být následkem trestného činu. S tím souvisí i bod c), kdy škoda, nemajetková újma nebo bezdůvodné obohacení musí být v příčinné souvislosti s jednáním pachatele, za škodu odpovídá i účastník trestného činu¹⁹.

Ad. d) V adhezním řízení nelze přiznat ani uplatňovat škodu nebo vydání bezdůvodného obohacení, které spočívají v neodvedení nebo ve zkrácení daně, pojistného nebo jiné povinné platby²⁰. Na takové platby finanční úřad nebo jiný orgán vydá platební výměr nebo výkaz nedoplatků. Platební výměr nebo výkaz nedoplatků se stává dostatečným podkladem pro doplacení a vymáhání zkrácených plateb a je taktéž exekučním titulem. O těchto nárocích tak nebude rozhodnuto v rámci adhezního řízení.

¹⁹ Č. 58/2006 Sb.rozh.tr.: „Za škodu odpovídá i účastník trestného činu, pokud je jeho trestné jednání v příčinné souvislosti se vznikem škody. Odpovídá-li za vznik majetkové škody více pachatelů (včetně účastníků), soud jim zpravidla uloží povinnost nahradit škodu společně a nerozdílně (§ 438 odst. 1 ObčZ). Pouze v odůvodněných případech, které jsou výjimkou z tohoto obecného pravidla, může soud rozhodnout, že ti, kteří škodu způsobili, odpovídají za ni podle své účasti na způsobení škody a v tomto rozsahu jsou povinni ji uhradit (§ 438 odst. 2 ObčZ). V takovém případě musí být v rozhodnutí soudu důvod odchylný od zmíněného obecného pravidla náležitě odůvodněn.“

²⁰ § 240 a 241 TZ.

Ad. e) Soudy jsou povinny v rámci adhezního řízení přiznat nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení při respektování hmotněprávních ustanovení zvláštních právních předpisů. Zvláštní právní předpisy upravují jednak vznik nároku, jeho výši a rozsah, oprávněné subjekty, způsob náhrady, splatnost a zánik závazku povinného, spoluzavinění poškozeného, moderační právo apod. Zvláštním právním předpisem pro účely adhezního řízení je zejména občanský zákoník, zákoník práce, zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, do 1.1.2014 se hojně používalo také nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku, nebo vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. Z oblasti správního práva se použije například stavební zákon, zákon o pozemních komunikacích, zákon o životním prostředí, zákon o požární ochraně. Soud použije ten předpis, kterým se řídí nárok poškozeného.

V souvislosti s trestným činem může také vzniknout nárok na nahrazení nákladů léčebné a jiné zdravotnické péče. Zdravotní pojišťovny mají nárok, aby jim obžalovaný, jehož jednáním bylo např. ublíženo na zdraví, nahradil náklady na zdravotní služby hrazené z veřejného zdravotního pojištění. Tyto náklady pojišťovna byla nucena vyplatit v souvislosti s protiprávním jednáním pachatele vůči osobě, která je účastníkem zdravotního pojištění. Regresní náhrady upravuje ustanovení § 55 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění.

Soud zjišťuje rozsah způsobené škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení v souladu s obecnými ustanoveními trestního řádu o zjišťování skutkového stavu²¹ a v souladu s hmotněprávní úpravou

²¹ Ustanovení § 2 odst. 5 TŘ, dle kterého: „Orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí...“ Dále ustanovení § 89 odst. 1 písm. e) trestního řádu, dle kterého „V trestním stíhání je v nezbytném rozsahu třeba dokazovat zejména

obsaženou ve zvláštním právním předpise. Soud nepřijímá automaticky výši škody uplatněnou poškozeným, nýbrž velice často pro určení výše škody, nemajetkové újmy nebo výše bezdůvodného obohacení použije jako důkazu znaleckého posudku nebo odborného vyjádření, na jejichž základě je učiněn závěr o výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení.

Ad. f) Zákonnou překážkou přiznání nároku může být např. skutečnost, kdy osoba, která uplatňuje nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení nemá hmotněprávní legitimaci. Hmotněprávní legitimaci nemá osoba, která není právním nástupcem poškozeného, popř. osoba, která se nestala právním nástupcem v důsledku neplatnosti dohody, která měla založit toto nástupnictví. Další překážkou přiznání nároku poškozeného může být promlčení nároku, popř. prekluze práva poškozeného. Právo na náhradu škody se promlčuje. Obecná promlčení doba činí tři roky²². Podle nového občanského zákoníku se právo na náhradu škody nebo jiné újmy promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy škoda nebo újma vznikla²³. Byla-li škoda nebo újma způsobena úmyslně, promlčí se právo na její náhradu nejpozději za patnáct let ode dne, kdy škoda nebo újma vznikla. Právo na vydání bezdůvodného obohacení²⁴ se promlčí nejpozději do deseti let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo. Pokud bylo bezdůvodné obohacení nabyto úmyslně, promlčí se právo na jeho vydání nejpozději do patnácti let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo.

Jestliže obžalovaný v průběhu trestního řízení vznese námitku promlčení a soud zjistí, že skutečně došlo k promlčení, že poškozený uplatnil nárok až po uplynutí promlčecí doby, soud nebude o nároku poškozeného vůbec rozhodovat, neodkáže ho ani na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným orgánem. V takovém případě soud vydá usnesení, dle

podstatné okolnosti umožňující stanovení následku, výše škody způsobené trestným činem a bezdůvodného obohacení.“

²² Ustanovení § 629 NOZ.

²³ Ustanovení § 636 NOZ.

²⁴ Ustanovení § 638 NOZ.

kterého nemůže poškozený uplatňovat nárok na náhradu škody v trestním řízení.

Příkladem prekluze, tj. zániku práva na náhradu škody je zánik práva na náhradu škody způsobené zaměstnanci na věcech odložených u zaměstnavatele dle ustanovení § 267 odst. 2 zákoníku práce²⁵. K zániku práva přihlíží soud z úřední povinnosti, na rozdíl od promlčení, ke kterému soud přihlédne na základě vznesení námitky promlčení dlužníkem.

Ad. g) Jestliže byla škoda poškozenému již v plném rozsahu nahrazena, není soud oprávněn přiznat poškozenému nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.

Jestliže jsou splněny všechny tyto podmínky, musí soud rozhodnout o uplatněném nároku poškozeného a neměl by poškozeného odkazovat na řízení ve věcech občanskoprávních nebo jiné řízení. Pro případ porušení povinnosti soudu rozhodnout o nároku poškozeného přiznává trestní řád poškozenému právo podat proti rozsudku odvolání v souladu s ustanovením § 246 odst. 1 písm. d), odst. 2 (viz. kapitola I.10).

Výrok o uplatněném nároku poškozeného musí obsahovat přesné označení oprávněné osoby a přisouzeného nároku. Přesným označením oprávněné osoby se u fyzické osoby rozumí jméno, příjmení, datum a místo narození, bydliště, zaměstnání, popřípadě místo přechodného pobytu. Právnícká osoba musí být specifikována názvem (obchodním jménem, firmou), identifikačním číslem, organizační složkou, která má právní subjektivitu, sídlem. Jestliže má poškozený zmocněnce, zákonného zástupce nebo opatrovníka, tato skutečnost se zohlední ve výroku o přiznání nároku poškozeného.

Jestliže bude poškozeným dítě, nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení se přizná k rukám matky, která je jeho zákonným zástupcem. Pokud byla způsobena škoda nebo nemajetková

²⁵ Právo na náhradu škody zanikne, jestliže její vznik neohlásí zaměstnanec zaměstnavateli bez zbytečného odkladu, nejpozději do 15 dnů ode dne, kdy se o škodě dozvěděl.

újmou právnické osobě, přizná soud nárok na náhradu škody přímo této právnické osobě, nikoliv statutárnímu orgánu, který je oprávněn za právnickou osobu jednat. Právo na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení po prohlášení konkurzu na majetek poškozeného přechází na správce konkurzní podstaty, kterého také soud uvede ve výroku dle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu. V ostatních případech řešení úpadku má dispoziční oprávnění s majetkovou podstatou i nadále dlužník²⁶.

Přesné označení nároku poškozeného zahrnuje jednak uvedení informace, o jaké konkrétní plnění se jedná, druh a výši, zda se jedná o náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Škoda a nemajetková újma musí být přiznány v penězích, ve výroku bude tedy uvedena přesná přisouzená částka v českých korunách, případně v cizí měně. Částka by měla být uvedena jednak číslem, jednak slovně. Povinnost vydat bezdůvodné obohacení může být splněna vydáním předmětu, není-li to možné, musí být poskytnuta peněžitá náhrada. Z výroku musí být dále patrné, zda jsou obžalovaní zavázáni společně a nerozdílně, popř. podle účasti na způsobené škodě nebo nemajetkové újmě nebo na získaném bezdůvodném obohacení, jestliže se jedná o společný závazek více obžalovaných a poškozený uplatnil svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení vůči všem obžalovaným.

Povinností k náhradě majetkové škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo k vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem lze podle § 228 trestního řádu zavázat pouze obžalovaného, nikoli jinou osobu (viz. též ÚS 14/2011-n.), přičemž může jít též o mladistvého (§ 291 TR, § 1 odst. 3 ZSVM) nebo o trestně odpovědnou právnickou osobu (§ 1 odst. 2 TOPO).²⁷ Soud nemůže uložit povinnost nahradit škodu jiným osobám, resp. spolupachateli, jedná-li se o trestný čin, který spáchal

²⁶ Viz. ustanovení § 229 odst. 3 písm. a), c), d) insolvenčního zákona.

²⁷ Šámal a kol.: Trestní řád I., II., III. Komentář. Praha: C.H.Beck, 7. Vydání, 2013, str. 2830.

obžalovaný společně s jinými osobami, avšak jejich trestní stíhání je vedeno samostatně²⁸. Škoda nebo nemajetková újma musí být hrazeny zásadně v penězích. Výrok o uplatněném nároku poškozeného musí být soudem také náležitě odůvodněn.

Výrok rozsudku o náhradě škody poškozenému dle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu je nutné odlišit od dalších výroků, které mohou být v rozsudku obsaženy a které ukládají obžalovanému, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou způsobil trestným činem, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. Jedná se např. o výrok dle § 48 odst. 3, § 60 odst. 5, § 63 odst. 2, § 75 odst. 3, § 82 odst. 2, § 85 odst. 2 a § 89 odst. 2 trestního zákoníku. Obžalovaný je povinen tuto uloženou povinnost splnit ve zkušební době podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, podmíněného odsouzení, podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, popř. v době výkonu trestu odnětí svobody, obecně prospěšným prací a zákazu pobytu. Od výroku o nároku na náhradu škody dle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu se liší zejména tím, že se nejedná o exekuční titul dle občanského soudního řádu, popř. exekučního řádu. Uvedené výroky nemají vliv na vykonatelnost výroku dle § 228 odst. 1 trestního řádu, neodkládají ji.

Výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení je vykonatelný po nabytí právní moci rozsudku v souladu s ustanovením § 139 odst. 1 trestního řádu. Soud může také určit, aby byla náhrada škody hrazena ve splátkách, kdy ve výroku o povolení splátek určí, v jaké výši jsou splátky povoleny a podmínky jejich splatnosti. Soud může povolit náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení ve splátkách na žádost obžalovaného. Výše splátek a periodicita

²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. dubna 2003, sp. zn. 7 Tdo 337/2003: „Při rozhodování o povinnosti k náhradě škody způsobené trestným činem, který spáchal obviněný společně s dalšími osobami, jejichž trestní stíhání je však vedeno samostatně, nemůže soud uložit povinnost k náhradě škody i těmto spolupachatelům, přestože za škodu všichni odpovídají společně a nerozdílně podle § 438 odst. 1 ObčZ. Jestliže by tak soud přesto rozhodl a zavázal povinností k náhradě škody podle § 228 odst. 1 TŘ i osoby, které nejsou obviněnými v tomtéž řízení, byl by tím naplněn důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) TŘ spočívající v jiném nesprávném hmotněprávním posouzení.“

splátek nemohou oslabit postavení poškozeného, i z tohoto důvodu by soud měl do výroku o povolení splátek upravit také ztrátu výhody splátek pro případ, že obžalovaný řádně a včas neuhradí stanovené splátky. Výrok o povolení splátek je zásadně možný u peněžitého nároku.

V cizí měně může být vyjádřen výrok o plnění v penězích, a to na návrh poškozeného, pokud to neodporuje okolnostem případu²⁹. Předpokladem je návrh poškozeného, který musí výslovně požádat o přiznání plnění v cizí měně, soud nemůže rozhodnout z úřední povinnosti, návrh může podat pouze poškozený, nikoliv obžalovaný nebo jiná osoba. Jestliže však poškozený v návrhu trvá na přiznání nároku v cizí měně, může soud i za této situace přiznat poškozenému jeho nárok v české měně. Okolnostem případu neodporuje přiznání nároku poškozeného v cizí měně tehdy, odůvodňují-li takové přiznání zejména majetkové a jiné osobní poměry obžalovaného a poškozeného a nedochází - li ke znevýhodnění obžalovaného nebo poškozeného, např. obžalovaný je cizozemcem, který disponuje příslušnou cizí měnou. Další podmínkou je skutečnost, že škoda byla způsobena na peněžních prostředcích v cizí měně nebo na věcech za ně zakoupených, nebo že je obžalovaný nebo poškozený cizozemcem. Postačuje, jestliže je cizozemcem jeden z nich. Cizozemcem je dle ustanovení § 1 písm. b) devizového zákona³⁰ fyzická nebo právnická osoba, která není tuzemcem, tedy nemá trvalý pobyt nebo sídlo v tuzemsku, tj. na území České republiky. Postačí, jestliže je splněna jedna z těchto podmínek, nemusí být splněny obě kumulativně, což zákon vyjadřuje spojkou nebo.

Poškozený má právo žádat soud o vyrozumění o konání veřejného zasedání o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody³¹ za následujících podmínek:

²⁹ § 228 odst. 3 TŘ, toto ustanovení bylo do trestního řádu zavedeno novelou – zákonem č. 265/2001 Sb., kdy došlo ke sjednocení s úpravou obsaženou v občanském soudním řízení, ve kterém je stejná možnost upravena v ustanovení § 155 odst. 2 OSŘ.

³⁰ Zákon č. 219/1995 Sb., devizový zákon.

³¹ Ustanovení § 228 odst. 4 TŘ.

- Soud odsuzuje obžalovaného za zločin. Zločiny jsou dle ustanovení § 14 odst. 3 trestního zákoníku trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny³².
- Soud ukládá nepodmíněný trest odnětí svobody – viz. ustanovení § 55 až 59 trestního zákoníku.
- Poškozenému byl přiznán alespoň z části nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, tj. poškozený uplatnil svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu, tento postup se nepoužije, pokud se poškozený vzdal svých procesních práv v souladu s ustanovením § 43 odst. 5 trestního řádu, popř. poškozený neuplatnil svůj nárok dle § 43 odst. 3 trestního řádu (tzn. jedná se o poškozeného dle § 43 odst. 1 trestního řádu).

Poškozený se v tomto případě dozví o možnosti, že odsouzený bude propuštěn na svobodu, navíc je jednou z podmínek podmíněného propuštění odsouzeného na svobodu náhrada škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, popř. se zjišťuje, proč dosud nebyla škoda nahrazena, zda poskytl odsouzený poškozenému potřebnou součinnost. Soud o této možnosti poškozeného poučí, a to buď v odůvodnění rozsudku, ústně po vyhlášení rozsudku, přičemž se učiní záznam do spisu, popř. jej poučí zvláštním přípisem. Tuto žádost podává poškozený u soudu, který rozhodoval v prvním stupni.

Jak už jsem uvedla výše, není soud oprávněn rozhodnout o tom, že se návrh poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy, nebo na vydání bezdůvodného obohacení, zamítá. Pokud soud o uplatněném nároku poškozeného nerozhodne dle ustanovení § 228 trestního řádu, je povinen postupovat dle ustanovení § 229 trestního řádu³³. Pokud soud v odsuzujícím

³² Dle ustanovení § 14 odst. 2 TZ jsou přečiny všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

³³ Č. III/1967 Sb.rozh.tr.: „Výrok o nároku poškozeného na náhradu majetkové škody je třeba pojmout do rozsudku, jímž soud rozhodl o vině obžalovaného, tedy do rozsudku odsuzujícího i zprošťujícího. Z ustanovení § 229 odst. 1 trestního řádu plyne jednak, že soud

rozsudku nepřizná poškozenému nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, resp. neuloží obžalovanému takovou povinnost, odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem³⁴.

Řízením ve věcech občanskoprávních se rozumí podání žaloby u příslušného soudu podle občanského soudního řádu. Jiným příslušným orgánem se rozumí jiný orgán než soud, který je podle zvláštního právního předpisu oprávněn rozhodovat o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Jiným příslušným orgánem může být např. služební orgán, služební funkcionář bezpečnostních sborů, ředitel věznice nebo ředitel ústavu pro výkon zabezpečovací detence. Služební orgán rozhoduje ve věcech vojáků z povolání podle zvláštního zákona³⁵. Služebního funkcionáře bezpečnostních sborů zmocňuje zákon o služebním poměru³⁶. Ředitel věznice může rozhodovat na základě zákona o výkonu trestu odnětí svobody, ředitel zabezpečovací detence podle zákona o výkonu zabezpečovací detence³⁷.

Soud i v případě rozhodování dle ustanovení § 229 trestního řádu může rozhodnout pouze v případě, kdy byl řádně a včas uplatněn nárok poškozeného. Ve výroku rozsudku je nutné náležitě označit osobu poškozeného a nárok, jehož se výrok týká. Soud ve výroku stanoví, že odkazuje poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před jiným příslušným orgánem, aniž by současně určil konkrétní soud nebo jiný konkrétní orgán, na který se může poškozený obrátit. Poškozený má možnost podat odvolání i proti výroku

musí vždy o včas uplatněném nároku na náhradu škody rozhodnout, jednak že soud nemůže v trestním řízení zamítnout nárok poškozeného na náhradu škody, a to ani v jeho části. Není-li podle výsledků dokazování pro rozhodnutí o náhradě škody podklad nebo bylo-li by třeba pro rozhodnutí o nároku poškozeného na náhradu škody provádět další dokazování, jež by přesahovalo potřeby trestního stíhání a podstatně by je protáhlo, soud odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před jiným příslušným orgánem, také se zbytkem jeho nároku, jestliže mu nárok z jakéhokoliv důvodu přizná jen zčásti.“

³⁴Ustanovení § 229 TŘ.

³⁵ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

³⁶ Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

³⁷ Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence.

rozsudku, který bude vydán na základě ustanovení § 229 trestního řádu. Toto ustanovení se použije i v případě řízení před samosoudcem, v řízení ve věcech mladistvých a v řízení proti trestně odpovědné právnické osobě. V rámci trestního příkazu může být rozhodnuto pouze podle ustanovení § 229 odst. 1 a odst. 2 trestního řádu.

Soud odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před jiným příslušným orgánem dle ustanovení § 229 odst. 1 trestního řádu, pokud:

- Není podklad pro vyslovení povinnosti obžalovaného k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení podle výsledků dokazování, tj. po provedení všech potřebných důkazů v hlavním líčení a po jejich zhodnocení nemůže soud spolehlivě rozhodnout o uplatněném nároku poškozeného. Soud nemůže v takovém případě poškozenému vyhovět, není jasné, zda je nárok důvodný, nebo není výše nároku postavena najisto. Další doplnění dokazování už nepřichází v úvahu a soudu tak nezbyde nic jiného, než poškozeného odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem.
- Pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení by bylo třeba provádět další dokazování, které by podstatně protáhlo trestní stíhání. V tomto případě již soud provedl dostatečné dokazování k rozhodnutí o vině a trestu obžalovaného, aby ale mohl rozhodnout i o nároku poškozeného, musel by nad rámec trestního řízení provádět další dokazování, tj. dokazování, které již není nezbytně nutné pro trestní řízení a jehož provedení by značně prodloužilo trestní stíhání.

Soud postupuje dle ustanovení § 229 odst. 1 trestního řádu tehdy, pokud odkazuje poškozeného s celým jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na jiné řízení před příslušným orgánem, tj. pokud nejsou splněny podmínky pro přiznání nároku poškozeného ani zčásti.

Poškozeného odkáže soud na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem se zbytkem jeho uplatněného nároku také tehdy, jestliže poškozenému nárok z jakéhokoliv důvodu přizná jen zčásti. Takový výrok vydá, pokud poškozenému přizná část jeho nároku dle ustanovení § 228 trestního řádu, zbytek mu již přiznat nemůže, nemůže také návrh poškozeného v této části zamítnout. Se zbytkem nároku následně poškozeného odkáže na příslušná řízení. Podmínkou postupu dle ustanovení § 229 odst. 2 trestního řádu je tedy skutečnost, že soud přiznal část uplatněného nároku poškozenému. Rozsah nepřiznaného zbytku není podstatný. Jedná se zejména o případ, kdy výsledky dokazování nepotvrzují nárok poškozeného v plném rozsahu nebo kdy nejsou dostatečným podkladem pro všechny uplatněné složky nároku, popř. kdy u jednoho z více skutků, kterým měla být způsobena škoda, nemajetková újma nebo způsobeno bezdůvodné obohacení, nedošlo k odsouzení obžalovaného, ale došlo k jinému skončení trestního stíhání, např. k zastavení trestního stíhání. Soud přistoupí k odkázání poškozeného také tehdy, pokud podle hmotněprávní úpravy přichází v úvahu např. snížení nároku poškozeného z důvodu spoluzavinění poškozeného, popř. pokud rozsah limituje zvláštní právní předpis³⁸.

Podle ustanovení § 229 odst. 2 trestního řádu soud postupuje také v případě, kdy poškozený v rámci svého návrhu na přiznání nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení uplatňuje také náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatnění jeho nároku podle § 154 trestního řádu (viz. kapitola I.7). O náhradě nákladů dle ustanovení § 154 trestního řádu je totiž možné rozhodnout až po právní moci rozsudku a jeho začlenění do návrhu poškozeného na náhradu škody je tak předčasné a soud o něm nemůže rozhodnout přímo v rámci rozsudku.

³⁸ Např. Ustanovení § 2948 NOZ nebo § 257 odst. 2 zákoníku práce.

Stejně by soud postupoval i v případě úhrady nákladů na pořízení znaleckého posudku, který předložil poškozený jako důkaz v trestním řízení³⁹.

Vzhledem ke skutečnosti, že soud může přiznat poškozenému nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení pouze v rámci odsuzujícího rozsudku, je soud povinen poškozeného vždy odkázat s celým jeho uplatněným nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem, jestliže byl obžalovaný obžaloby zproštěn. Není relevantní, z jakého důvodu uvedeného v ustanovení § 226 trestního řádu byl obžalovaný obžaloby zproštěn. Povinnost soudu odkázat poškozeného zakotvuje ustanovení § 229 odst. 3 trestního řádu. Soud v tomto případě poškozeného musí odkázat bez výjimky, v každém takovém případě, obligatorně. Stejně postupuje soud, jestliže je obžalovaný částečně zproštěn obžaloby pouze pro některý z více skutků a poškozeným je uplatněn nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy, která byla způsobena, nebo na vydání bezdůvodného obohacení, které bylo získáno, v souvislosti s tímto skutkem. Trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku, proto v jeho rámci nemůže samosoudce rozhodnout dle § 229 odst. 3 trestního řádu. Výrok, kterým soud odkazuje poškozeného na příslušný orgán dle § 229 odst. 3 trestního řádu, nemůže poškozený napadnout odvoláním⁴⁰, neboť by požadoval, aby byl obžalovaný uznán vinným. Pokud však soud neučinil výrok dle § 229 odst. 3 trestního řádu,

³⁹ Č. 32/2005 Sb.rozh.tr.: „Úhrada nákladů na opatření znaleckého posudku, jenž byl předložen poškozeným jako důkaz v trestním řízení, není škodou vzniklou trestným činem, o které by mohlo být rozhodováno v adhezním řízení. O částce, kterou poškozený na opatření znaleckého posudku vynaložil, lze rozhodovat k jeho návrhu až po právní moci odsuzujícího rozsudku jako o nákladech poškozeného vynaložených na uplatnění náhrady škody (§ 155 odst. 2 TŘ).“

⁴⁰ Č. 43/1967 Sb.rozh.tr.: „Podá-li poškozený odvolání proti výroku zprošťujícího rozsudku, jímž byl podle § 229 odst. 3 TŘ odkázán se svými nároky na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, jde o odvolání podané osobou neoprávněnou, a proto je odvolací soud zamítne podle § 253 odst. 1 TŘ.“ Dále také č. 21/1997 Sb. rozh. tr.: „Vypuštění dílčích útoků pokračujícího trestného činu z popisu skutku ve výroku rozsudku oproti obžalobě má důsledky obdobné jako zprošťující rozsudek. Podá-li proto poškozený odvolání proti výroku takového odsuzujícího rozsudku, jímž byl podle § 229 odst. 3 TŘ per analogiam odkázán se svými nároky na řízení ve věcech občanskoprávních, jde o odvolání podané osobou neoprávněnou a odvolací soud je z tohoto důvodu zamítne podle § 253 odst. 1 TŘ.“

ačkoliv tak učinit měl, může se poškozený domáhat odvoláním, aby soud tento výrok učinil.

I.7 Zmocněnec a společný zmocněnec

Trestní řád přiznává poškozenému a zúčastněné osobě právo nechat se zastupovat zmocněncem. Zmocněncem může být fyzická i právnická osoba. Fyzická osoba, která je zmocněncem, nesmí být zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo její způsobilost k právním úkonům nesmí být omezena, fyzická osoba tedy musí mít plnou způsobilost k právním úkonům, resp. plnou svéprávnost. Zmocněncem nemůže být osoba, která je předvolána jako svědek, znalec nebo tlumočnick, při hlavním líčení a veřejném zasedání. Dle trestního řádu je překážkou výkonu funkce zmocněnce postavení svědka, znalce nebo tlumočnicka pouze u hlavního líčení, popř. u veřejného zasedání, tyto osoby by tak mohly vykonávat funkci zmocněnce v přípravném řízení nebo ve vykonávacím řízení. Stejně tak pokud osoba byla svědkem, znalcem nebo tlumočnickem v přípravném řízení, může být zmocněncem u hlavního líčení nebo při veřejném zasedání.

Zmocněnec je oprávněn za poškozeného činit návrhy, podávat za něj žádosti, jakož i opravné prostředky, je oprávněn účastnit se všech úkonů, kterých se může účastnit poškozený. Od zahájení trestního stíhání je zmocněnec oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, kterými se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění zastupovaných osob a jejichž výsledky mohou být použity v řízení před soudem jako důkaz.

Orgány činné v trestním řízení nemají povinnost umožnit zmocněnci účast na úkonu, pokud by přítomností zmocněnce mohl být zmařen účel trestního řízení nebo nelze provedení úkonu odložit a zajistit vyrozumění zmocněnce o

úkonu. Zmocněnec může obviněnému i jiným osobám pokládat otázky po skončení výslechu policejním orgánem. Kdykoliv během úkonu může zmocněnec vznášet námitky proti způsobu provádění úkonů. *Na rozdíl od otázek může zmocněnec poškozeného nebo zúčastněné osoby námitky proti způsobu provádění úkonu vznášet kdykoli v jeho průběhu (aniž by mu k tomu policejní orgán či státní zástupce udělil slovo); jinak by totiž nezřídka již jejich uplatnění nemělo smysl (např. námitky směřující proti kapciózním nebo sugestivním otázkám). Námitku je třeba ihned po jejím vznesení uvést do protokolu [srov. § 55 odst. 1 písm. f)] s tím, jakým způsobem na ni bylo vyslychajícím reagováno (zda byla uznána nebo odmítnuta a proč). Vyslychající však musí zároveň dbát na to, aby zmocněnec zejména tzv. obstrukčními námitkami nenarušoval průběh výslechu.*⁴¹

Policejní orgán je povinen zmocněnci včas sdělit základní informace o úkonu, pokud zmocněnec policejnímu orgánu sdělí, že se zúčastní vyšetřovacího úkonu. Zmocněnec nemusí policejnímu orgánu konkrétně specifikovat všechny úkony, kterých se chce zúčastnit, postačí, pokud zašle policejnímu orgánu obecné oznámení, že si přeje být přítomen při všech vyšetřovacích úkonech. Policejní orgán sdělí zmocněnci, o jaký úkon se jedná, dobu a místo konání úkonu. Uvedené informace mohou být zmocněnci poskytnuty osobně, telefonicky nebo písemně, vždy by měl mít zmocněnec dostatek času, aby se mohl dostavit, popř. si zajistit substituta. I když trestní řád nestanoví konkrétní lhůtu, kterou je nutno dodržet, měl by zmocněnec mít dostatek času na přípravu a na případnou poradou s poškozeným, popř. osobou zúčastněnou. V praxi se poměrně často stává, že policejní orgán předvolá zmocněnce, stejně jako obhájce několik málo dní před vlastním úkonem, osobně jsem byla telefonicky předvolána i jen 24 hodin před úkonem. Otázku posouzení včasnosti předvolání ponechávám na Vás.

Zmocněnci nemusí policejní orgán sdělit informace o úkonu pouze v případě, že nelze odložit provedení příslušného úkonu a nelze zajistit vyrozumění zmocněnce. Při výslechu svědka sdělí policejní orgán zmocněnci i údaje, na

⁴¹ Šámal a kol: Trestní řád I., II., III. Praha: C.H.Beck: 7. Vydání, 2013, str. 587.

základě kterých je možné svědka ztotožnit, nejčastěji jméno a příjmení svědka. Pokud policejní orgán tyto informace nemá, alespoň mu sdělí, k čemu má svědek vypovídat. Při výslechu svědka, jehož totožnost má být utajena v souladu s ustanovením § 55 odst. 2 trestního řádu, přijme policejní orgán opatření, aby bylo zmocněnci znemožněno zjistit skutečnou totožnost svědka, tj. podobu svědka, jméno a příjmení svědka, další osobní údaje, popř. modulaci hlasu. Opatřeními mohou být např. použití závěsu ve výslechové místnosti, použití elektroniky (audio nebo video techniky), výslech prostřednictvím videokonference apod. Sdělení o výslechu svědka, jehož totožnost má být utajena, nesmí obsahovat žádné údaje o identifikaci svědka. Zmocněnec může být zároveň důvěrníkem oběti dle ZOTČ (viz. kapitola II.4). Skupina zmocněnců je širší než skupina důvěrníků, neboť každý zmocněnec může být důvěrníkem, ale ne každý důvěrník může být zmocněncem. Zmocněnec má také širší oprávnění, když důvěrník nemůže zasahovat do průběhu úkonu.

Poškozenému může být přiznán nárok na právní pomoc zmocněnce bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Podmínkami pro přiznání nároku na právní pomoc bezplatně nebo za sníženou odměnu⁴², které musí být splněny současně, kumulativně, jsou:

1. Jedná se o stanovený okruh poškozených:

- Zvlášť zranitelná oběť podle ZOTČ (vymezení pojmu zvlášť zranitelná oběť je obsaženo v kapitole II.2).

⁴² Usnesení Vrchního soudu v Praze z 21. 6. 2005, sp. zn. 5 To 35/2005: „Nárok zmocněnce poškozeného na odměnu a náhradu hotových výdajů vůči státu vzniká jen tehdy, jestliže poškozenému byl přiznán nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu, v ostatních případech nese poškozený vydání způsobená zvolením zmocněnce sám (§ 151 odst. 1 TŘ). V případě, že zmocněnec zastupuje několik poškozených současně, nese poškozený alikvotní část těchto nákladů. Jestliže poškození mohou vykonávat svá práva pouze prostřednictvím společného zmocněnce-advokáta (§ 44 odst. 2 TŘ) pak – pokud si tohoto zmocněnce nezvolí – musí jim být ustanoven soudem i tehdy, jestliže jinak platí (§ 51a odst. 1 TŘ), že vzhledem k povaze uplatňované náhrady škody nebo její výši by zastoupení bylo zřejmě nadbytečné. Nepřiznání nároku na bezplatnou právní pomoc by fakticky znamenalo znemožnění výkonu práv nemajetných poškozených. Odměna a náhrada hotových výloh co do výše je limitována návrhem (společného) zmocněnce poškozeného (poškozených), což platí nejen o výsledné částce, ale i o jednotlivých položkách.“

- Poškozený, kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví.

- Poškozený, který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt.

2. Poškozený podá návrh na přiznání nároku, soud nemůže postupovat z úřední povinnosti, ex officio.

3. Poškozený osvědčí, že nemá dostatek finančních prostředků, aby hradil náklady vzniklé přibráním zmocněnce.

Tato skupina poškozených má právo na právní pomoc zmocněnce bezplatně nebo za sníženou odměnu i v případě, kdy neuplatnila nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu.

Nárok na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu má také poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, pokud není zastoupení zmocněncem zjevně nadbytečné. Zjevná nadbytečnost se posuzuje vzhledem k povaze uplatněné náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo k její výši nebo vzhledem k povaze a rozsahu bezdůvodného obohacení. Zjevně nadbytečným může být zastoupení zmocněncem v případech jednoduchých, které nevyžadují odbornějšího výkladu nebo rozsáhlého dokazování.

Nárok na bezplatné poskytování právní pomoci zmocněncem má poškozený, který je mladší než osmnáct let, vždy, nejedná-li se o trestný čin zanedbání povinné výživy dle ustanovení § 196 trestního zákoníku. V případě osoby mladší osmnácti let není nutné splnit výše podmínky pro přiznání nároku na bezplatnou právní pomoc zmocněnce a tato osoba má nárok na bezplatnou právní pomoc i v případě, že je majetná a má dostatek finančních prostředků, popř. pokud neuplatnila návrhem nárok dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu. *Toto oprávnění trvá, vzhledem k výslovné dikci zákona, jen do dovršení osmnácti let věku. Tento nárok trvá i v případě, že poškozený nabyl zletilosti před dovršením osmnácti let, např. uzavřením manželství.*⁴³ Osoba mladší

⁴³ Šámal a kol.: Trestní řád I., II., III. Komentář. 7. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 595.

osmnácti let má tak nárok na bezplatnou právní pomoc bez ohledu na případnou zletilost dle soukromoprávních předpisů.

Návrh na přiznání nároku na bezplatnou právní pomoc poškozený podává v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce a v řízení před soudem soudu, který věc projednává v prvním stupni. Pokud poškozený podává návrh v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce, připojí státní zástupce k takovému návrhu své vyjádření. Státní zástupce může poškozeného vyzvat k doplnění návrhu. Státní zástupce je povinen předložit soudu každý návrh poškozeného, byť by se domníval, že nejsou splněny podmínky pro přiznání právní pomoci zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu. Poškozený je povinen k návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu připojit taktéž přílohy, které osvědčují, že návrh byl podán důvodně. Trestní řád tak předpokládá, že tvrzená nemajetnost bude poškozeným doložena potřebnými dokumenty již při podání návrhu.

Nemajetnost může poškozený doložit např. četným prohlášením, ve kterém uvede, že není vlastníkem žádných nemovitých věcí, movitých věcí větší hodnoty, obchodního podílu, akcií apod. K návrhu může přiložit dále např. potvrzení příslušného úřadu práce, že je zařazen v evidenci uchazečů o zaměstnání, popř. že mu není poskytována podpora v nezaměstnanosti, výpisem z katastru nemovitostí, výpisem z účtu apod. Jestliže poškozený ani přes výzvu soudu potřebné doklady nepředloží a nedoloží svou nemajetnost, nezjišťuje soud z vlastní iniciativy potřebné skutečnosti a návrh poškozeného na přiznání právní pomoci zmocněnce bezplatně nebo za sníženou odměnu usnesením zamítne.

Soudce, který rozhoduje o návrhu poškozeného, jím není vázán. Může rozhodnout, že má poškozený nárok na právní pomoc za sníženou odměnu, ačkoliv se domáhal právní pomoci bezplatné, a naopak.

Pokud je poškozenému přiznán nárok na bezplatné poskytování právní pomoci zmocněnce, může si zmocněnce zvolit. Novelou trestního řádu, provedenou ZOTČ je prvotně preferována volba poškozeného, ustanovení

soudem přichází v úvahu až v okamžiku, kdy si poškozený zmocněnce nezvolí. Jestliže si ho sám nezvolí, ustanoví mu ho v přípravném řízení soudce, v řízení před soudem předseda senátu. Soud ustanoví zmocněncem advokáta, který je zapsán v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, podle místa působnosti a pořadí, jak v něm advokáti následují. Trestní řád zde výslovně stanovil, že ustanoveným zmocněncem může být pouze a jenom advokát, není tak možné, aby poškozeného zastupoval obecný zmocněnec. Jestliže není ustanovení konkrétního advokáta možné nebo účelné, ustanoví jiného advokáta. Náklady, které v takovém případě vzniknou, hradí stát. Předseda senátu nebo soudce může zprostit ustanoveného zmocněnce povinnosti zastupovat poškozeného, a to i bez návrhu, pokud pominou důvody ustanovení zmocněnce (např. poškozený si najde zaměstnání apod.), nebo pokud nemůže zmocněnec z důležitých důvodů poškozeného zastupovat.

Proti usnesení o přiznání nároku na bezplatnou právní pomoc zmocněnce, usnesení o ustanovení zmocněnce a proti usnesení o zproštění může poškozený a státní zástupce podat stížnost, která má odkladný účinek.

V případě některých trestných činů může být počet poškozených velmi vysoký a uplatňování práv všech poškozených jednotlivě by mohlo značně prodloužit trestní řízení. Z tohoto důvodu trestní řád upravuje možnost předsedy senátu, popř. v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, aby rozhodli, že poškození mohou uplatňovat svá práva pouze prostřednictvím společného zmocněnce. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, uplatňuje za ně náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení v trestním řízení. Trestní řád dává poškozeným možnost si nejdříve společného zmocněnce zvolit. Jestliže počet společných zmocněnců je vyšší než 6 a poškození si společného zmocněnce nezvolí, vybere společného zmocněnce soud s ohledem na zájmy poškozených.

Práva poškozeného může vykonávat zákonný zástupce v případě, kdy je poškozená osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo pokud je její způsobilost k právním úkonům omezena. Předseda senátu nebo v přípravném řízení státní zástupce může také poškozenému ustanovit opatrovníka, jestliže zákonný zástupce nemůže vykonávat práva poškozeného a je-li nebezpečí z prodlení. Proti rozhodnutí o ustanovení opatrovníka lze podat stížnost. Práva spojená s uplatněním nároku na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení přecházejí také na právního nástupce poškozeného.

Písemnosti určené poškozenému orgány činné v trestním řízení doručují na adresu, kterou poškozený uvede. Jestliže má poškozený zmocněnce, doručuje se pouze zmocněnci. Pokud by měla být poškozenému zaslána výzva, aby něco osobně konal, orgány činné v trestním řízení zašlou písemnost poškozenému.

Pokud byla odsouzenému stanovena povinnost nahradit poškozenému škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, je odsouzený povinen nahradit poškozenému také náklady potřebné k účelnému uplatnění nároku v trestním řízení⁴⁴. Odsouzený je povinen nahradit i náklady vzniklé přibráním zmocněnce. Tuto povinnost odsouzený má, pokud byl poškozenému alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení.

Na návrh poškozeného rozhodne soud o uložení povinnosti odsouzeného nahradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady spojené s účastí poškozeného v trestním řízení, a to i když poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Podmínkou k uložení této povinnosti odsouzenému je skutečnost, že tomu nebrání povaha věci a okolnosti případu, zejména pak spoluzavinění poškozeného.

⁴⁴ Viz. ustanovení § 154 TR.

Náhradu může soud přiměřeně snížit z důvodů zvláštního zřetele hodných. Při snížení soud vezme v úvahu zejména povahu trestného činu, osobní a majetkové poměry poškozeného a odsouzeného. Snížení však není možné, pokud se odsouzený dopustil úmyslného trestného činu.

O povinnosti odsouzeného nahradit poškozenému náklady a o jejich výši rozhoduje předseda senátu soudu prvního stupně samostatným usnesením na návrh poškozeného. Návrh může poškozený podat až po právní moci odsuzujícího rozsudku. Nárok musí poškozený uplatnit do jednoho roku od právní moci odsuzujícího rozsudku. Pokud poškozený v této lhůtě nárok neuplatní, právo zaniká.

I.8 Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Určité trestné činy mohou být stíhány pouze se souhlasem poškozeného. Zákonodárce zde učinil průlom do zásady legality⁴⁵ a zásady oficiality⁴⁶ a zájem poškozeného zde vystupuje do popředí před veřejným zájmem. Poškozený může být v určitém rodinném, popř. obdobném vztahu k pachateli trestného činu a přílišný formalismus a projednávání trestných činů za každou cenu by mohlo pro poškozeného znamenat spíše způsobení značných obtíží. Nicméně tato úprava neplatila v českém právním řádu vždy, do 31.6.1990⁴⁷ byly orgány činné v trestním řízení povinny stíhat všechny trestné činy, aniž by se vyžadoval souhlas poškozeného, v plném rozsahu platila zásada oficiality.

Trestní řád neupravuje náležitosti, které by souhlas měl obsahovat. Dle judikatury musí souhlas být *„určitým a srozumitelným projevem vůle poškozeného adresovaným orgánu činnému v trestním řízení; význam vyjádření poškozeného nelze vyvozovat implicitně (např. z okolností případu, jeho vztahu k obžalovanému, z výpovědi svědků apod.)“*⁴⁸. Souhlas může být poškozeným udělen písemně, popř. ústně do protokolu. Souhlas musí být udělen před zahájením trestního stíhání, popř. později, pokud se příbuzenský poměr požadovaný v ustanovení § 163 trestního řádu mezi poškozeným a pachatelem zjistí v průběhu trestního řízení. Pokud poškozený souhlas k trestnímu stíhání udělí, dojde k zahájení trestního stíhání jako u trestných činů, k jejichž zahájení není souhlasu poškozeného třeba. Souhlas se vztahuje

⁴⁵ Zásada legality je upravena v ustanovení § 2 odst. 3 TŘ. Státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak.

⁴⁶ Zásada legality je zakotvena v ustanovení § 2 odst. 4 TŘ, dle kterého orgány činné v trestním řízení postupují z úřední povinnosti, nestanoví-li tento zákon něco jiného.

⁴⁷ Dne 1.7.1990 nabyl účinnosti zákon č. 178/1990 Sb., který značně novelizoval trestní řád.

⁴⁸ Č. 54/2003 Sb.rozh.tr. Dle č. 33/1992 Sb.rozh.tr.: „Je-li poškozenou trestným činem ublížení na zdraví podle § 223 TZ nezletilá dcera pachatelky, je třeba k vyjádření souhlasu (či nesouhlasu) s trestním stíháním podle § 163a odst. 1 TŘ ustanovit nezletilé podle § 45 odst. 2 TŘ opatrovníka. Uvedené vyjádření nelze vyžadovat jen od otce nezletilé, neboť by to bylo v rozporu s ustanovením § 37 odst. 2 zákona o rodině. Úkon opatrovníka musí být schválen soudem podle § 176 odst. 1 OSŘ.“

na celé trestní stíhání, i na odvolací řízení⁴⁹. Poškozený může svůj souhlas vzít kdykoliv zpět. Zpětvzetí⁵⁰ souhlasu je nutné učinit výslovným prohlášením v průběhu trestního řízení nejpozději do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné řeči.

Jestliže poškozený výslovně odepře udělení souhlasu s trestním stíháním, nemůže již souhlas následně udělit. Pokud poškozený souhlas nedal, popř. tento souhlas vzal zpět, nelze trestní stíhání zahájit. Pokud již bylo zahájeno, nelze v něm pokračovat a řízení musí být zastaveno v souladu s ustanovením § 11 odst. 1 písm. i) trestního řádu (nepřípustnost trestního stíhání). Jestliže obviněný, kterému bylo oznámeno usnesení o zastavení trestního stíhání, prohlásí, že na projednání věci trvá, v trestním stíhání se pokračuje. Prohlášení musí obviněný učinit ve lhůtě tří dnů ode dne oznámení usnesení o zastavení trestního stíhání.

Taxativní výčet trestných činů obsahuje ustanovení § 163 trestního řádu. Trestní stíhání zde uvedených trestných činů proti určitým osobám lze zahájit a v již zahájeném trestní stíhání lze pokračovat pouze tehdy, pokud poškozený udělí souhlas. Jestliže je poškozených více, postačí souhlas jen jednoho z nich, souhlas nemusí být udělen všemi poškozenými.

Jedná se o trestní stíhání, které je vedeno jednak proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči které by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď. Právo odepřít výpověď má svědek, *jestliže by*

⁴⁹ Č. 54/2003 Sb.rozh.tr.: „Nevzniknou-li v průběhu trestního řízení pochybnosti, není povinností soudu zjišťovat, zda souhlas poškozeného s trestním stíháním obviněného (§ 163a odst. 1 TŘ), daný při zahájení trestního stíhání, v řízení před soudem trvá, eventuálně zda bude odvolán či nikoli. Pokud poškozený sám prohlášením z vlastní vůle souhlas nevezme zpět (§ 163a odst. 3, věta druhá TŘ), má se za to, že je souhlas dán. Udělení souhlasu k trestnímu stíhání podle § 163a odst. 1 TŘ je právem vázícím se pouze na osobu poškozeného a nemůže dědictvím přecházet na jeho dědice.“

⁵⁰ Č. 16/2009 Sb.rozh.tr.: „Jestliže poškozený vezme zpět souhlas s trestním stíháním obviněného, který byl dosud stíhán jen pro trestný čin uvedený v § 163 odst. 1 TŘ, je soud povinen přezkoumat, zda skutek, pro který se trestní stíhání vede, nenaplnjuje též znaky trestného činu, jehož stíhání není podmíněno souhlasem poškozeného. V případě, že se soud rozhodne posuzovat tento skutek jako jiný trestný čin neuvedený v § 163 odst. 1 TŘ, je povinen obviněného na možnost odchylného právního posouzení upozornit podle § 190 odst. 2, popř. podle § 225 odst. 2 TŘ per analogiam, a to i v případě, že nejde o trestný čin podle přísnějšího ustanovení zákona, než podle kterého posuzovala skutek obžaloba.“

výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, příbuznému v pokolení přímém, sourozenci, osvojiteli, osvojení, manžel, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní⁵¹.

Do taxativního výčtu trestných činů patří trestné činy ublížení na zdraví (§ 146 trestního zákoníku), těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 trestního zákoníku), ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 trestního zákoníku), neposkytnutí pomoci (§ 150 trestního zákoníku), neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 151 trestního zákoníku), ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 trestního zákoníku), omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1, 2 trestního zákoníku, vydírání podle § 175 odst. 1 trestního zákoníku, porušování domovní svobody (§ 178 trestního zákoníku), poškození cizích práv (§ 181 trestního zákoníku), porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 trestního zákoníku), sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 1, 2 trestního zákoníku, krádeže (§ 205 trestního zákoníku), zpronevěry (§ 206 trestního zákoníku), neoprávněného užívání cizí věci (§ 207 trestního zákoníku), neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru (§ 208 trestního zákoníku), podvodu (§ 209 trestního zákoníku), podílnictví (§ 214 trestního zákoníku), podílnictví z nedbalosti (§ 215 trestního zákoníku) a další⁵².

U trestného činu znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku je souhlas poškozeného nezbytný pro zahájení trestního stíhání u toho, kdo je nebo v době spáchání trestného činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem.

U trestného činu opilství dle ustanovení § 360 trestního zákoníku je možné zahájit trestní stíhání nebo v něm pokračovat se souhlasem poškozeného,

⁵¹ V dalším viz. ustanovení § 100 odst. 2 TŘ.

⁵² Dále: lichvy (§ 218 TZ), zatajení věci (§ 219 TZ), porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220 TZ), porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti (§ 221 TZ), poškození věřitele (§ 222 TZ), poškození cizí věci (§ 228 TZ), nebezpečného vyhrožování (§ 353 TZ) a nebezpečného pronásledování (§ 354 TZ).

pokud tento trestný čin jinak vykazuje znaky skutkové podstaty některého z výše uvedených trestných činů.

Souhlasu poškozeného však v určitých, zvláště závažných případech není třeba. Jedná se o průlom do dispozičního oprávnění poškozeného. Souhlas poškozeného s trestním stíháním není třeba⁵³:

- Pokud byla trestným činem způsobena smrt
- Poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena
- Poškozeným je osoba mladší 15 let
- Z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Poškozený se může na výzvu orgánu činného v trestním řízení ihned vyjádřit k tomu, zda souhlasí s trestním stíháním. Pokud se nevyjádří okamžitě, orgán činný v trestním řízení poskytne poškozenému přiměřenou lhůtu k vyjádření. Délka lhůty záleží na povaze věci a může činit nejvýše 30 dní. Pokud poškozený v této lhůtě souhlas s trestním stíháním neudělí, nelze takový souhlas udělit následně, po marném uplynutí lhůty. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o těchto skutečnostech písemně poučit.

Úprava obsažená v ustanovení § 163 a 163a trestního řádu se použije i na řízení v trestních věcech mladistvých, neboť ZSVM neobsahuje zvláštní úpravu⁵⁴, nepoužije se v řízení proti právnickým osobám z povahy věci.

De lege ferenda by bylo vhodné institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného upravit. Jednak by mělo dojít ke změně skupiny trestných činů. Dosavadní výčet trestných činů zahrnuje např. závažné trestné činy majetkové, avšak méně závažné nedbalostní trestné činy v něm obsaženy nejsou. Zákonodárce by tak měl nově zhodnotit, u jakých trestných činů byl

⁵³ Ustanovení § 163a TŘ.

⁵⁴ Viz. ustanovení § 1 odst. 3 ZSVM: „Pokud tento zákon nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů.“

měl souhlas poškozeného přicházet v úvahu a nově tak stanovit okruh těchto trestných činů. Dále by měl být upraven princip, kdy souhlas poškozeného s trestním stíháním se zjišťuje pouze v případě, kdy pachatel je k poškozenému v určitém, zejména příbuzenském poměru. Do budoucna by bylo vhodné zejména u méně závažných trestných činů nahradit nutnost splnění příbuzenského poměru obecnou úpravou, kdy by bylo možné souhlas odmítnout i ve vztahu k ostatním osobám, tj. nejen k příbuzným poškozeného.

I.9 Zajištění nároku poškozeného

Nárok poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení může být v některých případech ohroženo. Trestní řád proto přiznává poškozenému právo, aby se domáhal zajištění svého nároku na majetku obviněného. Předpokladem k takému zajištění je důvodná obava, že uspokojení nároku poškozeného bude mařeno nebo ztěžováno. Nárok poškozeného bude zajištěn až do pravděpodobné výše škody nebo nemajetkové újmy nebo do pravděpodobného rozsahu bezdůvodného obohacení.

Návrh na zajištění nároku poškozenému v přípravném řízení podává poškozený u státního zástupce, který o návrhu rozhodne. Státní zástupce může v přípravném řízení rozhodnout o zajištění i bez návrhu poškozeného, pokud to vyžaduje jeho ochrana, zejména hrozí nebezpečí z prodlení. V řízení u soudu může návrh podat poškozený a státní zástupce, rozhodne o něm soud.

Návrh na zajištění může obsahovat také označení nemovité věci nebo movité věci umístěné mimo místo trvalého pobytu obviněného, která by mohla sloužit k zajištění nároku poškozeného, poškozený v návrhu také uvede, kde se tato věc nachází. Soud nebo státní zástupce zakáže obviněnému, aby nakládal s věcmi specifikovanými v usnesení o zajištění majetku, zakáže obviněnému, aby po oznámení usnesení o zajištění majetku majetek převedl na jinou osobu nebo tento majetek jakkoliv zatížil. V usnesení o zajištění majetku také soud nebo státní zástupce vyzve obviněného, aby do 15 dnů ode dne oznámení sdělil, zda a kdo má k majetku předkupní nebo jiné právo. Poučí také obviněného, že pokud soudu nesdělí požadované informace, odpovídá za škodu, která porušením jeho povinnosti vznikla.

Zajistit nelze nárok, který nelze uplatnit v trestním řízení. K zajištění nelze použít věci, které nelze postihnout výkonem rozhodnutí podle občanskoprávních předpisů. Zajištění nepodléhají:

- peněžité dávky sociální péče,
- dávky pomoci v hmotné nouzi
- příspěvek na bydlení a dávky státní sociální podpory vyplacené obviněnému jednorázově
- pohledávky obviněného na výplatu odměny z pracovněprávního nebo obdobného poměru
- pohledávky obviněného na výplatu výživného
- pohledávky na výplatu dávek nemocenského a důchodového pojištění
- dávky státní sociální podpory, které nejsou vypláceny jednorázově,

a to do výše součtu měsíčních odůvodněných nákladů na bydlení, které prokáže obviněný a částky životního minima na osobu obviněného a osoby, o jejichž výchovu a výživu je obviněný povinen pečovat, v případě, že nemají vlastní zdroj příjmů.

Po dobu trvání zajištění jsou neúčinné veškeré právní úkony obviněného, které by provedl na zajištěném majetku, pokud nejde o odvrácení bezprostředně hrozící škody. Při výkonu rozhodnutí lze se zajištěným majetkem nakládat jen po předchozím souhlasu soudu nebo státního zástupce. Poškozený musí být vždy vyrozuměn o zajištění jeho nároku a o důvodech, pro které bude zajištění zrušeno. Výkon rozhodnutí o zajištění nároku poškozeného a postup při správě zajištěného majetku stanoví občanský soudní řád.

Zajištění může být zrušeno nebo může být upuštěno od zajišťovacích úkonů v případě složení peněžité jistoty na účet soudu u peněžního ústavu ve výši odpovídající pravděpodobnému nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Peněžitou jistotu může poskytnout obviněný nebo třetí osoba se souhlasem obviněného. Soud nebo státní zástupce seznámí třetí osobu, která poskytne

se souhlasem obviněného peněžitou jistotou, s podstatou obvinění a se skutečnostmi, které vedly nebo by mohly vést k zajištění. Obviněný nebo s jeho souhlasem třetí osoba může poskytnout peněžitou jistotu nižší, která plně neodpovídá nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. V tomto případě soud nebo státní zástupce provede zajišťovací úkony v rozsahu, který odpovídá nezajištěné části nároku poškozeného.

Jestliže pominuly důvody pro zajištění nároku poškozeného, soud a v přípravném řízení státní zástupce peněžitou jistotu zruší nebo ji omezí. Stejně soud nebo státní zástupce postupuje v případě, kdy je zřejmé, že nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení poškozenému v trestním řízení nelze přiznat nebo je podstatně nižší.

Peněžitá jistota potrvá do právní moci odsuzujícího rozsudku, pokud soud nerozhodne o peněžitě jistotě jinak. Pokud soud v odsuzujícím rozsudku přizná poškozenému nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, uhradí tuto škodu, nemajetkovou újmu nebo vydá bezdůvodné obohacení poškozenému přímo soud z peněžitě jistoty. Proti usnesení o zrušení zajištění nebo o upuštění od zajišťovacích úkonů a proti usnesení o zrušení nebo omezení peněžitě jistoty je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.

Důvody zrušení zajištění upravuje ustanovení § 48 trestního řádu. Soud a v přípravném řízení státní zástupce zajištění zruší, pominou-li důvody, pro které bylo zajištění nařízeno, nebo pokud bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno nebo skončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem, nebo pokud uplynuly čtyři měsíce ode dne, kdy nabyl právní moci rozsudek, kterým byl obžalovaný uznán vinným, nebo pokud uplynuly čtyři měsíce ode dne, kdy nabylo právní moci usnesení, jímž byla věc postoupena jinému orgánu. Trestní řád dále přiznává příslušnému orgánu oprávnění zajištění omezit, jestliže se ukáže, že zajištění není třeba v rozsahu, ve kterém byl nařízen.

Pokud byly zajištěním postíženy věci náležející třetí osobě, vyjmou se ze zajištění. Proti rozhodnutí, která byla vydána dle ustanovení § 47 a 48 trestního řádu, je přípustná stížnost. Odkladný účinek má stížnost proti usnesení o zrušení zajištění, omezení zajištění a vynětí ze zajištění.

Institut zajištění nároku poškozeného je upraven zejména pro případ, kdy by hrozilo nebezpečí, že se obviněný bude chtít zbavit svého majetku, bude s ním chtít nakládat tak, aby se poškozený nedomohl svého práva na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, a dosažení nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení by tak mohlo být ohroženo.

I.10 Poškozený a opravné prostředky

Opravné prostředky dělíme na řádné a mimořádné opravné prostředky. Řádnými opravnými prostředky, tj. prostředky, jimiž lze napadnout dosud nepravomocné rozhodnutí, jsou stížnost a odvolání, odpor je zvláštním druhem řádného opravného prostředku. Mezi mimořádné opravné prostředky, kterými lze napadnout rozhodnutí již pravomocné, řadíme dovolání, stížnost pro porušení zákona a obnovu řízení.

Poškozený má právo podávat odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně. Odvolání je opravným prostředkem proti dosud nepravomocnému rozsudku soudu, který rozhodoval v prvním stupni. Proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, lze podat odvolání pouze v případě, že takový rozsudek neodpovídá a není v souladu s takovou dohodou, kterou státní zástupce navrhl ke schválení soudu. Poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, může podat odvolání proti odsuzujícímu rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Toto právo nemá poškozený, který souhlasil s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení v dohodě o vině a trestu, pokud soud schválil dohodu o vině a trestu v podobě, se kterou poškozený souhlasil⁵⁵.

Podmínkou, aby mohl poškozený podat odvolání dle věty třetí ustanovení § 245 odst. 1 trestního řádu je tedy skutečnost, že je nesprávný výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení a poškozený nesouhlasil ve sjednané dohodě s rozsahem a způsobem náhrady škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, jak bylo rozhodnuto soudem v odsuzujícím rozsudku o schválení dohody o vině a trestu. Věta druhá a třetí ustanovení § 245 trestního řádu

⁵⁵ Viz. ustanovení § 245 TR.

byly doplněny novelou, provedenou zákonem č. 193/2012 Sb., s účinností ode dne 1.9.2012. Tato novela zavedla institut dohody o vině a trestu⁵⁶ a umožnila poškozenému, aby podal odvolání i proti rozsudku, který byl vydán dle ustanovení § 314r odst. 4 trestního řádu, jímž soud rozhodl o schválení dohody o vině a trestu.

Právo poškozeného podat odvolání je značně omezené, jednak osobně, jednak věcně. Odvolání proti rozsudku může podat pouze poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, tj. poškozený dle § 43 odst. 3 trestního řádu. *To znamená, že nejpozději před zahájením dokazování v hlavním líčení (§ 206 odst. 2) navrhl, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem, a že z tohoto návrhu bylo patrné, z jakých důvodů, vůči komu a v jaké výši poškozený uplatňuje svůj nárok (§ 43 odst. 3). Pokud poškozený neučinil takový návrh včas a řádně nebo se dokonce vzdal svých procesních práv ve smyslu § 43 odst. 5, není oprávněn podat odvolání podle § 246 odst. 1 písm. d), ani když o jeho nároku nebylo rozhodnuto (R 32/2003) a třebaže mu zůstala zachována jen procesní práva poškozeného podle § 43 odst. 1⁵⁷.*

Poškozený může podat odvolání pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Není tedy oprávněn napadnout odvoláním výrok o vině a trestu. Dále může poškozený podat odvolání také proto, že výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení vůbec nebyl učiněn, nebo v případě, že byla porušena ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, pokud takové porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí. Právo podat odvolání má i právní nástupce poškozeného, zmocněnec poškozeného⁵⁸, popř. společný zmocněnec. Je-li poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je jeho způsobilost omezena, může za poškozeného podat odvolání zákonný zástupce dle

⁵⁶ Ustanovení § 175a TŘ.

⁵⁷ Šámal P. a kol.: Trestní řád I., II., III. Komentář. Praha. C.H.Beck: 7. vydání, 2013, str. 2969.

⁵⁸ Ustanovení § 51 odst. 1 TŘ.

ustanovení § 45 odst. 1 trestního řádu. Poškozený, jehož způsobilost k právním úkonům byla omezena nebo který byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nemůže sám podat odvolání. I v tomto případě může mít poškozený zmocněnce. Práva poškozeného, včetně práva podat odvolání, může vykonávat také opatrovník poškozeného, pokud jsou splněny podmínky pro jeho ustanovení, tj. je zde nebezpečí z prodlení a zákonný zástupce poškozeného nemůže vykonávat svá práva⁵⁹.

Na rozdíl od obžalovaného, za kterého mohou odvolání v jeho prospěch podat i další oprávněné osoby, poškozenému trestní řád tuto možnost neposkytuje. Oprávněnou osobou, která může za obžalovaného podat odvolání, jsou příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh. Svým jménem tak nemůže podat odvolání manželka poškozeného nebo jiný příbuzný poškozeného, neboť nejsou osobou oprávněnou k podání odvolání. Odvolání by tyto osoby mohly podat jen jménem poškozeného jako jeho zmocněnec⁶⁰.

Nesprávností výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení je dle ustálené judikatury a odborné literatury zejména případ, kdy byl poškozený odkázán odsuzujícím rozsudkem s celým jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem dle ustanovení § 229 odst. 1 trestního řádu (viz. kapitola I.6). Nesprávností může být dále přiznání nižší než požadované částky a odkázání se zbytkem nároku na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem dle ustanovení § 229 odst. 2 trestního řádu. Jestliže však soud vydá zprošťující rozsudek, ve kterém odkázal poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem dle ustanovení § 229 odst. 3 trestního řádu, nemá poškozený právo podat proti tomuto výroku odvolání. O náhradě

⁵⁹ Viz. § 45 odst. 2 TŘ.

⁶⁰ Č. 60/1981 Sb.rozh.tr.: „Manželka poškozeného není osobou oprávněnou podat svým jménem odvolání ve prospěch poškozeného pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo proto, že takový výrok učiněn nebyl. Takové odvolání by mohla podat jen jménem poškozeného jako jeho zmocněnec.“

škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení lze totiž rozhodnout pouze v rámci odsuzujícího rozsudku. Poškozený má právo napadnout zprošťující rozsudek z důvodu absence výroku dle § 229 odst. 3 trestního řádu.

Pokud odvolatel napadá odvoláním porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, musí se jednat o podstatnou vadu řízení. Předcházejícím řízením je řízení od zahájení úkonů trestního řízení dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu až do vydání napadeného rozhodnutí. Nemusí se tak jednat pouze o vady, které vznikly v průběhu hlavního líčení, ale i o vady, ke kterým došlo v předešlých úsecích trestního řízení.

Pokud by bylo odvolání podáno poškozeným, který řádně a včas uplatnil svůj nárok, avšak odvoláním by napadl výrok o vině a trestu, odvolací soud takové odvolání zamítne podle § 253 odst. 1, z důvodu podání odvolání neoprávněnou osobou⁶¹, pokud je zřejmé, že odvolání směřuje skutečně pouze proti výrokům, proti kterým poškozený nemůže odvolání podat. Pokud by z obsahu odvolání bylo možno dovodit, že odvolání podal poškozený v souladu s podmínkami trestního řádu (tj. proti výroku o náhradě škody, proto že takový výrok chybí, nebo pro porušení ustanovení o řízení), byť původně napadal výrok o vině a trestu, odvolací soud je povinen rozsudek přezkoumat ve výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení.

⁶¹Viz. Č. 1/1982 Sb.rozh.tr.: „I. Odvolací súd preskúma podľa § 254 odst. 1 Tr. por. rozsudok súdu prvého stupňa vo výroku o náhrade škody aj. vtedy, ak poškodený, ktorý uplatnil nárok na náhradu škody podľa § 43 odst. 2 tr. por., podá odvolanie síce proti takým výrokom rozsudku, ktoré podľa zákona nemôže napadnúť (napr. výroky o vine alebo o treste, z obsahu jeho odvolania však možno vyvodit' (§ 59 odst. 1 Tr. por.), že napadá aj výrok o náhrade škody, prípadne, že takýto výrok nebol urobený, alebo že boli porušené ustanovenia o konaní, ktoré predchádzalo rozsudku, ak toto porušenie mohlo spôsobiť, že výrok o náhrade škody je nesprávny alebo že chýba (§ 246 odst. 1 písm. d/, odst. 2 Tr. por.). II. Odvolací súd zamietne podľa § 253 odst. 1 Tr. por. odvolanie poškodeného, ktorý uplatnil nárok na náhradu škody podľa § 43 odst. 2 Tr. por., ako odvolanie podané neoprávnenou osobou, ak je zrejmé, že odvolanie smeruje výlučne proti takým výrokom rozsudku súdu prvého stupňa, ktoré podľa zákona nemôže napadnúť.“

Nevýhodou a značným pochybením uvedené úpravy je dle mého názoru nemožnost poškozeného podat odvolání proti výroku o vině a proti výroku o trestu, když výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení s těmito výroky souvisí. Rozsudek nabývá právní moci ve výroku o vině a trestu i tehdy, pokud se ho nepodařilo doručit poškozenému nebo zúčastněné osobě, pokud uplynula lhůta k podání odvolání osob, které jsou oprávněny napadnout výrok o vině a trestu, nebo pokud se tyto osoby práva podat odvolání vzdaly nebo vzaly odvolání zpět⁶². Poškozený nemá také právo podat odvolání proti výroku, který obžalovanému ukládá povinnost nahradit ve zkušební době, popř. v době výkonu určitých trestů škodu nebo odčinit nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, které bylo získáno trestným činem např. dle ustanovení § 48 odst. 3, § 60 odst. 5, § 63 odst. 2, § 75 odst. 3, § 82 odst. 2, § 85 odst. 2 trestního zákoníku nebo ustanovení § 14 odst. 2 ZSVM. Do budoucna by mělo být postavení poškozeného zlepšeno a poškozený by měl mít stejné právo jako obžalovaný, který může odvolání podat pro nesprávnost výroku, který se ho přímo dotýká. Měla by tak být rozšířena možnost poškozeného podávat odvolání i proti ostatním výroky rozsudku soudu prvního stupně, tj. nejen proti výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení. *De lege ferenda by tedy bylo vhodné, aby poškozený mohl napadnout odvoláním také výrok, který se ho bezprostředně dotýká, a to výrok o vině a trestu. Tento návrh myslím nepotřebuje zevrubné odůvodnění. Výrok o vině je výchozím kritériem pro vyslovení výroku o náhradě škody. Do výroku o trestu by měl mít poškozený právo odvolat se s ohledem na souvislost výroku o náhradě škody a výroku o trestu, která je zejména u majetkových trestných činů evidentní.*

⁶² Viz. Usnesení Okresního soudu v Teplicích ze dne 5. 5. 1998 sp. zn. 2 T 187/97: „I. Rozsudek nabývá právní moci ve výroku o vině a trestu a je v těchto výroky vykonatelný, jestliže uplynula lhůta k podání odvolání osob oprávněných napadnout tyto výroky, resp. jestliže se tyto osoby odvolání výslovně vzdaly nebo je výslovně vzaly zpět, i když se nepodaří rozsudek doručit poškozenému nebo zúčastněné osobě (§ 139 odst. 2 TŘ). II. Jestliže nelze doručit rozsudek poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody, proto, že je neznámého pobytu, nebo proto, že je pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelný, může mu být podle § 45 odst. 2 TŘ per. analogiam ustanoven opatrovník.“

Například při ukládání peněžitého trestu musí soud vzít zřetel na rozsah uplatněné a přisouzené pohledávky k náhradě škody⁶³.

Dle ustanovení § 247 odst. 1 trestního řádu může v neprospěch obžalovaného rozsudek napadnout pouze státní zástupce. Poškozený má toto právo, tj. právo podat odvolání v neprospěch obžalovaného, jen pokud jde o povinnost k náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení. Opět se musí jednat o poškozeného, který uplatnil svůj nárok dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu. Zhoršení postavení obžalovaného se tak podle ustanovení § 247 odst. 1 trestního řádu může domáhat pouze státní zástupce a poškozený. Jiné osoby nejsou oprávněny podat odvolání v neprospěch obžalovaného. Poškozený se může navíc domáhat takového zhoršení pouze proti odsuzujícímu rozsudku a pouze do výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, popř. proto, že takový výrok chybí. *Odvolání podané státním zástupcem z důvodu, že soud prvního stupně neuložil obviněnému povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení, ačkoliv potřebné podklady pro takové rozhodnutí byly splněny, je odvoláním podaným v neprospěch obviněného. Takovým odvoláním se totiž odvolatel domáhá změny napadeného rozsudku, která by znamenala zhoršení postavení obviněného⁶⁴.*

Poškozený se tedy z důvodu nesprávného nebo chybějícího výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení může domáhat zrušení rozsudku v odvolacím řízení. Poškozený není oprávněn podat dovolání, může však dojít ke zrušení rozsudku v dovolacím řízení v souladu s ustanovením § 265b odst. 1 písm. g), k) trestního řádu. V tomto případě je důvodem k podání dovolání nesprávné právní posouzení skutku nebo jiné nesprávné hmotněprávní posouzení věci, popř. skutečnost, že v rozhodnutí některý výrok chybí nebo je neúplný. Dále dle ustanovení § 266 odst. 1 ve spojení s ustanovením § 271 odst. 2 trestního

⁶³ Jelínek, J., Gřivna, T.: Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012, str. 19.

⁶⁴ Č. 40/1970 Sb.rozh.tr.

řádu může být rozsudek předmětem stížnosti pro porušení zákona nebo důvodem k obnově řízení dle ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu.

Případy, kdy má poškozený právo podat stížnost proti usnesení orgánů činných v trestním řízení jsem rozebrala v kapitole 1.5 – Další práva poškozeného.

O nároku poškozeného o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení může rozhodnout taktéž samosoudce, jestliže v trestní věci vydává trestní příkaz. Nárok musí být uplatněn nejpozději do vydání trestního příkazu. Jedním z nedostatků současné právní úpravy je i nadále skutečnost, že poškozený nemá právo podat jeden z opravných prostředků – odpor. Odpor proti trestnímu příkazu může podat pouze obviněný, osoby, které jsou oprávněny v jeho prospěch podat odvolání, a státní zástupce⁶⁵. Trestní příkaz může vydat samosoudce, jedná-li se o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Při vydání trestního příkazu nedochází k projednání věci v hlavním líčení. Trestní příkaz může být vydán, pokud je skutkový stav věci spolehlivě prokázán opatřenými důkazy.

O možnosti vydat trestní příkaz není před jeho vydáním poškozený nijak poučen a informován. Pokud by byl o možnosti vydat trestní příkaz poškozený informován, v mnoha případech by se dle mého názoru předešlo tomu, že poškozený, který dosud neuplatnil nárok na náhradu škody, popř. ho nevyčísлил, popř. ho nevyčísлил v plné výši, o svou možnost domoci se nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, v rámci trestního řízení přijde. I v mé dosavadní praxi jsem se osobně setkala s případem, kdy se poškozený se svým nárokem přišel poradit až po podání obžaloby, nevěděl, jak svůj nárok uplatnit, jak má dále postupovat. Od policejního orgánu sice dostal písemné poučení poškozeného, nicméně ani přes takovéto velice formální poučení nevěděl, jak si má dále počínat. O podání obžaloby ho informoval státní zástupce

⁶⁵ Ustanovení § 314g TŘ.

v souladu s trestním řádem, již ho ale státní zástupce bohužel nepoučil, že se jedná o trestný čin, u kterého přichází v úvahu vydání trestního příkazu. Po nahlédnutí do spisu bylo zjištěno, že v této trestní věci byl již vydán trestní příkaz, který nebyl klientovi dosud doručen. Již nebyla možnost uplatnit klientovo právo na náhradu škody na zdraví v rámci trestního řízení. Trestní příkaz následně nabyl právní moci a nezbylo, než se obrátit na řízení ve věcech občanskoprávních. Kdyby byl státním zástupcem poučen, že je nutné nárok uplatnit dříve, než bude vydán trestní příkaz, mohl se klient domáhat svého práva dříve a mohl předejít nutnosti podat žalobu v civilním řízení.

Absence oprávnění poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu je o to závažnější, že velká část trestních věcí je vyřizována právě trestním příkazem. Poškozený nemá možnost se bránit tomu, že trestní příkaz vůbec neobsahuje výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, ani proti výroku, že se poškozený se svým nárokem odkazuje na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem, popř. proti tomu, že byly poškozenému sice náhrada škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení přiznány, nicméně nikoliv v plném rozsahu, jak byl nárok uplatněn. Poškozený nemá žádné procesní prostředky, kterými by se bránil takovému trestnímu příkazu, který považuje za nesprávný a vadný.

Mezi podstatné náležitosti trestního příkazu patří vedle označení soudu, dne a místa vydání trestního příkazu, označení obviněného, výroku o vině a poučení o právu podat odpor také výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení (§ 228 a § 229 odst. 1, odst. 2), jestliže byl nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení řádně uplatněn (§ 43 odst. 3 trestního řádu)⁶⁶. Poškozený může vzít zpět souhlas s trestním stíháním až do doby, než je trestní příkaz doručen oprávněným osobám, jedná-li se o trestní stíhání, k jehož zahájení nebo pokračování se vyžaduje

⁶⁶ Ustanovení § 314f odst. 1 TŘ.

souhlas poškozeného (viz kapitola I.8). V takovém případě se trestní příkaz ruší, trestní stíhání je nepřípustné a bude samosoudcem zastaveno.

Nepřipuštění podání odporu poškozeným je v odborné literatuře odůvodňováno tím, že by v případě podání odporu pouze poškozeným nabyly právní moci ostatní výroky, tj. výrok o vině a trestu. Následně by bylo nutno rozhodovat pouze o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, „což není v souladu s účelem trestního řízení.“⁶⁷

Tím, že poškozený nemá právo podat odpor, dochází ke značné nerovnováze v právech subjektů trestního řízení a do budoucna by jistě bylo vhodné v rámci případné rekodifikace zakotvit taktéž toto právo poškozeného. „Bylo by proto správné, aby poškozený, který uplatnil řádně nárok na náhradu škody (nemajetkové újmy v penězích, vydání bezdůvodného obohacení), měl právo podat odpor proti trestnímu příkazu. Podáním odporu pouze proti výroku o náhradě škody by se trestní příkaz rušil ve výroku o náhradě škody. Samosoudce by mohl, obdobně jako je tomu v ustanovení § 265 trestního řádu, sám ve věci rozhodnout, anebo odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, resp. na řízení před jiným příslušným orgánem.“⁶⁸

⁶⁷ Šámal P, a kol.: Trestní řád I., II., III., Komentář. Praha: C.H.Beck: 7. Vydání, 2013, str. 3591.

⁶⁸ Jelínek, J., Gřivna, T.: Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012, str. 21.

I.11 Zvláštní způsoby řízení a poškozený

Trestní řád upravuje v Hlavě dvacáté zvláštní způsoby řízení, mezi které zahrnuje řízení proti mladistvému, řízení proti uprchlému, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, řízení před samosoudcem, řízení o schválení dohody o vině a trestu a další. Z pohledu poškozeného má největší význam ustanovení o podmíněném zastavení trestního stíhání a ustanovení o narovnání. Dále bych se chtěla zmínit o odstoupení od trestního stíhání, které upravuje ZSVM, neboť i v tomto případě závisí na snaze mladistvého nahradit škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení, zda bude tento zvláštní odklon použit.

Podmíněné zastavení je jedním z možných odklonů trestního řízení, které umožňuje odchýlit se od standardního trestního řízení. Hlavní výhodou odklonů trestního řízení je zejména jejich rychlost, možnost efektivně reagovat na spáchaný trestný čin. Odklony přicházejí v úvahu zejména u osob, které do spáchání projednávaného trestného činu žily řádným životem, trestného činu se dopustily poprvé, a u méně závažných trestných činů.

O podmíněném zastavení trestního stíhání může při splnění všech předepsaných podmínek rozhodnout soud a v přípravném řízení státní zástupce. Podmínkami, při jejichž splnění je možné rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání, jsou:

- jedná se o řízení o přečinu
- obviněný souhlasil s tímto odklonem
- obviněný se k činu doznal
- obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k její náhradě

- obviněný vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání
- a takové rozhodnutí lze důvodně považovat za dostačující vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu.

Z uvedeného výčtu je patrné, že zákonodárce v tomto případě dává obviněnému možnost využít institutu podmíněného zastavení pouze v případě, že obviněný vyvine snahu odčinit svoje protiprávní jednání, pokusit se napravit následky tohoto jednání a poškozenému zajistit náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Do popředí se tak dostává snaha o zabezpečení pomoci poškozenému trestným činem. Trestní stíhání nekončí vyslovením viny a trestu, nekoná se hlavní líčení nebo řízení před soudem vůbec, neboť vzhledem k osobě pachatele, jeho dosavadnímu životu je pravděpodobné, že povede řádný život a po zkušební době bude následovat osvědčení. *Podmíněné zastavení trestního stíhání je prostředkem sloužícím v první řadě k urovnání nastalých konfliktních vztahů mezi pachatelem přečinu a jeho obětí (poškozeným) na základě již zmíněných restorativních přístupů. V zájmu upravení těchto vztahů zákon umožňuje dočasně ustoupit od trestního postihu obviněného při současném stanovení podmínek směřujících k naplnění zákonného účelu trestního řízení jednodušším a ve své podstatě výrazně výchovnějším způsobem.*⁶⁹

Přečinem jsou dle ustanovení § 14 odst. 2 trestního zákoníku všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Při určení, zda se jedná o přečin, se vychází z trestní sazby stanovené v trestním zákoníku, aniž by se přihlíželo k případnému snížení u mladistvých, nemá význam ani případné snížení nebo zvýšení trestních sazeb⁷⁰.

⁶⁹ Šámal P. a kol.: Trestní řád I., II., III. Komentář. Praha: C.H.Beck, 7. Vydání, 2013, str. 3478.

⁷⁰ Viz. ustanovení § 43, § 58 a § 59 TZ.

Státní zástupce může o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnout v přípravném řízení kdykoliv od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby. V řízení před soudem přichází v úvahu rozhodnutí o podmíněném zastavení zejména v řízení před samosoudcem, který koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, a dále u nedbalostních trestných činů, u kterých je možné trestní stíhání podmíněně zastavit.

Trestní stíhání může být podmíněně zastaveno dále i v případě, že jsou splněny všechny výše uvedené podmínky a:

- obviněný se zaváže, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil přečinu. Jestliže byl uložen zákaz řízení motorových vozidel, obsahuje usnesení o podmíněném zastavení také poučení obviněného o povinnosti odevzdat řidičský průkaz a o tom, že právní mocí usnesení o podmíněném zastavení pozbývá řidičského oprávnění.
- obviněný složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Tato částka nemůže být zjevně nepřiměřená závažnosti přečinu. Usnesení o podmíněném zastavení musí v tomto případě obsahovat výši peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti nebo určení činnosti, které se obviněný ve zkušební době zavázal zdržet. Tyto dvě podmínky nemusí být splněny společně, postačí, je-li splněna alespoň jedna z nich, což trestní řád vymezuje spojkou nebo.
- Pokud je to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání anebo poměry obviněného⁷¹.

I o tomto podmíněném zastavení trestního stíhání rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce. V usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání bude stanovena zkušební doba v trvání šest měsíců až dva roky, popř. na pět let, jedná-li se o podmíněné zastavení dle ustanovení § 307 odst. 2 trestního řádu. Zkušební doba počíná právní mocí usnesení o

⁷¹ Ustanovení § 307 odst. 2 TŘ.

podmíněném zastavení trestního stíhání. V usnesení o podmíněném zastavení se uloží obviněnému povinnost nahradit škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení v průběhu zkušební doby, jestliže obviněný uzavřel s poškozeným dohodu o náhradě škody nebo o vydání bezdůvodného obohacení. V usnesení o podmíněném zastavení může být obviněnému uložena povinnost, aby ve zkušební době dodržoval přiměřená omezení a povinnosti, která mají směřovat k tomu, aby vedl řádný život. Poškozený má vedle obviněného právo podat proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání stížnost, která má odkladný účinek. Jestliže o podmíněném zastavení rozhodl soud, má právo podat stížnost také státní zástupce.

Během zkušební doby si státní zástupce nebo soud vyžádá zprávy příslušných orgánů, aby zjistil, zda v souladu s usnesením o podmíněném zastavení trestního stíhání, vede obviněný řádný život. Jednou z podmínek osvědčení obviněného je splnění povinnosti nahradit škodu, nemajetkovou újmu a vydat bezdůvodné obohacení. Jestliže obviněný splnil tuto svou povinnost, vedl řádný život, popř. splnil jinou povinnost, která mu byla usnesením uložena, rozhodne soud nebo v přípravném řízení státní zástupce o osvědčení obviněného. Soud nebo státní zástupce může rozhodnout o pokračování trestního stíhání, popř. o prodloužení zkušební doby až o jeden rok, jestliže obviněný porušil svou povinnost. Celková zkušební doba však nemůže přesáhnout pět let. Po dobu prodloužené zkušební doby i nadále trvá povinnost obviněného nahradit škodu, vydat bezdůvodné obohacení, popř. jiná povinnost, ke které se obviněný zavázal. Trestní řád upravuje pro případ, že soud do jednoho roku nevydá usnesení o osvědčení, aniž by na tom měl obviněný vinu, právní domněnku, že se osvědčil. Účinky zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu nastávají právní mocí rozhodnutí o osvědčení, popř. uplynutím jednoho roku. Proti usnesení o osvědčení obviněného má poškozený a obviněný právo podat stížnost, která má odkladný účinek. Jestliže toto rozhodnutí vydá soud, má právo podat stížnost také státní zástupce.

Dalším odklonem trestního řízení je narovnání, které je upraveno v ustanovení § 309 až 314 trestního řádu. Schválení narovnání a zastavení trestního stíhání dle těchto ustanovení je možné při splnění následujících podmínek:

- Jedná se o řízení o přečinu
- S tímto postupem souhlasí obviněný i poškozený
- Obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, přičemž nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a srozumitelně
- Uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné kroky k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem
- Vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání
- Složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, přičemž tato částka není zjevně nepřiměřená závažnosti přečinu
- Vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům považuje soud a v přípravném řízení státní zástupce takový způsob vyřízení věci za dostačující.

Proti usnesení o schválení narovnání mohou oprávněné osoby podat stížnost, která má odkladný účinek. Oprávněnými osobami je obviněný, poškozený a v řízení před soudem státní zástupce. Před vlastním rozhodnutím dojde k výslechu obviněného a poškozeného. Vyslechne je soud a v přípravném řízení státní zástupce, zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda byla dohoda o narovnání uzavřena dobrovolně a zda obviněný a poškozený souhlasí s narovnáním. Obviněný bude vyslechnut také k tomu, jestli rozumí obsahu obvinění a zda si je vědom důsledků schválení narovnání. Obviněný také musí prohlásit, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Poškozeného a obviněného musí soud

nebo státní zástupce před výsledkem poučit o jejich právech a o podstatě narovnání. Jestliže je poškozenou právnická osoba, lze výslech statutárního zástupce nebo jiné osoby oprávněné jednat jménem právnické osoby nahradit písemným prohlášením k okolnostem narovnání. Práva poškozeného nenáleží tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Usnesení o schválení narovnání a o zastavení trestního stíhání musí obsahovat následující náležitosti:

- Popis skutku, jehož se narovnání týká
- Jeho právní posouzení
- Obsah narovnání zahrnující výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony
- Rozsah bezdůvodného obohacení, který byl vydán nebo k jehož vydání byly provedeny potřebné úkony
- Případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé přečinem
- Peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti
- Výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin, jehož se narovnání týká.

Pokud by nedošlo k zastavení trestního stíhání a nebylo by rozhodnuto o schválení narovnání, nepřihlíží se v dalším řízení k prohlášení obviněného, že se dopustil skutku, pro který je stíhán.

Ustanovení § 70 ZSVM upravuje další odklon od standardního trestního řízení – odstoupení od trestního stíhání, který se použije v řízení proti mladistvému. Mladistvý, který se dopustil provinění, se může domáhat odstoupení od trestního stíhání, jestliže *není trestní stíhání účelné a potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchání dalších provinění*⁷². Horní hranice trestní sazby provinění nesmí převyšovat tři léta. Tento odklon je možno použít, pokud chybí veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého. Je nutné přihlídnout také k povaze a závažnosti provinění a

⁷² § 70 ZSVM.

osobě mladistvého. I tento odklon tedy přichází v úvahu zejména tam, kde se jedná o mladistvého, který se provinění dopustil poprvé, před spácháním tohoto provinění vedl řádný život. Odstoupení od trestního stíhání se použije, jestliže z chování mladistvého je jasně patrná snaha po nápravě, kdy byla škoda úplně nebo zčásti nahrazena, popř. bylo zcela nebo alespoň částečně vráceno bezdůvodné obohacení, přičemž v obou případech poškozený souhlasí s takovým odškodněním nebo s rozsahem vrácení bezdůvodného obohacení. O odstoupení rozhoduje soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce. O odstoupení od trestního stíhání bude poškozený vyrozuměn zasláním opisu usnesení, popř. dopisem. Proti usnesení o odstoupení, které bylo oznámeno po předběžném projednání obžaloby, v hlavním líčení nebo i mimo hlavní líčení, má i poškozený právo podat stížnost, která má odkladný účinek⁷³.

⁷³ Viz ustanovení § 62 odst. 3, § 65 odst. 3, § 66 odst. 2 ZSVM.

II. Oběť

II.1 Pojem oběti

Pojem oběti byl do českého právního řádu zaveden zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, který nabyl účinnosti dne 1.1.1998. Za oběť dle tohoto zákona byla považována fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Obětí byla i osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu.

ZOTČ vymezuje pojem oběti v ustanovení § 2 odst. 2, kdy se obětí rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil (tzv. přímá oběť). Dle § 2 odst. 3 ZOTČ se za oběť považuje také příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou, byla-li trestným činem způsobena smrt (tzv. nepřímá oběť). Pokud je takových osob více, považuje se za oběť každá z nich.

Z uvedené definice je patrné, že obětí může být pouze osoba fyzická, poškozeným v trestním řízení může být naopak i osoba právnická. Osoba právnická nemůže být obětí z povahy věci, neboť právnická osoba nemůže vnímat útrapy vzniklé trestným činem, nedojde u ní k druhotné újmě. Pojem poškozeného je tak v tomto smyslu širším pojmem, poškozeným v trestním řízení nemůže naopak být osoba pozůstalá, která však může být za splnění zákonných podmínek obětí v souladu s výše uvedenou definicí oběti. Pojmy oběti a poškozeného v trestním řízení tak nemají shodný význam, liší se od sebe. *Pojem poškozeného je užší oproti tzv. primární oběti v tom směru, že*

*k ublížení na zdraví, způsobení majetkové škody nebo nemajetkové újmy nebo k bezdůvodnému obohacení musí skutečně dojít, nestačí pouhá skutečnost, že trestným činem měla újma vzniknout.*⁷⁴

*Obdobně i literatura, zejména kriminologická, jde mnohdy ve vymezení oběti ještě dále a zahrnuje do něj i další osoby. Relativně samostatná část kriminologie, viktimologie, která je někdy pojímána i jako samostatná věda, se osobnosti oběti systematicky věnuje a programově usiluje o praktickou aplikaci svých poznatků ve prospěch obětí.*⁷⁵ V trestním řádu je oběť chápána odlišně, když oběť je chápána jednak jako nositel důkazu, jednak jako poškozený, tedy strana, která má určitá práva a povinnosti přiznané trestním řádem.

Při přípravě ZOTČ⁷⁶ přicházely v úvahy dvě možnosti vyřešení problému, kdy obětem nebyl poskytován dostatek práv, mělo dojít k rozšíření těchto práv, navíc dosavadní právní úprava nebyla zcela v souladu s požadavky Rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SSV ze dne 15.3.2001, o postavení obětí v trestním řízení. Varianta první počítala s novelizací stávajících zákonů – trestního řádu, zákona č. 209/1997 Sb., zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. První varianta byla shledána neakceptovatelnou zejména kvůli problematické novelizaci trestního řádu. Taktéž pro samotnou oběť by tato úprava nebyla nejlepším řešením, když by úprava práv byla rozeseta do více předpisů, v samotném trestním řádu jsou práva poškozeného a oběti také upravena v různých částech, nejedná se o úpravu, která by byla obsažena na jednom místě a poskytovala by oběti jednodušší a přehlednější orientaci. K novelizaci dosavadních úprav přistoupilo např. Slovensko nebo Rakousko.

I vzhledem k těmto skutečnostem byla přijata druhá varianta – samostatný zákon. Argumentem pro přijetí jednoho, komplexního zákona byla dále

⁷⁴ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní. 3. Vydání. Praha: Leges, 2013, str. 270.

⁷⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/20013, o obětech trestných činů a o změně některých zákonů ze dne 15.2.2012.

⁷⁶ V dalším odkazuji na Důvodovou zprávu k zákonu č. 45/2013 Sb.

skutečnost, že samostatný zákon lépe zdůrazňuje přístup státu k obětem, práva obětí jsou procesní, ale i neprocesní (oběť jako subjekt zvláštní péče) povahy – jednotná úprava je jednodušší, zavádět neprocesní práva oběti do trestního řádu by mohlo způsobit značnou nepřehlednost a mohlo by znesnadnit hledání konkrétního práva oběti. Navíc neprocesní práva oběti neovlivňují trestní řízení a jejich zařazení do trestního řádu tak není účelné.

Naopak jednotná a přehledná úprava je pro oběť mnohem snazší, usnadňuje orientaci v jejich právech v už tak dost nepřehledné úpravě trestního řízení. K přijetí speciálního zákona na ochranu obětí trestného činu došlo např. v Německu, Švýcarsku nebo v Kanadě.

Od samostatné úpravy si zákonodárce slibuje také změnu v přístupu orgánů činných v trestním řízení, kdy by se k obětem měly začít chovat v souladu se základními zásadami ZOTČ, tedy zejména respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k nim zdvořile a šetrně, čímž by mohlo dojít také k tomu, že se oběti přestanou bát ohlásit trestné činy, a dojde tak ke snížení latentnosti kriminality.

Přijetím nového zákona došlo také k odstranění nedostatků implementace rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15.3.2001 o postavení oběti v trestním řízení, zároveň je nový zákon v souladu se Směrnicí Evropského parlamentu a Rady č. 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestných činů.

II.2 Zvlášť zranitelná oběť

ZOTČ vymezuje také pojem „Zvlášť zranitelná oběť“⁷⁷, kterou je

- a) dítě,
- b) osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy
- c) oběť trestného činu obchodování s lidmi
- d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí nebo pohrůzku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy. Nebezpečí druhotné újmy může vzniknout zejména s ohledem na věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo s ohledem na závislost oběti na takové osobě.

Ad. a) Dítětem se rozumí v souladu s ustanovením § 126 trestního zákoníku osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Nepřihlíží se ke zletilosti dle soukromoprávních předpisů.

Ad. b) Zvlášť zranitelnou obětí jsou také fyzické osoby s fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením. V každém konkrétním případě se taková skutečnost musí zkoumat individuálně. Hendikep nebo smyslové poškození ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění ve společnosti. Tato osoba má složitější uplatnění ve srovnání s ostatními členy společnosti, proto by měla mít nárok, aby takový hendikep nebo smyslové poškození bylo zohledněno, aby k nim bylo přihlédnuto a takové osobě byla poskytnuta pomoc. Osoba s

⁷⁷ Ustanovení § 2 odst. 4 ZOTČ.

hendikepem nebo smyslovým poškozením je náchylnější k tomu, aby u ní došlo také k sekundární nebo opakované viktimizaci. „Není však zřejmé, jaký rozdíl zákonodárce spatřuje mezi mentálním a psychickým hendikepem. Psychickým (mentálním, duševním) hendikepem může být např. mentální retardace, duševní nemoc nebo těžká asociální porucha osobnosti. Fyzický hendikep spočívá v tělesném poškození, např. ochromení končetin nebo mozkové obrně. Za zvlášť zranitelné oběti nutno považovat také osoby, jejichž uplatnění ve společnosti je podstatně omezeno z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Mezi smyslová poškození se obecně řadí poškození zrakového, sluchového, hmatového, čichového a chuťového smyslu. Musí se jednat o takové poškození, které brání těmto osobám v plném uplatnění ve společnosti, a tím je znevýhodňuje oproti ostatním členům společnosti.“⁷⁸

Ad. c) Skutková podstata trestného činu obchodování s lidmi je vymezena v ustanovení § 168 trestního zákoníku.

Ad. d) Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jsou upraveny v Hlavě III. trestního zákoníku, jedná se trestný čin znásilnění (§ 185), sexuální nátlak (§ 186), pohlavní zneužití (§ 187), kuplířství (§ 189), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190), šíření pornografie (§ 191), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193). Nad rámec Hlavy III. trestního zákoníku je nutné do této kategorie zařadit také trestný čin svádění k pohlavnímu styku (§202). Trestným činem, který zahrnuje násilí nebo pohrůžku násilím je např. loupež (§173), vydírání (§ 175), omezování osobní svobody (§ 176).

Současně musí být splněna podmínka, že v konkrétním případě je zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy. Ke způsobení druhotné újmy může dojít s ohledem na věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, dále s ohledem na její schopnost se vyjadřovat, životní situaci nebo s ohledem na vztah k osobě

⁷⁸ Jelínek, J. a kolektiv: Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013, str. 31, 32.

podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislosti na ní. Obě podmínky musí být splněny kumulativně.

ZOTČ taktéž stanoví, co považuje za druhotnou újmu. Druhotnou újmou se rozumí újma, kterou oběti nezpůsobil přímo pachatel trestného činu, nebyla způsobena trestným činem. Tato újma oběti vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení, orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k oběti. Tyto subjekty mají povinnost se k oběti chovat zdvořile a šetrně, respektovat její osobnost a důstojnost.

Institut zvláště zranitelné oběti zohledňuje skutečnost, že některé fyzické osoby jsou náchylnější k sekundární viktimizaci, kontakt s pachatelem by jim mohl více ublížit, trestným činem jsou více dotčeny a jsou více ohroženy než ostatní oběti. Zvláště zranitelným obětem také ZOTČ přiznává rozšířená práva a zohledňuje jejich postavení, když mají právo na bezplatnou odbornou pomoc, v přípravném řízení jim musí být vyhověno, aby byly vyslechnuty osobou stejného nebo opačného pohlaví, mají právo, aby byl přibrán tlumočnick stejného nebo opačného pohlaví. Zvláště zranitelná oběť musí být vyslechnuta obzvláště citlivě a s ohledem na konkrétní okolnosti. Výslech v přípravném řízení by měla provádět osoba, která k tomu byla vyškolená, je-li to možné.

Pokud je zvláště zranitelnou obětí dítě, výslech provádí vždy vyškolená osoba s výjimkami, kdy by šlo o neodkladný úkon a vyškolenou osobu nelze zajistit. Výslech by měl být proveden zvláště pečlivě, aby nemusel být opakován, pokud dojde k dalšímu výslechu před stejným orgánem, měla by vyslychajícím být stejná osoba. Zvláště zranitelná oběť má právo na potřebná opatření, aby nedošlo k vizuálnímu kontaktu s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede. Trestní řád přiznává zvláště zranitelné oběti právo na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu.

II.3 Základní zásady zákona o obětech trestných činů

Ustanovení § 3 ZOTČ vymezuje zásady, na kterých je postaven tento zákon – zásada presumpce postavení oběti, zásada zákazu zneužití postavení oběti, zásada nezávislosti postavení oběti na trestním řízení (odst. 1), zásada zvláštního přístupu k obětem trestných činů (odst. 2), zásada zákazu diskriminace (odst. 3), zásada práva oběti na informace (odst. 4) a zásada spolupráce (odst. 5). Základní zásady mají význam zejména při výkladu a aplikaci dalších ustanovení ZOTČ.

Zásada presumpce postavení oběti⁷⁹ znamená, že každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť. I v případě jakýchkoliv pochybností se všechny orgány musí k takové osobě chovat jako k oběti až do doby, kdy vyjde najevo opak nebo kdy jde zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle ZOTČ.

Další zásadou, kterou zavádí ZOTČ, je zákaz zneužití postavení oběti, kdy se jedná o konkretizaci obecné zásady, že nikdo nemůže mít prospěch z vlastního protiprávního jednání. Postavení oběti není závislé na skutečnosti, zda byl pachatel zjištěn, dopaden nebo odsouzen. Každou fyzickou osobu, která prohlašuje, že je obětí, je nutné považovat za oběť i tehdy, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen.

Zásada zvláštního přístupu k obětem trestných činů přikazuje vyjmenovaným subjektům, aby respektovali osobnost a důstojnost oběti, výslovně je zde upravena povinnost přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností oběti vycházet vstříc. ZOTČ takovou povinnost ukládá Policii České republiky, orgánům činným v trestním řízení a dalším orgánům veřejné moci. Tyto orgány přichází do kontaktu s obětí nejčastěji. Orgánem veřejné moci může být také Probační a mediační služba, se kterou oběť také často komunikuje. Dále se jedná o subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem

⁷⁹ Ustanovení § 3 odst. 1 ZOTČ.

trestných činů⁸⁰ a poskytovatele zdravotních služeb. S oběťmi se setkávají také znalci, tlumočníci, obhájci a sdělovací prostředky, jimž zákon ukládá stejné povinnosti ve vztahu k obětem.

Výslovně uvedené subjekty postupují s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu včetně psychického stavu, rozumové vyspělosti a kulturní identitě oběti. Ve vztahu ke každé oběti je potřeba postupovat individuálně a je nutné diferencovat mezi jednotlivými oběťmi. Hlavním účelem této zásady je předejít prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo druhotné újmě, sekundární viktimizaci.

Zásada zákazu diskriminace vychází ze zákona antidiskriminačního⁸¹. Oběti náleží práva bez ohledu na rasu, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru či světový názor. Tyto diskriminační důvody jsou vymezeny shodně jako v antidiskriminačním zákoně (viz. ustanovení § 2). ZOTČ se obecně vztahuje i na cizí státní příslušníky. Zákon může stanovit výjimky, kdy se ZOTČ nepoužije pro fyzické osoby, které jsou cizími státními příslušníky. Výjimkou je právo oběti na peněžitou pomoc od státu, resp. Ministerstva spravedlnosti. Uvedená úprava není v zahraničí ojedinělá, taktéž jiné státy mají stejnou nebo podobnou úpravu a není tedy nutné, aby Česká republika poskytovala vyšší standard těchto práv.

V ustanovení § 3 odst. 4 ZOTČ je výslovně upravena zásada práva oběti na informace. Pokud má oběť správně a řádně uplatnit všechna práva, která jí právní řád nabízí, je nezbytně nutné, aby oběť o takových právech věděla a aby byla dostatečně příslušnými subjekty o právech poučena. ZOTČ zavádí pro vyjmenované subjekty povinnost informovat oběť o jejích právech a umožnit jí jejich plné uplatnění. Subjekty musí informovat oběť

⁸⁰ Mezi subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů patří v souladu s ustanovením § 48 odst. 1 ZOTČ subjekty poskytující obětem služby psychologického a sociálního poradenství, akreditované subjekty, advokáti na základě žádosti, střediska Probační a mediační služby.

⁸¹ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů.

srozumitelným způsobem. Pokud oběť poučení neporozumí, je oprávněna žádat, aby jí informace byly poskytnuty opakovaně. Zákon mezi subjekty povinné informovat oběť řadí Policii České republiky, orgány činné v trestním řízení a subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Právo na informace je dále konkretizováno v ustanovení § 6 až § 13 ZOTČ (právo na poskytování právních informací, přístup k informacím, informace poskytované oběti Policií České republiky, policejním orgánem a státním zástupcem, informace poskytované oběti subjektem zapsaným v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, informace poskytované oběti jinými orgány veřejné moci a zdravotnickým zařízením, další informace poskytované oběti, informování oběti, která neovládá český jazyk, forma a způsob poskytnutí informací).

Zásada spolupráce zakotvuje povinnost Policie České republiky a orgánů činných v trestním řízení spolupracovat při poskytování pomoci obětem se subjekty poskytujícími pomoc obětem trestných činů. Na zásadu spolupráce navazuje Hlava III. ZOTČ, která obsahuje konkretizaci této obecné zásady.

II.4 Práva obětí trestných činů

Hlava II. ZOTČ upravuje právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou.

Odbornou pomoc poskytují obětem subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Poskytují ji v zapsaném rozsahu a za podmínek stanovených zákonem o obětech trestných činů nebo jiným zákonem. Odbornou pomocí se rozumí:

- a) psychologické poradenství
- b) sociální poradenství
- c) právní pomoc
- d) poskytování právních informací nebo
- e) restorativní programy.

Psychologické poradenství a sociální poradenství poskytují registrované subjekty na základě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Právní pomoc je upravena zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii, a poskytují ji za úplaty jen advokáti. Poskytování právních informací znamená seznámení s informacemi o právní úpravě. Zákon přiznává právo poskytovat právní informace subjektům akreditovaným pro poskytování právních informací a Probační a mediační službě⁸². *Restorativními programy se rozumí jakékoliv programy využívající restorativní (obnovující) procesy a usilující o dosažení restorativních (obnovujících) výsledků. „Restorativní proces“ je definován jako „jakýkoliv proces, v němž oběť a pachatel a případně kterýkoliv další jednotlivec nebo člen společnosti, jenž byl trestným činem nějakým*

⁸² Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

*způsobem dotčený, se společně aktivně účastní na řešení věci vzniklých v důsledku trestného činu, zpravidla za pomoci zprostředkovatele.*⁸³

Odbornou pomoc poskytují subjekty před zahájením trestního stíhání i po celou dobu trvání trestního stíhání, i po jeho skončení. Odborná pomoc je poskytována do doby, dokud to vyžaduje její účel.

Právo na bezplatnou odbornou pomoc mají zvláště zranitelné oběti, pokud podají žádost a pokud zvláště zranitelná oběť tuto pomoc potřebuje. Pomoc poskytují subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů a to bez zbytečného odkladu. Výjimkou je oběť trestného činu zanedbání povinné výživy dle ustanovení § 196 trestního zákoníku, pokud nevzniklo tímto činem nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivých následků. Subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů mohou poskytovat odbornou pomoc bezplatně i jiným obětem, tzn. nejen obětem zvláště zranitelným.

Základní zásada ZOTČ – zásada práva na informace upravená v ustanovení § 3 odst. 4 ZOTČ je dále konkretizována v díle II. Právo na informace, v ustanovení § 7 až 13 ZOTČ. Oběť má nárok na informace, které se týkají věci, v níž se stala obětí trestného činu. Poučení musí povinné subjekty poskytnout oběti srozumitelným způsobem s přihlédnutím k věku, rozumové a volní vyspělosti a zdravotnímu stavu včetně psychického stavu. Určité informace musí být oběti poskytnuty písemně i ústně, u některých postačí poučení alespoň písemné.

Při prvním kontaktu s obětí trestného činu ji Policie České republiky nebo policejní orgán i bez žádosti informuje:

- u kterého orgánu může podat trestní oznámení, včetně kontaktu na tento orgán
- na které subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů se oběť může obrátit s žádostí o odbornou pomoc, o

⁸³ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, str. 11.

podmínkách pro poskytnutí bezplatné odborné pomoci, včetně kontaktu na tyto subjekty

- o právu na přijetí opatření k zajištění bezpečí, včetně jejich podmínek
- který konkrétní orgán je povinen poskytnout oběti informace o věci, ve které se stala obětí trestného činu.

Uvedené informace se poskytují oběti jednak písemně, jednak musí být srozumitelně oběti ústně vysvětleny.

Oběti by měly být poskytnuty i další informace:

- poučení oběti o etapách řízení, které následují po trestním oznámení, včetně úlohy oběti v takových etapách
- u kterého orgánu může oběť požadovat informace dle ustanovení § 11 ZOTČ, včetně kontaktu na tento orgán
- poučení o právu na peněžitou pomoc (zejm. o podmínkách a rozsahu, o lhůtě pro podání žádosti)
- u kterého orgánu a jakým způsobem se může domáhat nápravy, v případě porušení jejích práv orgánem veřejné moci nebo nedostatečného uplatnění jejích práv
- poučení o opatřeních k ochraně zájmů oběti, má-li oběť bydliště v jiném členském státě Evropské unie
- Poučení o dalších právech podle ZOTČ.

Tyto další informace budou poskytnuty písemně, pokud oběť požádá o ústní vysvětlení, je Policie České republiky nebo policejní orgán povinen vysvětlit je i ústně, srozumitelným způsobem.

Podá-li oběť trestní oznámení u státního zástupce, je státní zástupce povinen ji poučit o subjektech zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, za jakých podmínek má právo na bezplatnou odbornou pomoc, předat kontakty na tyto subjekty, dále ji poučí o jejím právu na přijetí opatření k zajištění bezpečí, poučení o dalších orgánech, u kterých získá další informace o věci, ve které se stala obětí trestného činu. V tomto rozsahu poučí státní zástupce oběť jednak písemně, jednak i bez žádosti ústně.

Subjekt zapsaný v registru je povinen poskytnout oběti informace o službách, které oběti poskytuje, o jejich rozsahu, zda je služba poskytována bezplatně. Odkáže oběť na jiný subjekt zapsaný v registru, pokud požadovanou službu sám neposkytuje. Dále oběť poučí o jejích právech podle ZOTČ, o právech oběti jako poškozeného podle trestního řádu, o průběhu trestního řízení a postavení oběti jako poškozeného a svědka v něm.

Obecní policie, Vojenská policie, Vězeňská služba České republiky nebo celní úřad jsou povinni poskytnout oběti informace o orgánu, u kterého je možné podat trestní oznámení, kontakt na tento orgán a poučení o subjektech zapsaných v registru, o odborné pomoci a podmínkách pro poskytnutí bezplatné odborné pomoci, včetně kontaktu na subjekt, pokud jsou prvním kontaktním místem.

Poskytovatel zdravotních služeb je povinen oběť informovat i bez žádosti o subjektech zapsaných v registru, o právu na odbornou pomoc, o bezplatné odborné pomoci, včetně kontaktu na subjekt, je-li prvním kontaktním místem zdravotnické zařízení, které oběti poskytuje zdravotní péči po spáchání trestného činu.

Příslušný orgán činný v trestním řízení je povinen poskytnout oběti i další informace. Předpokladem poskytnutí těchto informací je žádost oběti. Na základě žádosti oběti jí poskytne příslušný orgán pravomocné rozhodnutí, kterým bylo trestní řízení skončeno, nebo jí poskytne informaci, že nebylo trestní řízení zahájeno. Dále je orgán činný v trestním řízení povinen informovat oběť o stavu trestního řízení. Výjimkou je případ, kdy by tato informace mohla ohrozit dosažení účelu trestního řízení. Ustanovení trestního řádu o doručování písemností poškozenému nejsou dotčena.

ZOTČ stanoví pro Věznice, poskytovatele zdravotních služeb, v jehož zdravotnickém zařízení vykonává odsouzený ústavní ochranné léčení, nebo ústav pro výkon zabezpečovací detence povinnost informovat oběť o:

- Propuštění nebo uprchnutí obviněného z vazby.

- Propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.
- Přerušování výkonu trestu odnětí svobody.
- Propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu ústavního ochranného léčení.
- Změně ochranného léčení z ústavní na ambulantní.
- Propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu zabezpečovací detence.
- Změně zabezpečovací detence na ochranné léčení.
- Jakémkoliv vydání obviněného nebo odsouzeného do cizího státu nebo jeho předání do jiného členského státu Evropské unie v rámci mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních.

Uvedené informace budou oběti poskytnuty na její žádost. Příslušné subjekty jsou povinny oběť informovat bezodkladně, nejpozději do 24 hodin od doby, kdy nastala oznamovací povinnost. V přípravném řízení podává oběť žádost policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci, v řízení před soudem soudu, který rozhoduje nebo již rozhodl v prvním stupni. Policejní orgán, státní zástupce nebo soud prvního stupně bez průtahů o žádosti informuje věznic, poskytovatele zdravotních služeb nebo ústav pro výkon zabezpečovací detence, pokud je obviněný v době podání žádosti ve výkonu vazby, ve výkonu trestu, ve výkonu ústavního ochranného léčení nebo ve výkonu zabezpečovací detence. Příslušný orgán informuje věznic a poskytovatele zdravotních služeb nebo ústav pro výkon zabezpečovací detence v ostatních případech při vzetí do vazby, při nařízení výkonu trestu, ochranného léčení nebo zabezpečovací detence.

Oběť může být vyrozuměna o propuštění nebo uprchnutí za současného přijetí opatření k zajištění bezpečí oběti policejním orgánem, který vedl nebo vede trestní řízení v dané věci, je-li důvodná obava, že oběti hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě. Policejní orgán je o propuštění nebo uprchnutí informován neprodleně orgánem činným v trestním řízení, Probační a mediační službou, věznicí,

poskytovatelem zdravotních služeb nebo ústavem pro výkon zabezpečovací detence.

Oběti, která prohlásí, že neovládá český jazyk, se informace poskytují v jazyce, o kterém prohlásí, že mu rozumí, nebo v úředním jazyce státu, jehož je obětí občanem.

Policejní orgán plní povinnost poučit poškozeného i oběť formulářem, který je shodný pro všechny osoby, které jsou v postavení poškozeného či oběti. Není tak dle mého názoru zohledněna skutečnost, že v některých případech je nutné s obětí zacházet zvláště opatrně, v případě znásilněné ženy nebo jiné oběti si neumím představit, že bych pochopila (pokud bych ho vůbec četla) formulář o čtyřech stranách, kde jsou vypsána ustanovení trestního řádu a ZOTČ. Jedná se o znění zákona bez smysluplnějšího vysvětlení. Je tedy otázkou, jak toto poučení chápe (resp. je schopna pochopit) osoba, která nemá právnické vzdělání a dostala se do tíživé životní situace, kdy se stala nedobrovolným aktérem trestného činu. O ústním podání informací před policejním orgánem snad ani nemá smysl polemizovat. Do budoucna by bylo vhodné zohlednit více individualitu jednotlivých osob, které se v postavení poškozeného nebo oběti vyskytnou, popř. vyhnout se přehnanému formalismu a opisování znění zákona a pokusit se vysvětlit práva a povinnosti poškozeného a oběti v trestním řízení slovy méně formálními a pochopitelnějšími. Policejní orgán je povinen poučení vytisknout a předat poškozenému nebo oběti trestného činu, bohužel se mi už také stalo, že formulář byl sice vytištěn, vyhotovení bylo dáno oběti k nahlédnutí a k podpisu, nicméně oběť bez jakéhokoliv ústního poučení odcházela bez formuláře, neboť ho policejní orgán nevytiskl dvakrát, jak by se dalo očekávat, ale pouze jednou pro účely trestního spisu. Jsem si vědoma toho, že jsme jen lidé a můžeme zapomenout na některou svou povinnost. Nicméně pokud se jedná o práva obětí trestných činů, domnívám se, že by příslušné orgány činné v trestním řízení měly být náležitě poučeny o takových právech, aby tyto informace mohly předávat dál, a měly by dát obětem možnost jejich práva využít.

Oběť má právo na ochranu před hrozícím nebezpečím. Policista má povinnost provést úkon nebo přijmout jiné opatření k zajištění bezpečí oběti v případech stanovených zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, kdy dochází k ohrožení bezpečí oběti. Celníci, příslušníci Vězeňské služby, vojenští policisté a strážníci obecních policií mají stejnou povinnost⁸⁴. Policie České republiky poskytne krátkodobou ochranu oběti za podmínek stanovených zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Za podmínek stanovených stejným zákonem dojde k vykazání osoby ze společného obydlí a provede je Policie České republiky. Soud může na žádost oběti vydat předběžné opatření v občanském soudním řízení, pokud je vážně ohrožen život, zdraví, svoboda nebo lidská důstojnost oběti. Zvláštní ochrana svědka se oběti poskytuje v souladu se zákonem č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Podle trestního řádu se oběti v postavení svědka poskytuje možnost utajení totožnosti i podoby oběti. Trestní řád také stanoví podmínky pro vydání předběžného opatření soudem nebo státním zástupcem (viz kapitola II.6).

ZOTČ upravuje poskytování osobních údajů oběti. Údaje o bydlišti a doručovací adrese oběti, zmocněnce, zákonného zástupce, opatrovníka nebo důvěrníka, o místě výkonu zaměstnání nebo povolání nebo podnikání, o jejich osobních, rodinných a majetkových poměrech mohou být vedeny tak, aby se s nimi mohly seznámit jen orgány činné v trestním řízení, dále se s nimi mohou seznámit policisté a úředníci Probační a mediační služby. Předpokladem tohoto utajení je podání žádosti, kterou může podat sama oběť, její zmocněnec, zákonný zástupce, opatrovník nebo důvěrník. Příslušný policista nebo orgán činný v trestním řízení zpřístupní potřebné údaje, je-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede. Policista nebo orgán činný v trestním řízení zaznamená zpřístupnění a jeho důvody do spisu.

⁸⁴ Zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon, zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, zákon č. 124/1992 Sb., o Vojenské policii, zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii.

Před zahájením trestního stíhání a v kterémkoliv stadiu trestního řízení má oběť právo požádat, aby byla učiněna potřebná opatření k zabránění kontaktu oběti s osobou, kterou za pachatele označila, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, nebo proti níž se vede trestní řízení. Právo na zabránění styku s touto osobou má oběť při úkonech, kterých se účastní. Příslušné orgány jsou povinny žádosti oběti vyhovět, jedná-li se o zvláště zranitelnou oběť, pokud to nevyklučuje povaha prováděného úkonu. Vylučuje-li to povaha prováděného úkonu (např. při konfrontaci), jsou orgány povinny učinit vhodná opatření před započatím a po skončení úkonu. Příkladem mohou být oddělené čekárny pro poškozené, svědky a jejich doprovod. *Vytvoření takovýchto prostor respektujících důstojnost poškozeného a význam ochrany jeho oprávněných zájmů bylo v České republice po vzoru řady zahraničních právních úprav iniciováno Bílým kruhem bezpečí již v roce 2000 (dopisem ministru spravedlnosti ze dne 22.2.2000), přičemž v současné době byly z deseti obecných soudů, u kterých se projednávají mimo jiné nejzávažnější násilné a sexuálně motivované zločiny, tj. u osmi krajských a dvou vrchních soudů, oddělené čekárny přímo zřízeny pouze u třech z nich (a to u obou Vrchních soudů a u Krajského soudu v Brně – v justičním areálu Městského soudu Brno a Okresního soudu Brno – venkov, jakož i u pobočky Krajského soudu v Jihlavě). Z uvedeného výčtu je zřejmé, že v případě potřeby odděleného prostoru pro poškozeného, který není současně utajeným svědkem ve smyslu § 55 odst. 5 trestního řádu, je zpravidla nutno postupovat ad hoc dle materiálně technického vybavení daného krajského soudu.⁸⁵*

ZOTČ stanoví pravidla, za jakých je možné provádět výslech oběti a podání vysvětlení. Otázky směřující do intimní oblasti vyslychané oběti lze klást jen tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, je třeba je klást zvláště šetrně a po obsahové stránce vyčerpávajícím způsobem, aby nebylo nutné výslech znovu opakovat. Formulaci otázek je třeba přizpůsobit věku, osobním zkušenostem a psychickému stavu oběti, při

⁸⁵ Jelínek, J., Gřivna, T.: Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012, str. 55.

zachování potřebné ohleduplnosti. Pokud nejsou otázky kladeny v souladu se zákonem, má oběť právo kdykoliv podat námitky proti zaměření otázky a námitka bude zaznamenána do spisu. Vyslýchající orgán rozhodne o důvodnosti námítky.

Podání vysvětlení nebo výslech v přípravném řízení může být proveden osobou stejného nebo opačného pohlaví, pokud o to oběť požádá. Oběti musí být vyhověno, jedná-li se o zvláště zranitelnou oběť a nebrání tomu důležité důvody. Důležité důvody, pro které nebylo žádosti oběti vyhověno, se zaznamenají do protokolu o úkonu. Zvláště zranitelná oběť má také právo žádat o přibrání tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví, je-li třeba výpověď oběti tlumočit. Žádosti nemusí orgán činný v trestním řízení vyhovět, byť by primárně přednostně vyhovět měl, jestliže nelze provedení úkonu odložit nebo tlumočnicka požadovaného pohlaví zajistit. Tato práva má oběť i při podání vysvětlení podle trestního řádu a zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Pro podání vysvětlení a výslech zvláště zranitelných obětí platí zvláštní pravidla, která musí dodržovat všechny orgány činné v trestním řízení i jiné subjekty, se kterými oběti přijdou do kontaktu. Tato oběť má právo, aby byla vyslýchána obzvláště citlivě a s ohledem na konkrétní okolnosti, které oběť činí zvláště zranitelnou. Výslech by měl být proveden osobou vyškolenou, pokud je to možné. Výslech v přípravném řízení provádí osoba vyškolená vždy, jedná-li se o dítě. Výjimka platí v případě neodkladného úkonu, kdy není možné vyškolenou osobu zajistit. Výslech by měl být proveden tak, aby ho nebylo potřeba opakovat.

Další výslech před stejným orgánem by měl být proveden stejnou osobou jako vyslýchajícím, pokud tomu nebrání vážné důvody. Při výslechu je také nutné provést potřebná opatření, aby nedošlo k bezprostřednímu vizuálnímu kontaktu oběti s osobou podezřelou ze spáchání trestného činu nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede. K takovému opatření postačí, že si takový vizuální kontakt oběť nepřeje. Výslech se provede zejména pomocí

audiovizuální techniky, pokud je to technicky možné. Zároveň je však nutné zajistit, aby nebylo porušeno právo na obhajobu. Uvedené zásady vedení výslechu se obdobně použijí také pro podání vysvětlení podle trestního řádu a zákona o Policii České republiky.

Ustanovení § 21 ZOTČ zavádí nový institut důvěrníka. Oběť má právo na doprovod důvěrníka k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení. Zákon vymezuje, kdo může být důvěrníkem. Důvěrníkem může být fyzická osoba způsobilá k právním úkonům. Oběť si důvěrníka sama zvolí. Úkolem důvěrníka je poskytnout oběti potřebnou, zejména psychickou pomoc. Zmocněnec poškozeného může být zároveň důvěrníkem, ne každý důvěrník může být zmocněncem, nejedná se tedy o stejnou kategorii. Důvěrníkem nemůže být osoba, která má postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce nebo tlumočnicka v trestním řízení. Na rozdíl od zmocněnce nemůže důvěrník zasahovat do průběhu úkonu. Účast důvěrníka na úkonu lze vyloučit jen výjimečně, pokud by jeho přítomnost narušovala průběh úkonu nebo ohrozila dosažení účelu úkonu. Oběť má v takovém případě právo vybrat si jiného důvěrníka. Toto právo může být odmítnuto, pokud uvedený úkon nelze odložit nebo by odložení bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady. Důvěrník se může účastnit hlavního líčení i v případě vyloučení veřejnosti⁸⁶ a má právo, aby se do protokolu z důvodu ochrany důvěrníka na jeho žádost neuváděly jeho osobní údaje⁸⁷.

V kterémkoliv stadiu trestního řízení má oběť právo učinit prohlášení o dopadu spáchaného trestného činu na dosavadní život oběti. Prohlášení může být učiněno ústně do protokolu nebo písemně. Oběť má tedy právo učinit takové prohlášení kdykoliv, během přípravného řízení, v řízení před soudem, během hlavního líčení⁸⁸, v rámci závěrečné řeči, také v průběhu odvolacího řízení⁸⁹. ZOTČ ani trestní řád neobsahují náležitosti takového prohlášení, může popisovat vliv trestného činu na další život oběti, jak

⁸⁶ § 201 odst. 2 TŘ.

⁸⁷ § 55 odst. 1 písm. c) TŘ.

⁸⁸ § 212a TŘ.

⁸⁹ V odvolacím řízení postupuje soud analogicky dle § 212a TŘ.

trestný čin ovlivnil zdraví nebo psychiku oběti, rodinný a pracovní život apod. Prohlášení může ovlivnit obviněného, který se seznámí s jeho obsahem, popř. ho vyslechne, může se následně pokusit nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení. Právo učinit prohlášení o dopadu trestného činu přiznává trestní řád také poškozenému v trestním řízení, který má postavení oběti dle ZOTČ. *Ustanovení trestního řádu výslovně přiznává procesní právo pouze poškozenému v postavení oběti. Ve skutečnosti však toto právo náleží všem obětem nezávisle na jejich postavení v trestním řízení. Zároveň se z ustanovení § 212a trestního řádu může zdát, že prohlášení oběti lze učinit nejpozději v závěrečné řeči v hlavním líčení. Oběti však toto právo náleží v průběhu celého řízení, tedy např. v přípravném řízení, v hlavním líčení, ve veřejném zasedání o dohodě o vině a trestu, v řízení před samosoudcem a následně v odvolacím řízení, řízení o dovolání, v řízení o povolení obnovy řízení a v řízení o stížnosti pro porušení zákona.*⁹⁰

⁹⁰ Jelínek, J. a kolektiv: Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013, str. 108.

II.5 Právo na peněžitou pomoc

ZOTČ upravuje v dílu šestém Právo oběti na peněžitou pomoc. ZOTČ stanoví, kterým obětem se peněžitá pomoc poskytne, okruh oprávněných žadatelů o peněžitou pomoc, účel peněžitě pomoci, předpoklady poskytnutí peněžitě pomoci, důvody neposkytnutí, výši peněžitě pomoci, snížení a nepřiznání peněžitě pomoci, náležitosti žádosti o peněžitou pomoc.

ZOTČ úpravou peněžitě pomoci navazuje na zákon č. 209/1997 Sb., o poskytování peněžitě pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů. Úprava peněžitě pomoci nyní obsažená v ZOTČ je úpravou komplexní, ustanovení § 57 ZOTČ zrušilo příslušnou část zákona č. 209/1997 Sb.⁹¹

ZOTČ zavedl několik změn oproti dosavadní úpravě, jedná se zejména o rozšíření okruhu osob, které mají právo na peněžitou pomoc, nově je toto právo přiznáno i občanům České republiky, kteří v České republice nepobývají, stali se zde však obětí trestného činu. Rozšířen byl okruh oprávněných žadatelů v ustanovení § 24 ZOTČ, došlo ke změně výše peněžitě pomoci, ke zvýšení paušálních částek. Byla prodloužena subjektivní lhůta k podání žádosti o poskytnutí peněžitě pomoci na dvě léta ode dne, kdy se oběť dozvěděla o újmě způsobené trestným činem, nově je upravena objektivní lhůta 5 let. Původní lhůta k podání žádosti o peněžitou pomoc byla dle mého názoru poměrně krátká, žádost musela být podána nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy se oběť dozvěděla o škodě způsobené trestným činem, jinak právo zaniklo. Nově dochází k přechodu nároku oběti na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v rozsahu poskytnuté pomoci na stát, dříve byla povinna odvést na účet Ministerstva spravedlnosti částky, které obdržela jako náhradu škody až do výše poskytnuté pomoci, přímo

⁹¹ Ustanovení § 57 ZOTČ zní: „V zákoně č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžitě pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění zákona č. 265/2001 Sb., zákona č. 204/2006 Sb. a zákona č. 41/2009 Sb., se část první zrušuje.“

obětí⁹². Tuto změnu hodnotím velice pozitivně, neboť vymáhání částky odpovídající poskytnuté peněžité pomoci již není záležitostí oběti, která se stala nedobrovolnou součástí trestného činu, nemá do budoucna povinnost vrátet poskytnuté peníze, o vymáhání na pachateli se postará stát, který k tomu má k dispozici kvalifikované právní síly a který není ve věci spáchání trestného činu osobně zainteresován.

Stát delegovat poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů na Ministerstvo spravedlnosti. Ministerstvo spravedlnosti přijímá žádosti o peněžitou pomoc, vede správní řízení o žádostech, jedná s účastníky, rozhoduje o jednotlivých žádostech a konečně peněžitou pomoc vyplácí.

Stát, resp. Ministerstvo spravedlnosti poskytne oběti peněžitou pomoc, pokud splní zákonné podmínky. Je vymezen okruh obětí, kterým bude peněžita pomoc poskytnuta. Jedná se jednak o oběť, která je státním občanem České republiky⁹³, pokud má na území České republiky místo trvalého pobytu, pokud se na území České republiky obvykle zdržuje nebo pokud se na území České republiky stala obětí trestného činu. Dále se jedná o oběť, která je cizincem, pokud má trvalý pobyt nebo oprávněně pobývá na území jiného členského státu Evropské unie a stala se obětí trestného činu na území České republiky. Cizinec má nárok na peněžitou pomoc, pokud na území České republiky v souladu s jinými právními předpisy pobývá nepřetržitě po dobu delší než 90 dnů a stal se obětí trestného činu na území České republiky nebo je cizincem, který se stal obětí trestného činu na území České republiky a který požádal o mezinárodní ochranu, kterému byl udělen azyl nebo kterému byla udělena doplňková ochrana na území České republiky.

Za podmínek a v rozsahu stanoveném vyhlášenou mezinárodní smlouvou, kterou je Česká republika vázána, je možné peněžitou pomoc poskytnout i

⁹² Viz. ustanovení § 12 zákona č. 209/1997 Sb. Neuplatnil-li stát do dvou let od uplynutí lhůty pěti let právo na vrácení poskytnuté pomoci, právo zaniklo. Ministerstvo spravedlnosti se také mohlo vzdát práva na poskytnutí peněžité pomoci z důvodu sociální situace oběti.

⁹³ Blíže viz. ustanovení čl. 12 Ústavy České republiky a zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbytování státního občanství České republiky.

obětí, které jsou cizími státními příslušníky, kteří nespádají pod výše uvedené kategorie. Mezinárodní smlouvou, kterou je Česká republika vázána, je například Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů, přijatá dne 24.11.1983 ve Štrasburku, pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 1.1.2001⁹⁴.

Účelem peněžité pomoci je jednorázové poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestného činu, aktuální, rychlá pomoc, když v trestním řízení se poškozený, resp. oběť trestného činu náhrady škody, nebo nemajetkové újmy, nebo vydání bezdůvodného obohacení dočká velmi často mnohem později, pokud vůbec.

Na peněžitou pomoc má nárok⁹⁵:

- a) oběť, které bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví
- b) oběť, které bylo v důsledku trestného činu způsobena těžká újma na zdraví
- c) osoba pozůstalá po oběti (dále jen „osoby pozůstalé“)
- d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby dle ustanovení § 198 trestního zákoníku, kterým vznikla nemajetková újma.

Okruh obětí, které mají právo na poskytnutí peněžité pomoci, je užší, než zákonné vymezení pojmu oběti v § 2 odst. 2, odst. 3 ZOTČ.

Ad. a) Ublížení na zdraví je v ZOTČ vymezeno obdobně jako v trestním zákoníku⁹⁶, s drobnou obměnou, kdy je ublížení na zdraví vymezeno jako takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje nejméně po dobu tří týdnů obvyklý způsob života oběti a který vyžaduje lékařského ošetření.

⁹⁴ Viz. č. 141/2000 Sb. m. s.

⁹⁵ Viz. ustanovení § 24 ZOTČ.

⁹⁶ Viz. ustanovení § 122 TZ.

Základní rozdíl v těchto vymezeních spočívá v tom, že v ZOTČ je již zakotvena doba tří týdnů znesnadnění obvyklého způsobu života oběti. V trestním zákoníku tato doba není přesně určena, jedná se o znesnadnění obvyklého způsobu života „nikoliv jen po krátkou dobu“, kdy se jedná o dobu minimálně 7 dnů. K vlastnímu lékařskému ošetření nemusí skutečně dojít, postačuje existence objektivní potřeby ošetření. Dle odborné literatury se vymezení pojmu „ublížení na zdraví“ použije pouze pro účely dílu 6 – Právo na peněžitou pomoc, kdy *pro účely definice oběti obsažené v § 2 odst. 2 ZOTČ je určující obecný význam pojmu ublížení na zdraví tak, jak jej používá trestní zákoník v § 122 odst. 1.*⁹⁷

Ad b) ZOTČ při vymezení těžké újmy na zdraví převzal definici z trestního zákoníku. Jedná se jen o vážnou poruchu zdraví nebo jiné vážné onemocnění, za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví

- a) zmrzačení,
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,
- c) ochromení údu,
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,
- e) poškození důležitého orgánu,
- f) zohydění,
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu,
- h) mučivé útrapy, nebo
- i) porucha zdraví trvající nejméně po dobu 6 týdnů (i v tomto případě je již konkrétně vymezena doba šesti týdnů, přičemž takové konkrétní vymezení v trestním zákoníku chybí).

Jedná se o taxativní výčet případů.

Podle dosavadní úpravy obsažené v zákoně č. 209/1997 Sb. se peněžitá pomoc poskytovala v závislosti na bodovém hodnocení za bolest, kdy se

⁹⁷ Jelínek, J. a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013, str. 118 – 119.

vyžadovala výše bodového ohodnocení alespoň 100 bodů⁹⁸ dle vyhlášky č. 440/2001 Sb. ZOTČ tuto koncepci nepřevzal, a to i s přihlédnutím ke zrušení vyhlášky č. 440/2001 Sb. v souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku, a nadále rozlišuje jednak ublížení na zdraví a jednak těžkou újmu na zdraví.

Ad c) Okruh pozůstalých po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, je omezen. Právo na peněžitou pomoc má rodič, manžel, registrovaný partner, dítě nebo sourozenec zemřelého. Musí být splněna také podmínka, že tato osoba současně v době smrti žila se zemřelým v domácnosti. Tyto podmínky musí být splněny současně, kumulativně. Do uvedeného výčtu nebyl zařazen druh, který naopak může být obětí dle ustanovení § 2 odst. 3 ZOTČ. Dále má právo na peněžitou pomoc také osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu. Povinnost poskytovat výživu může vyplývat přímo ze zákona⁹⁹, ze smlouvy, popř. jiného právního důvodu.

Ad d) Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jsou upraveny v Hlavě III. trestního zákoníku a patří mezi ně trestný čin znásilnění (§ 185), sexuální nátlak (§ 186), pohlavní zneužití (§ 187), kuplířství (§ 189), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193). Nad rámec této hlavy trestního zákoníku patří to této kategorie také trestný čin svádění k pohlavnímu styku (§ 202) a trestný čin obchodování s lidmi (§ 168 odst. 1 písm. a). Dítětem se rozumí dle ustanovení § 126 trestního zákoníku osoba mladší osmnácti let¹⁰⁰, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Definice

⁹⁸ Viz. § 6 odst. 2 zákona č. 209/1997 Sb.: „Stát neposkytne pomoc též tehdy, jestliže celková výše bodového hodnocení za bolest nedosahuje hodnoty alespoň 100 bodů.“

⁹⁹ Vyživovací povinnost je upravena v NOZ v ustanovení § 910 a n. Rozlišujeme např. vyživovací povinnost rodičů a dětí, mezi předky a potomky, mezi manžely, příspěvek na výživu rozvedeného manžela, výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce. Výživné rozvedeného manžela je upraveno v ustanovení § 760 NOZ. Dalším případem zákonné vyživovací povinnosti je vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery, která je upravena v § 10 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁰⁰ Shodně viz. také Úmluva o právech dítěte.

nemajetkové újmy je obsažena v ustanovení § 2956 a § 2957 nového občanského zákoníku¹⁰¹.

Dalším předpokladem poskytnutí peněžité pomoci je skutečnost, že pachatel trestného činu byl uznán vinným nebo byl zproštěn obžaloby pro nepřičetnost. Pokud byla věc odložena z důvodu podle § 159a odst. 2 až 4 trestního řádu¹⁰² nebo se nepodařilo zjistit pachatele nebo je trestně neodpovědný pro nepřičetnost, je možné poskytnout peněžitou pomoc, nejsou-li na základě výsledku šetření orgánů činných v trestním řízení důvodné pochybnosti o tom, že se stal trestný čin, v důsledku kterého byla oběti způsobena smrt, škoda na zdraví nebo nemajetková újma. Za stejných podmínek je možné poskytnout peněžitou pomoc také v případech, kdy bylo trestní stíhání zastaveno z důvodu podle § 172 odst. 1 písm. d) nebo e) nebo podle § 172 odst. 2 trestního řádu¹⁰³, nebo pokud rozhodnutí o odložení věci dosud nebylo vyhlášeno nebo nenabylo právní moci. Právo na peněžitou

¹⁰¹ § 2956 NOZ: „Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.“ § 2957 NOZ: „Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.“

¹⁰² Jedná se o případy, kdy státní zástupce nebo policejní orgán před zahájením trestního stíhání odloží usnesením věc, je-li trestní stíhání nepřijatelné dle ustanovení § 11 TR, kdy státní zástupce nebo policejní orgán může před zahájením trestního stíhání usnesením odložit věc, je-li trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 písm. a) nebo b), kdy může státní zástupce věc odložit, jestliže z výsledků prověřování vyplývá, že nastaly okolnosti uvedené v § 172 odst. 2 písm. c).

¹⁰³ Státní zástupce zastaví trestní stíhání, je-li trestní stíhání nepřijatelné nebo nebyl-li obviněný v době činu pro nepřičetnost trestně odpovědný. Dále může státní zástupce zastavit trestní stíhání, je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému uložen nebo který ho podle očekávání postihne, nebo bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně nebo cizozemským soudem nebo úřadem anebo mezinárodním trestním soudem, mezinárodním trestním tribunálem, popřípadě obdobným mezinárodním soudním orgánem s působností v trestních věcech, i když nesplňují některou z podmínek uvedených v § 145 odst. 1 písm. a) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, a toto rozhodnutí lze považovat za postačující, nebo jestliže je zřejmé že účelu trestního řízení bylo dosaženo, vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu.

pomoc nezávisí na uplatnění, resp. neuplatnění škody nebo nemajetkové újmy v trestním řízení.

Stát si v ustanovení § 27 ZOTČ vyhradil právo odmítnout poskytnutí peněžité pomoci. Peněžitá pomoc nebude poskytnuta, je-li oběť stíhána jako spoluobviněná, popř. byla účastníkem trestného činu, pokud nedala souhlas k trestnímu stíhání pachatele v případě trestných činů dle ustanovení § 163 trestního řádu¹⁰⁴ (viz. kapitola I.8), popř. takový souhlas vzala zpět, nebo neposkytla orgánům činným v trestním řízení potřebnou součinnost (zejména nepodala oznámení o trestném činu bez zbytečného odkladu bez vážného důvodu, nebo jako svědek v trestním řízení odepřela vypovídat s odvoláním na svůj poměr k pachateli).

Výše peněžité pomoci obětem, kterým bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví je stanovena jednak v paušální částce ve výši 10.000,- Kč, jednak ve výši, která představuje prokázanou ztrátu na výděлку a prokázané náklady spojené s léčením. Tato částka se snižuje o součet všech částek, které oběť obdržela z titulu náhrady škody a je limitována maximální možnou částku ve výši 200.000,- Kč. Přihlíží se i k výděлку, který oběti ujde v budoucnu. Při splnění stanovených podmínek ji lze poskytnout i opětovně¹⁰⁵. Mezi náklady spojené s léčením řadíme náklady na léky, rehabilitaci, zdravotnické pomůcky, přibrání cizí osoby na pomoc v domácnosti či ošetřování, zvýšené náklady na dopravu apod., pokud tyto náklady nebyly nahrazeny zdravotní pojišťovnou.

Obětem, kterým byla v důsledku trestného činu způsobena těžká újma na zdraví, bude poskytnuta peněžitá pomoc v paušální částce 50.000,- Kč nebo ve výši, která představuje prokázanou ztrátu na výděлку a prokázané náklady spojené s léčením. Taktéž tato částka se snižuje o součet všech částek, které oběť obdržela z titulu náhrady škody. Celková částka poskytnuté peněžité

¹⁰⁴ Ustanovení § 163 TŘ vymezuje trestné činy, u kterých lze trestní stíhání zahájit a v zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného.

¹⁰⁵ Peněžitou pomoc lze poskytnout opětovně, prokáže-li oběť, že vzniklá škoda je vyšší, než jaká byla podkladem pro poskytnutí peněžité pomoci. Oběť musí podat v zákonné lhůtě novou žádost. Přihlíží se k již vyplaceným částkám.

pomoci nesmí přesáhnout částku 200.000,- Kč. I v tomto případě se přihlíží k výdělku, který oběti ujde v budoucnu, peněžitou pomoc lze poskytnout opětovně.

Původní zákon č. 209/1997 Sb. nerozlišoval mezi ublížením na zdraví a těžkou újmou na zdraví, oběti se rozuměla fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Paušální částka poskytnuté pomoci byla jednotná pro ublížení na zdraví i těžkou újmu na zdraví a činila částku 25.000,- Kč, pomoc nesměla přesáhnout částku 150.000,- Kč.

Osoby pozůstalé mají nárok na peněžitou pomoc v paušální částce 200.000,- Kč, sourozenci v paušální částce 175.000,- Kč, v celkovém součtu nesmí peněžitá pomoc více obětem přesáhnout částku 600.000,- Kč. V případě, že součet všech částek poskytovaných obětem přesáhne maximální možnou výši 600.000,- Kč, částka poskytovaná obětem se poměrně zkrátí. Zákon č. 209/1997 Sb. přiznával pozůstalým paušální částku ve výši 150.000,- Kč, aniž by byla stanovena odlišná částka pro sourozence, pomoc nesměla přesáhnout částku 450.000,- Kč, byl-li počet obětí více než tři osoby, poskytovaná částka se u každé oběti přiměřeně krátí.

Obětem trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítěti, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby, kterým vznikla majetková újma, bude poskytnuta peněžitá pomoc až do výše 50.000,- Kč, a to na úhradu nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie nebo jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy. Uvedená peněžitá částka může být poskytnuta pouze tehdy, pokud této oběti nebyla již poskytnuta peněžitá pomoc jako oběti, které bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví.

Při zkoumání výše škody se přihlédne k výši způsobené škody nebo nemajetkové újmy zjištěné v rozsudku, tato výše je pro rozhodující orgán závazná pro stanovení peněžité pomoci, a to v rozsahu, o jakém již bylo o náhradě škody nebo nemajetkové újmy rozhodnuto.

Snížení nebo neposkytnutí peněžité pomoci přichází v úvahu v případě spoluzavinění oběti při vzniku újmy, nebo v případě, že oběť nevyužila všech zákonných prostředků k uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy na pachateli nebo na jiné osobě, která je povinna škodu nahradit.

Peněžitá pomoc bude poskytnuta pouze na základě žádosti oběti. Zákonem je stanovena lhůta, ve které musí být žádost uplatněna. Žádost musí být podána u ministerstva nejpozději do 2 let ode dne, kdy se oběť dozvěděla o újmě způsobené trestným činem. Jedná se o subjektivní lhůtu, ve které musí být žádost podána. Lhůta je dále limitována maximální možnou lhůtou v trvání 5 let od spáchání trestného činu, tato lhůta byla zavedena nově, zákon č. 209/1997 Sb. žádnou objektivní lhůtu k podání žádosti neobsahoval. Pokud nebude v této lhůtě žádost podána, právo zaniká. Jedná se tedy o prekluzivní (propadnou) lhůtu, s jejímž uplynutím spojuje zákon přímo zánik práva na peněžitou pomoc. Uvedená lhůta je také lhůtou hmotněprávní, žádost je tak třeba doručit nejpozději poslední den lhůty na Ministerstvo spravedlnosti. Pro počítání času se použije v souladu s odkazem na subsidiární použití nového občanského zákoníku ustanovení § 605 odst. 2 a n., které stanoví, že *„konec lhůty nebo doby určené podle týdnů, měsíců nebo let připadá na den, který se pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá skutečnost, od níž se lhůta nebo doba počítá. Není-li takový den v posledním měsíci, připadne konec lhůty nebo doby na poslední den v měsíci. Připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty pracovní den nejbližší následující.“*

Podáním žádosti je zahájeno správní řízení, na které se subsidiárně použije správní řád. Ministerstvo spravedlnosti potvrdí žadateli, že obdrželo žádost o poskytnutí peněžité pomoci. Ministerstvo spravedlnosti je povinno rozhodnout o žádosti nejpozději do 3 měsíců od zahájení řízení. K této lhůtě se započítává doba až 30 dní, je-li třeba nařídit jednání nebo někoho předvolat, nechat předvést nebo doručit veřejnou vyhláškou osobám, kterým se nedaří doručovat, nebo pokud jde o složitý případ. Dále je možné

tuto lhůtu prodloužit o dobu, která je nezbytná k provedení dožádání nebo zpracování znaleckého posudku, popř. doručení písemnosti do ciziny. Kromě českého jazyka je přípustné vést jednání v jazyce slovenském či anglickém, ve stejném jazyce mohou být vyhotoveny i písemnosti.

Proti rozhodnutí ministerstva není možné podat opravný prostředek a nepřichází v úvahu přezkoumat jej v přezkumném řízení. Jedinou obranou proti rozhodnutí, které je pravomocné, představuje podání žaloby podle soudního řádu správního¹⁰⁶.

Žádost o poskytnutí peněžité pomoci musí obsahovat všechny náležitosti stanovené v ZOTČ¹⁰⁷. Žadatel musí uvést jméno, popř. jména, a příjmení oběti, datum narození a adresu bydliště. Pokud je žadatel zastoupen jinou osobou, vyplňují se také údaje o zástupci (jméno, příp. jména, příjmení, adresa) a přikládá se listina prokazující vznik zastoupení¹⁰⁸ (např. kopie plné moci, kopie rodného listu, oddacího listu, rozhodnutí soudu o ustanovení opatrovníka nebo jiná podobná listina). Pokud je žadatelem osoba pozůstalá po oběti, která v souvislosti s trestným činem zemřela, vyplňují se též údaje o osobě zemřelé a přiloží se doklad potvrzující úmrtí, např. kopie úmrtního listu nebo podobný doklad. Osoba pozůstalá musí dále prokázat svůj vztah k oběti (manžel např. kopií oddacího listu, dítě rodným listem apod.) K prokázání soužití v domácnosti postačuje přiložit čestné prohlášení. K žádosti je třeba připojit poslední rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení o trestném činu nebo o jeho oznámení, aby bylo zřejmé, v jakém stadiu se trestní stíhání nachází (např. usnesení o odložení věci, usnesení o zahájení trestního stíhání, obžaloba, rozsudek apod.). V případě, že rozhodnutí nemůže žadatel přiložit, postačí označit orgán činný v trestním řízení, který o trestném činu naposledy konal řízení, včetně příslušné spisové značky, a uvést údaje o osobě podezřelé ze spáchání trestného činu, pokud je známa.

¹⁰⁶ Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

¹⁰⁷ Blíže viz. ustanovení § 31 ZOTČ.

¹⁰⁸ Rozeznáváme zastoupení zákonné – na základě zákona, smluvní – na základě plné moci a zastoupení na základě rozhodnutí, např. soudu o ustanovení opatrovníka. Pro účely řízení o poskytnutí peněžité pomoci může Ministerstvo spravedlnosti podle správního řádu ustanovit opatrovníka, pokud dosud nebyl ustanoven osobě bez procesní způsobilosti.

Musí být připojeny údaje o škodě nebo nemajetkové újmě vzniklé v důsledku trestného činu, o jejím rozsahu, popř. o rozsahu, v jakém již škoda nebo nemajetková újma byla nahrazena, a o úkonech, které oběť učinila k vymáhání náhrady škody nebo nemajetkové újmy, a údaje o majetkových a výdělkových poměrech, které lze nahradit čestným prohlášením. V případě oběti, které bylo ublíženo na zdraví nebo způsobena těžká újma na zdraví, je nutné předložit také lékařskou zprávu prokazující vzniklou škodu na zdraví a potvrzení o trvání pracovní neschopnosti.

Dle zmocňovacího ustanovení § 49 ZOTČ vydalo Ministerstvo spravedlnosti dne 24.7.2013 vyhlášku č. 225/2013, kterou se stanoví vzory formulářů a jazyky členských států Evropské unie používané v přeshraničních případech poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů. Vyhláška nabyla účinnosti dne 1.8.2013 a obsahuje vzor formuláře žádosti o poskytnutí peněžité pomoci v přeshraničních případech, včetně čestného prohlášení žadatele o peněžitou pomoc, dále vzor formuláře pro předání žádostí o poskytnutí peněžité pomoci v přeshraničních případech, vzor formuláře pro předávání rozhodnutí o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci v přeshraničních případech a seznam jiných než úředních jazyků, v nichž se postupují žádosti o poskytnutí peněžité pomoci a jejich přílohy.

Po podání žádosti je žadatel povinen ministerstvo bezodkladně upozornit na změnu okolností, které mají vliv na posouzení žádosti a stanovení výše škody, zejména pak na okolnost, že došlo k byt jen částečné náhradě škody nebo nemajetkové újmy.

Každý je povinen ministerstvu sdělit skutečnosti, které jsou významné pro ověření splnění podmínek pro poskytnutí peněžité pomoci. Oprávněná osoba ministerstva je dle zákona oprávněna nahlížet do trestních spisů při ověřování těchto okolností a všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny jí nahlédnutí do spisů umožnit.

Ustanovení § 33 ZOTČ zakládá přechod práva na náhradu škody nebo nemajetkové újmy na pachateli z oběti na stát, a to v rozsahu, v jakém byla

peněžitá pomoc oběti poskytnuta. Toto ustanovení může přinést určité aplikační problémy, když by mohla nastat situace, kdy bude poskytnuta peněžitá pomoc v paušální částce. Ministerstvo musí svou pohledávku vymáhat a jako důkazní prostředek by mohla být použita výpověď oběti k prokázání výše škody, resp. nemajetkové újmy, což by oběť mohlo nad rámec trestního řízení značně zatížit.

Subsidiaritu nového občanského zákoníku i nadále zachovává ustanovení § 37 ZOTČ pro případ, že oddíl šestý nestanoví jinak.

Za první dva měsíce účinnosti ZOTČ bylo podáno 53 žádostí o peněžitou pomoc, v prosinci roku 2013 již 248 žádostí, když za rok 2012 bylo podáno 134 žádostí celkem. Z přehledu vyřizování agendy peněžitě pomoci obětem trestných činů za období od 1.1.2012 do 31.12.2012, který zveřejnilo Ministerstvo spravedlnosti na svých webových stránkách¹⁰⁹, vyplývá, že celkový počet šetřených žádostí byl 165, přičemž se vychází jak z žádostí, které byly vyřízeny, tak ze žádostí, které nebylo možno ukončit v předchozím období. V období od 1.1.2012 do 31.12.2013 bylo podáno 134 žádostí, v tomto období Ministerstvo spravedlnosti vyřídilo 132 žádostí. Podáním vysvětlující informace bylo vyřízeno 5 žádostí, pomoc byla poskytnuta v 67 případech a celkový objem pomoci činil 6.412.036,60 Kč. Ministerstvo spravedlnosti nevyhovělo 46 žádostem, 14 žádostí skončilo jinak a 33 žádostí bylo převedeno do dalšího období.

Domnívám se, že vzhledem ke zvyšující se informovanosti obětí trestných činů o možnosti požádat o peněžitou pomoc od Ministerstva spravedlnosti, lze očekávat podstatné zvýšení počtu žádostí o peněžitou pomoc.

¹⁰⁹ Více na www.justice.cz

II.6 Předběžná opatření

ZOTČ provedl vedle úpravy práv obětí také změnu trestního řádu, kdy nejpodstatnější a zásadní změnou bylo zavedení institutu předběžných opatření¹¹⁰. Od 1.8.2013 tak může být obviněnému uloženo některé z devíti nových předběžných opatření, která slouží zejména k ochraně poškozeného a oběti trestného činu, jejich života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti, popř. k ochraně dalších osob a v neposlední řadě i celé společnosti. Hlavní výhodou předběžných opatření shledávám v tom, že mohou být uložena v rámci probíhajícího trestního stíhání. Byla tak efektivně vyplněna mezera právní úpravy do 1.8.2013, kdy chyběly méně závažné alternativy vazby a prostředků, které by zajistily ochranu poškozeného a oběti. Doufejme, že i díky tomuto institutu se docílí lepší teritoriální a personální ochrany všech chráněných osob, ochrany jejich oprávněných zájmů a dojde k obnovení pocitu bezpečí a jistoty. V následujících dvou kapitolách jsem se zaměřila na obecnou úpravu předběžných opatření a na jednotlivé druhy předběžných opatření.

II.6.1. Obecná úprava

Předběžné opatření lze uložit zásadně jenom obviněnému¹¹¹, tedy tomu, proti komu bylo zahájeno trestní stíhání dle ustanovení § 160 trestního řádu. Předběžné opatření tak nemůže být uloženo podezřelému.

Předběžná opatření se uplatňují již v průběhu trestního řízení (a nikoliv až po jeho pravomocném skončení), je-li naléhavá potřeba chránit zejména

¹¹⁰ § 88b TŘ.

¹¹¹ Definice obviněného je obsažena v ustanovení § 32 TŘ, který stanoví, že toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, lze považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných tímto zákonem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání (§ 160).

poškozeného (oběť trestného činu) a jemu blízké osoby nebo potřeba chránit společnost. Tato potřeba se projevuje zejména v souvislosti s tzv. domácím násilím nebo nebezpečným pronásledováním („stalking“ – slídivé a značně obtěžující pronásledování oběti). Včasná a účinná reakce na jednoznačně vymezené potenciální i skutečné kriminogenní faktory, včetně přerušení podstatných vazeb mezi obviněným a jeho obětí nebo určitým prostředím, je v takových případech velice potřebná a žádoucí v zájmu individuální i generální prevence¹¹².

Trestní řád stanoví podmínky pro uložení předběžného opatření. Toto opatření je možné použít pouze tehdy, jestliže z jednání obviněného nebo z dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava:

- že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhán
- že obviněný dokoná trestný čin, o který se pokusil
- nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil.

Další podmínkou pro uložení předběžného opatření dle ustanovení § 88b odst. 2 trestního řádu je skutečnost, že dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán a má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody pro podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný, a s ohledem na osobu obviněného a na povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu předběžného opatření dosáhnout jiným opatřením a uložení předběžného opatření vyžaduje ochrana oprávněných zájmu poškozeného. Poškozeným při ukládání předběžného opatření musí být fyzická osoba. Oprávněným zájmem poškozeného je zejména ochrana jeho života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti nebo zájmů osob poškozenému blízkých nebo ochrana zájmů společnosti. *Ve vztahu k poškozenému – oběti trestného činu – jde zejména o ochranu před prohlubováním primární viktimizace a prevenci před sekundární či opakovanou viktimizací. Tato ochrana se*

¹¹² Šámal a kol.: Trestní řád I., II., III., Komentář. Praha: C.H.Beck: 7. Vydání, 2013, str. 1240.

uskutečňuje zejména omezením kontaktu mezi pachatelem trestného činu a jeho obětí¹¹³.

II.6. 2. Druhy předběžných opatření

Obviněnému může být předběžným opatřením uložen:

- Zákaz styku s určitými osobami - Zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky
- Zákaz vstupu do obydlí – Zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí
- Zákaz návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami
- Zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě
- Zákaz vycestování do zahraničí
- Zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti
- Zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky
- Zákaz her a sázek – Zákaz hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek
- Zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti – zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti.

Tento výčet je taxativní, příslušný orgán může uložit pouze tato opatření, nemůže se odchýlit od zákonné úpravy a uložit jiné opatření. Opatření mohou být uložena společně, lze uložit více opatření najednou.

Je-li uloženo předběžné opatření zákazu styku s určitými osobami, je obviněnému zakázáno jakkoliv kontaktovat nebo vyhledávat poškozeného,

¹¹³ Jelínek, J.: Předběžná opatření v trestním řízení. Bulletin advokacie. 2013, č. 5, str. 27.

osoby jemu blízké nebo jiné osoby, zejména svědky. Zákaz zahrnuje také kontakt prostřednictvím sítě elektronických komunikací nebo jiných obdobných prostředků. Obviněný se může s těmito osobami setkat jen z důležitých důvodů, vždy za přítomnosti orgánu činného v trestním řízení nebo probačního úředníka, pokud je zmocněn příslušným orgánem činným v trestním řízení. Setkání bude okamžitě ukončeno, jestliže obviněný vzbudí v poškozeném, osobě jemu blízké nebo v jiné osobě důvodnou obavu, nebo pokud se pokusí ovlivnit jejich výpověď.

Při uložení předběžného opatření zákazu vstupu do obydlí nesmí obviněný vstoupit do společného obydlí, které obývá společně s poškozeným, a jeho bezprostředního okolí, a nesmí se v tomto obydlí zdržovat. Rozhodnutí o zákazu vstupu do obydlí musí vedle obecných náležitostí obsahovat jméno a příjmení obviněného, přesné označení obydlí a vymezení jeho bezprostředního okolí, dále je obviněný poučen o svých právech a povinnostech, včetně poučení o následcích porušení povinnosti opustit obydlí a jeho bezprostřední okolí a porušení zákazu vstupu do obydlí. Zákaz vstupu do obydlí může navazovat na opatření dle zákona o Policii ČR – vykázaní ze společného obydlí. Bylo – li použito vykázaní podle zákona o Policii ČR, zákaz vstupu do obydlí navazuje na toto vykázaní, a počne prvního dne následujícího po skončení výkonu vykázaní. Důvody pro uložení zákazu vstupu do obydlí se posuzují samostatně oproti důvodům, které byly uvedeny při vykázaní. Jakmile je rozhodnutí o uložení předběžného opatření o zákazu vstupu do obydlí oznámeno obviněnému, je tento povinen opustit neprodleně obydlí a jeho bezprostřední okolí a nesmí do těchto prostor vstupovat. Obviněný je oprávněn vzít si s sebou věci sloužící jeho osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady. I během trvání zákazu vstupu do obydlí je možné povolit obviněnému, aby si vzal věci, které jsou nezbytné pro podnikání nebo pro výkon povolání, a to z důležitých důvodů a vždy za přítomnosti orgánu činného v trestním řízení, který vede řízení, nebo za přítomnosti probačního úředníka.

Při uložení zákazu návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami musí rozhodnutí vedle obecných náležitostí obsahovat také přesné vymezení osob, míst nebo prostor, kterých se zákaz týká, a poučení o důsledcích porušení předběžného opatření.

Rozhodnutí o zákazu zdržovat se na konkrétně vymezeném místě musí obsahovat také přesné vymezení místa, kde se obviněný nesmí zdržovat. Obviněnému může být povoleno, aby se z důležitých důvodů po stanovenou dobu zdržoval na zakázaném místě.

Při uložení zákazu vycestovat do zahraničí nesmí obviněný vycestovat za hranice České republiky. Zákaz her a sázek může být uložen, souvisí-li hazardní hry, sázky nebo hraní na výherních hracích přístrojích s trestnou činností obviněného.

O uložení předběžných opatření rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení státního zástupce, jedná-li se o předběžné opatření zákazu styku s určitými osobami, zákazu držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti, zákazu užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky a zákazu her a sázek. O ostatních předběžných opatřeních rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce. Soud nebo státní zástupce rozhodne o předběžném opatření z moci úřední, ex officio, často na základě podnětu poškozeného nebo oběti trestného činu. Orgán sociálně právní ochrany dětí musí být vyrozuměn o uložení předběžného opatření zákazu styku rodiče s dítětem nebo o povolení setkání obviněného rodiče s dítětem.

Předběžná opatření budou trvat, dokud to vyžaduje jejich účel. Předběžná opatření skončí nejpozději právní mocí rozsudku nebo jiného rozhodnutí, kterým řízení končí. O zrušení nebo změně předběžného opatření rozhodne předseda senátu, státní zástupce nebo na návrh státního zástupce soudce:

- jestliže je výkon předběžného opatření nemožný,
- jeho plnění nelze po obviněném spravedlivě požadovat,

- předběžné opatření není nezbytně nutné v původně stanoveném rozsahu.

Příslušný orgán může uložit také jiné předběžné opatření, je-li to nezbytné a jsou splněny ostatní podmínky pro uložení předběžného opatření. O zrušení předběžného opatření může požádat obviněný kdykoliv. O jeho návrhu musí předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout bez zbytečného odkladu. Jestliže bude žádost o zrušení předběžného opatření zamítnuta, může ji obviněný opakovat po třech měsících od právní moci rozhodnutí, neuvede – li v ní obviněný nové důvody. Proti rozhodnutí o zrušení nebo změně předběžného opatření je přípustná stížnost. Poškozený má právo podat stížnost proti rozhodnutí o předběžném opatření zákazu styku s určitými osobami a zákazu vstupu do obydlí. Stížnost státního zástupce a poškozeného proti rozhodnutí o zrušení předběžného opatření má odkladný účinek. Jestliže byl státní zástupce a poškozený při vyhlášení rozhodnutí přítomen, má stížnost odkladný účinek, pokud byla stížnost podána ihned po vyhlášení rozhodnutí.

Oprávněným osobám je poskytována ochrana i pro případ, že by obviněný neplnil svoje povinnosti stanovené předběžným opatřením. I těmito prostředky je obviněný nucen dodržovat podmínky předběžných opatření. Jestliže obviněný neplní podmínky uloženého předběžného opatření, může orgán činný v trestním řízení uložit obviněnému pořádkovou pokutu do 50.000,- Kč dle § 66 trestního řádu, nebo uložit jiný druh předběžného opatření. Obviněného, který porušuje podmínky předběžného opatření lze vzít do vazby za podmínek stanovených trestním řádem¹¹⁴. *U každého předběžného opatření jde tedy v zásadě o procesní opatření, jehož právními následky by měly být primárně také následky procesní povahy, a to při méně závažných porušeních uložení pořádkové pokuty nebo uložení jiného předběžného opatření a při závažnějším porušení vzetí obviněného do vazby¹¹⁵.*

¹¹⁴ § 67 TR.

¹¹⁵ Jelínek, J., Gřivna, T.: Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012, str. 46.

Záleží na obviněném, zda splní podmínky, předejde tvrdším postihům. Obviněný je motivován k lepšimu chování při současné ochraně poškozeného, oběti, popř. jiných osob.

ZÁVĚR

Dočetli jste mou rigorózní práci. Doufám, že se mi podařilo odpovědět na otázky, které jsem vytýčila v Úvodu mojí rigorózní práce.

Dosavadní postavení poškozeného a oběti trestného činu doznalo v posledních letech značné proměny a došlo k posílení jejich práv. Zákon o obětech trestných činů, který nabyl účinnosti dne 1.8.2013, značně zlepšuje postavení oběti, zavádí katalog práv, která nově nabízí oběti trestného činu. Jedná se o jeden - komplexní zákon. Možnost oběti najít svá práva na jednom místě a komplexnost úpravy zlehčuje už tak špatnou a složitou situaci osoby, která se dostala nedobrovolně do pozice oběti trestného činu. Navíc tento zákon podstatně novelizoval trestní řád, výrazně změnil postavení poškozeného v trestním řízení a zavedl nový institut předběžných opatření, která se mohou stát prostředkem k ochraně poškozeného a oběti trestného činu.

V této práci jsem se pokusila vysvětlit postavení poškozeného a oběti trestného činu, nastínila jsem základní rozdíly mezi nimi. Předložila jsem základní informace o adhezním řízení, v jehož rámci poškozený může uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, nemusí se tak obracet se svým nárokem na civilní řízení, což pro něho může přinést řadu výhod, zejména je mnohem levnější, není stanoven soudní poplatek, není stanovena povinnost hradit náklady právního zastoupení pro případ neúspěchu ve věci, poškozený nenesení důkazní břemeno. V dalších kapitolách jsem se zaměřila na práva poškozených, přičemž jsem se obšírněji zabývala zejména návrhem na přiznání náhrady škody a dalšími právy těchto osob v různých stadiích trestního řízení. V druhé části jsem se zaměřila na oběť trestného činu, na zvláště zranitelné oběti, na práva nově zavedená, na možnost oběti zažádat o peněžitou pomoc, kterou zajišťuje Ministerstvo spravedlnosti.

Ani přes očividnou snahu zlepšit postavení poškozeného a oběti trestného činu, uvést tuto úpravu do souladu s požadavky, které jsou na Českou

republiku kladeny předpisy Evropské Unie a mezinárodními smlouvami, není dosavadní úprava práv poškozeného a oběti trestného činu dokonalá.

Nedostatky současné právní úpravy jsem podrobně rozebrala v jednotlivých kapitolách. Nyní bych si dovolila shrnout, jaká zlepšení by přicházela v úvahu. Dle mého názoru je problematická zejména skutečnost, že poškozený nemá dosud právo podat odpor proti trestnímu příkazu. Poškozený navíc není stále informován státním zástupcem o možnosti vyřešit danou trestní věc vydáním trestního příkazu, není poučen ve vyznění o podání obžaloby o nutnosti podat návrh na přiznání svého nároku do okamžiku vydání trestního příkazu. Pokud by poškozený na tyto skutečnosti byl upozorněn, v mnoha případech by nedocházelo k tomu, že poškozený nárok neuplatní buď vůbec, popř. ho uplatní pozdě. Pokud neuplatní svůj nárok, musí se svého práva domáhat cestou civilního řízení. Trestní příkaz, stejně jako rozsudek se dále doručuje jen poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení dle § 43 odst. 3 trestního řádu.

Možnost poškozeného podat odvolání je dosud omezena, jak věcně, tak osobně. Odvolání může podat pouze poškozený, který uplatnil svůj nárok dle § 43 odst. 3 trestního řádu. Poškozený může podat odvolání pouze pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení, popř. proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí. Není oprávněn odvoláním napadnout výrok o vině a trestu, přičemž však výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení s těmito výroky souvisí.

Do budoucna by také mělo dojít ke změně institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním, které je nyní upraveno v ustanovení § 163 a § 163a trestního řádu. Výčet trestných činů, u nichž trestní řád vyžaduje souhlas poškozeného k zahájení trestního stíhání, popř. u nichž v již zahájeném stíhání nelze pokračovat bez takového souhlasu, je značně nahodilý. Mělo by

dojít k přehodnocení tohoto výčtu, aby souhlas poškozeného byl nutný zejména u méně závažných trestných činů. Měl by být upraven okruh osob, jejichž trestní stíhání je možné pouze se souhlasem poškozeného.

Je patrné, že v případě postavení poškozeného a oběti trestného činu je stále co zlepšovat. Doufám však, že ke změnám bude docházet i nadále a poškozenému a oběti trestného činu budou přiznána i další práva, kterými bohužel doposud nedisponují.

Resume

You have finished reading my thesis. I hope the paper has properly addressed questions specified in its Introduction.

The position held so far by the aggrieved parties (the injured persons) and victims of crimes has recently undergone substantial changes, and their rights have been extended. The Act on Victims of Crimes that came into force on 1 August 2013 strengthens considerably the victims' position and implements the Catalog of Rights newly available to the victims. Through this one-piece all-inclusive Act of Law the innocent victims of crimes are offered the possibility of easing their plight and finding all their rights regulated in a single document. Moreover, the Act has largely amended the Code of Criminal Procedure, markedly altered the position of the aggrieved party in criminal proceedings and established a new institute of interlocutory injunctions, a tool potentially instrumental in protecting the aggrieved parties and victims of crimes.

The paper endeavors to clarify the position of victims and aggrieved parties, and it specifies their principal differences. Presented is the crucial information on ancillary proceedings wherein the aggrieved party, without initiating a civil action, can claim a compensation for damages and immaterial prejudices, or require that property obtained as a result of unjust enrichment is recovered. Such procedure can be very advantageous, particularly much cheaper - there is no court fee; no duty of reimbursing the cost of legal representation if the case is lost; and the aggrieved party does not have to assume the burden of proof. Subsequent chapters concentrate on the rights of aggrieved parties, while a more detailed consideration is given primarily to petitions for damage compensations and other rights that these persons may have in different stages of the criminal proceedings. The second section of the paper is focused on the victims of crimes; on especially vulnerable victims; on newly introduced rights; and on the victims' possibility of asking for financial assistance provided by the Ministry of Justice.

Despite the obvious effort to improve the position of crime victims and aggrieved parties and to make the relevant legislation compliant with requirements imposed on the Czech Republic in the European Union regulations and international treaties, the rights of crime victims and aggrieved parties are not currently defined to perfection.

Deficiencies of the existing legislation are in detail analyzed in the individual chapters. Now, allow me to summarize improvements that offer themselves: I believe a problem lies particularly in the fact that the aggrieved party cannot challenge a criminal order by a protest. In addition, the public prosecutor typically fails to inform the aggrieved party about the option of solving the criminal case through the issuance of criminal order, and the notification of indictment submission does not inform the aggrieved party about the necessity of filing his/her claim before the criminal order is issued. With the aggrieved parties duly informed, we could often avoid situations wherein they file their claims belatedly or not at all. In case they do not file the claim, they have to assert their right in a civil action. The criminal order, just as the judgment, is then delivered only to the aggrieved parties that claimed the compensation for damages and immaterial prejudices, or to those seeking that property obtained as a result of unjust enrichment is recovered in pursuance to Section (§) 43, par. 3, of the Code of Criminal Procedure.

The aggrieved party's possibility of appealing against the judgment is still limited, both in rem and in personam. The appeal can be lodged solely by aggrieved parties that filed their claims in adherence to §43, par. 3, of the Code of Criminal Procedure. Such parties can appeal exclusively against improper decision about the financial compensation for damages, immaterial prejudices, or the recovery of unjust enrichment, or they can complain about such decision not being made, or about a breach of procedural provisions in the previous judgment, in case the breach could result in improper or missing decision. The aggrieved parties are not entitled to appeal against decision on guilt and punishment despite the fact that the

decision on the compensation for damages, immaterial prejudices and the recovery of unjust enrichment is associated with the former decision.

In the future, a change should also be introduced to the institute of the aggrieved party's consent to criminal prosecution, now regulated in provisions §163 and §163a of the Code of Criminal Procedure. The list of crimes for which the Code of Criminal Procedure requires that the aggrieved party consents to the initiation of criminal prosecution, or where the already started prosecution cannot continue without such consent, is fairly haphazard. It should be reconsidered so that the consent by the aggrieved party be required, particularly for the crimes of less gravity. Modified should also be the group of persons whose criminal prosecution cannot be initiated without the aggrieved party agreeing.

Obviously, the position of the aggrieved parties and the victims of crimes is still open to improvement. I hope, however, that the changes will continue to be implemented and the aggrieved parties and victims of crimes will be given more rights, rights unfortunately non-existent yet.

Abstrakt:

V mé rigorózní práci jsem se zaměřila na postavení poškozeného a oběti trestného činu. V souvislosti s přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který nabyl účinnosti dne 1.8.2013, byla úprava oběti trestného činu situována do jednoho celistvého zákona. Tento zákon značně novelizoval trestní řád, upravil dosavadní práva poškozeného, zavedl do trestního řádu nový institut předběžných opatření. Rozebírám jednotlivá práva poškozeného a oběti. Dále se snažím poukázat na nedostatky současné právní úpravy.

V první části jsem rozebrala poškozeného jako stranu trestního řízení, jeho práva v různých stadiích trestního řízení. Dále jsem se snažila zmapovat možnost poškozeného zvolit si zmocněnce, popř. společného zmocněnce a kdy má poškozený nárok na právní pomoc bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Zaměřila jsem se na rozhodování soudu v hlavním líčení, na možnosti poškozeného podávat opravné prostředky a také na zvláštní postavení poškozeného v rámci odklonů trestního řízení. V druhé části jsem se zabývala vymezením oběti trestného činu, zvláště zranitelné oběti. Na práva oběti trestného činu poukazuji v další kapitole. Dále se snažím poukázat na možnosti oběti požadovat peněžitou pomoc, kterou poskytuje a vyřizuje Ministerstvo spravedlnosti. Taktéž jsem se zaměřila na nový institut předběžných opatření, na podmínky jejich ukládání.

Abstract:

The thesis concentrates on the position of aggrieved parties and crime victims. In relation to Act 45/2013 Coll., effective from 1 August 2013, On Victims of Crimes, their position has been regulated in a single comprehensive document. The Act substantially amended the Code of Criminal Procedure, modified the previous rights of the aggrieved parties and introduced into the Code a new institute of interlocutory injunctions. The paper analyzes the rights of the victims and aggrieved parties.

Additionally, it endeavors to pinpoint the deficiencies in the current legislation.

The first section analyzes the aggrieved parties as participants in criminal proceedings and their rights in different stages of the proceedings. This section then tries to map the options that the aggrieved parties have in choosing their attorneys, or a joint attorney, and when they can claim legal assistance free of charge or at a reduced cost. The section is focused on the process of court's decision making in the trial; on the aggrieved party's options of seeking relief through remedies; and on the special position of aggrieved parties as regards the diversion of criminal proceedings.

The second section tries to define the victims of crimes, particularly vulnerable victims. The next chapter addresses the rights of crime victims. Then the paper endeavors to emphasize the possibilities that the victims have in asking for financial assistance provided by & through the Ministry of Justice. Moreover, the thesis pays special attention to the new institute of interlocutory injunctions and the conditions of their application.

Seznam zkratk

ObčZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní rejstřík
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
ZOTČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
TOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
Sb.rozh.tr.	Sbírka rozhodnutí trestních

Seznam použitých a souvisejících pramenů

Použitá a související literatura, odborné články:

- Baxa, J., Král, V.: Domácí násilí a právní možnosti a jeho řešení, Trestněprávní revue, 2002, str. 10
- Císařová D., Fenyk, J., Gřivna T. a kol: Trestní právo procesní, 4. Aktualizované a rozšířené vydání. Linde, 2006
- Císařová D., Čížková J.: Poškozený v českém trestním řízení, AUC-Iuridica Monographia. Praha 1982
- Císařová, D.: K problematice právního statusu oběti trestného činu (poškozeného). Trestní právo, 2008, č. 10
- Čeplová, V.: Výše odměn zmocněnce v adhezním řízení v případech mimořádně vysokého počtu poškozených (§ 44 odst. 2 TŘ) – nový druh trestu? Trestněprávní revue, 2008, č. 4
- Čírtková, L.: Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004
- Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, 2007
- Čírtková, L.: Kriminální psychologie. Praha: Eurounion, 1998
- Čírtková, L.: Policejní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006
- Durdík, T.: Problematika „domácího násilí“ z pohledu právníka. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí, 2002, č. 3
- Fenyk, J.: Některé úvahy o postižitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda. Právní rozhledy, 2000, str. 12
- Grus, Z.: Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Trestněprávní revue, 2004, č. 7
- Gřivna, T.: Soukromá žaloba v trestním řízení. Praha: Karolinum, 2005
- Gřivna, T.: Potřebuje Česká republika samostatný zákon o obětech trestných činů? Na křižovatkách práva. Praha: C.H.Beck, 2011
- Hendrych, D. a kol: Právní slovník. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009

- Herzeg, J.: Poskytování informací o trestním řízení a ochrana soukromí poškozeného. *Trestní právo*, 2009, č. 10
- Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. 4. vydání. Praha. C.H.Beck, 2009
- Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*, 3. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013
- Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Obhájce v trestním řízení*, 1. vydání. Praha: Leges, 2011
- Jelínek, J.: Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalování právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2
- Jelínek, J.: *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998
- Jelínek, J., Gřivna, T.: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012
- Jelínek, J.: *Poškozený po novele trestního řádu 2001*, *Bulletin advokacie*, 11-12/2001, str. 61
- Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákon a trestní řád*, 21. vydání. Praha: Linde, 2004
- Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013
- Jelínek, J. a kol.: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013
- Jelínek, J.: *O novém trestním zákoníku*. Praha: Leges, 2009
- Jelínek, J.: *Předběžná opatření v trestním řízení*. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 5, s. 27
- Jelínek, J.: *Novelizace trestního práva v roce 1998*. Praha: Linde Praha, a.s., 1998
- Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: *Rozhodnutí ve věcech trestních*. 2. vydání. Praha: Leges, 2008
- Jelínek, J.: *K odškodňování obětí trestné činnosti – vybrané problémy*. *Kriminalistika*, 1998, č. 4
- Král, V.: *Odškodňování obětí trestné činnosti. Zákony s poznámkami*. Praha: C.H.Beck, 1998
- Kuchta, J., Válková, H. a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*, 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005

- Látal, J.: Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti, 1994
- Martínková, M.: K současnému stavu poznávání zasažení obyvatel České republiky kriminalitou. Trestněprávní revue, 2012, č. 5
- Musil, J.: Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 TŘ? Trestní právo, 2003, č. 12
- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007
- Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. 3. Vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008
- Osmančík, O., Rozum, J.: K problematice oběti zločinu. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993
- Polmová, O.: Právo oběti trestné činnosti na citlivé zacházení. Trestněprávní revue, 2009, č. 4
- Púry, F.: Poznámky k adheznímu řízení po novele trestního řádu. Trestněprávní revue, 2002, č. 6
- Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002
- Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J.: Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. Vydání, Praha: C.H.Beck, 2007
- Schelleová, I. a kol.: Právní postavení mladistvých. Praha: Eurolex Bohemia, 2004
- Solnař, V.: Učebnice trestního řízení. Praha: Melantrich, 1946
- Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H.Beck, 2000
- Šámal, P. a kol.: Trestní řád I., II., III. Komentář. Praha: C.H.Beck, 7. vydání, 2013
- Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I., § 1 – 139. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2009
- Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I., § 140 – 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012

- Šámal, P. a kol.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání.
Praha: C.H.Beck, 2007
- Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vydání.
Praha: Leges, 2011
- Špatenková, N.: Krizová intervence pro praxi. Praha: Grada Publishing, a.s.,
2004
- Švestka, J., Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné II. Praha: Aspi
Publishing, 2002
- Tichý, I.: Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského
zákoníku. Bulletin advokacie, 2008, č. 5
- Tomášek, J.: Úvod do kriminologie, Praha: Grada Publishing, 2010
- Válková, H.: Pomoc obětem trestných činů, náhrada škody a její
vymahatelnost ve světle nové legislativy. Právník, 2013, č. 1
- Válková, H., Gřivna, T.: Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam
pro aplikační praxi. Trestněprávní revue, 2013, č.4
- Vaněk, J.: Neoprávněný majetkový prospěch. Praha: Panorama, 1987
- Vantuch, P.: K informování poškozených a svědků trestného činu o
odsouzeném (obviněném). Trestněprávní revue, 2005, č. 4
- Voňková, J., Spoustová, I.: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2.
přepřacované vydání. Praha: proFem, 2008
- Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. 4. aktualizované vydání. Praha:
Linde Praha, a.s., 2006

Zákony:

- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 141/196 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné
činnosti
- Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů

Seznam klíčových slov:

Trestní řízení – criminal procedure

Poškozený – injured person

Oběť trestného činu – victim of crime